

æterna, cogitare, ut expedit, confirmat... heretico fallitur spiritu. Et Can. 5. Si quis sicut augmentum, ita etiam initium Fidei, ipsum credulitatis affectum, quo in eum credimus, qui iustificat impium, & ad regenerationem Baptismatis pervenimus, non per gratiæ donum, idest per inspirationem Spiritus Sancti corrigentem voluntatem nostram ab infidelitate ad fidem, ab impietate ad pietatem, sed naturaliter nobis inesse dicit, Apostolicis dogmatibus adversarius adprobatur. Quæ Concilii Araucani definitio cum a tota Ecclesia probata sit, tanquam definitio Concilii Œcumenici habenda est. Fides igitur, qua Christiani sumus, & qua salvamur, Dei donum est.

§. 6. Alterum dogma in gratiæ negotio est hoc: Sine gratia Dei bona vitæ æterna amare, & secundum legem Dei vivere non possumus. Demonstratur: Bona illa amare, & legem Dei Evangelicam sectari non possumus, nisi illa cognoscamus, & credamus, ut patet. Ea autem cognoscere, & credere sine gratia Dei nequimus (Per superiorem propositionem): ergo amare, & sectari sine gratia Dei non possumus. Præterea quoniam æterna bona minus tangunt naturam nostram corruptam, quam bona præsentia, & corporea, magisque ad hæc, quam ad illa natura ferimur; ita nempe ut lex sensus captivet nos peccato, necessarium est auxilium supernaturale, quo distrahamur a corporeis, & ad incorporea æterna convertamur. Nullum autem aliud esse auxilium potest, nisi

gratia Dei, qua vivide in nobis bona æterna sentiantur, ut ad illa alliciamur; ergo sine gratia Dei bona æterna amare, & sectari non possumus. Quæ cum ita sint, recte Apostoli docebant, homines non ex operibus suis, sed ex fide iustificari (Paulus ad Galat. cap. 2.); non quia operari secundum legem, & voluntatem Dei non esse necessarium docerent, nam alioquin fides sine operibus mortua est, ut in epist. Catholica docet Jacobus; sed quia fides prima datur, ex qua sequuntur cætera, in quibus iuste vivimus, ut egregie interpretatur Augustinus in lib. de prædest. Sanct. cap. 7. Hinc Patres Africani in Comitibus Milevitanis cap. 4. Utrumque, inquit, Dei donum est, & scire quid agere debeamus, & dirigere, ut faciamus.

§. 7. Quoniam igitur gratia Dei necessaria est ad credendum, & diligendum, atque efficiendum ea, quæ ad salutem pertinent æternam, eaque non ex nostris meritis, sed ex Dei erga nos amore datur, alioquin gratia non esset gratia, ut ratiocinatur Apostolus; superest modo, ut perquiramus, qua tandem ratione gratia illa mentem nostram ad credendum, amandum, & operandum moveat; qua in re maximæ sunt Theologorum discordiæ. Omnium primum statuendum est, quæstionem hanc spectare arcanam Providentiæ divinæ rationem, quacum res ad fines quamque suos ducit. Cum autem temerarium sit arcanas Providentiæ divinæ rationes perquirere, super sedendum esset ab hac inquisitione, nisi

Theo-

Theologorum ingenium curiosum nos ad eam adigeret. Deinde statuendum, mentem nostram esse principium activum, & immediatum operationum suarum, nisi hominem in puram machinam convertere velimus: machinam enim appello corpus organicum nullo intrinseco motionum suarum principio instructum. Nulla igitur cogitatio, volitio, aut actio quæcumque menti nostræ tribui potest, nisi quæ ex illa immediate profluit, tanquam ab ejus activo principio. Quocirca si quis cogitationem, aut volitionem aliquam in mente nostra ita produceret, ut motum producimus in lapide, actio illa non magis menti tribui posset, quam motio lapidi. Eodem modo differendum est de motionibus corporis liberis; oportet nimirum, ut istæ immediate a corpore proveniant, si menti tribui velint. Clara sunt hæc, & evidentia; nec negari possunt, nisi simul omnis mentis natura evertatur.

§. 8. Præterea & illud statuendum est, actionem cogitationis, aut voluntatis unius mentis, veluti mentis A. non posse esse actionem alterius mentis, veluti B. nam cum actiones istæ intrinsecæ sint menti, adeoque pertineant ad ejus essentiam (ex §. 7.) si eadem essent in mente A. & B. una, eademque esset mentis A. & mentis B. essentia, quod est contra hypothesim. Repugnat ergo, unam, eandemque cogitationem, aut volitionem a duabus mentibus simul, tanquam a principiis activis immediatis provenire. Hinc fit, ut qui dicunt, Deum

immediate producere omnes cogitationes nostras, & voluntates, tanquam immediatum earundem principium, aut non intelligant quid dicunt; aut Deum faciant cum Spinoza omnium hominum animam.

§. 9. Quarto statuendum est, Providentiæ Dei, & concursus cum causis secundis, ut Scholæ loquuntur, non destruere earum causarum naturas, sed conservare; adeoque quamlibet causam pro ejus naturæ ratione movere, ut egregie observat, & passim B. Thomas in 1. Summæ parte. Accommodat se nimirum Deus earum rerum naturæ, quas ad fines suos dirigit. Res igitur sensu, & ratione destitutas immediate movet; eas vero, quæ aut sensu tantum, aut ratione etiam sunt præditæ, via sensus, & rationis ducit. Ita & res omnes regere potest, & earum naturas servare, & perficere. Qua ex re etiam sequitur, Deum non posse immediate in mentibus nostris cogitationes, & voluntates immittere; nam mentium naturam evertet. Adjuvare igitur potest nos, seu via sensuum, seu via phantasiæ, aut alterius internæ motionis, ut cogitemus, & velimus. At cogitationes ipsas, & voluntates immediate in nobis producere non potest, ita ut in iis mens mere passive se habeat.

§. 10. Sed adversus ista hunc in modum ratiocinatur Auctor libri Gallicè editi, cui titulus *Actiones Dei in Creatura*. Is duo primum præstatuit axiomata; primum est: nemo dat quod non habet;

bet: alterum: nemo dat plusquam habet. Eorum ratio est, quia ex nihilo nihil fit. Pergit porro, atque sic ratiocinatur:

PROPOSITIO PRIMA.

Omnis cogitatio, omnisque voluntas, adeoque omnes actus fidei, vel amoris sunt novæ entitates reales, novæ realitates animi. Eam propositionem sic probat: "Cogitationes, & voluntates, aut substantia sunt a mente distincta, aut modificationes mentis, aut perfectiones mentis reales, & substantiales. Primum esse nequit, ut patet: nec secundum, quippe cum mens sit substantia simplex, nullarum modificationum accidentalium capax esse potest: restat ergo, ut sint realitates substantiales, idest ut sint mens, quæ in singulis cogitationibus, & voluntatibus sit diversa, & distincta."

PROPOSITIO SECUNDA.

Anima in omni cogitatione, & voluntate essentiam suam mutat; mutat enim realitates substantiales, quæ non possunt non pertinere ad ejus essentiam.

PROPOSITIO TERTIA.

Anima nequit esse causa suarum cogitationum, & voluntatum: "ex enim sunt novæ realitates substantiales (ex propof. 1.) quæ idcirco non erant in anima antequam producerentur. Nequit autem anima producere quod non habet, aut plusquam habet (ex axiomate 1. & 2.): non potest ergo es-

se causa suarum cogitationum, & voluntatum. Præterea per cogitationes, & voluntates animæ essentia perpetuo mutatur (ex propof. 2.); nulla autem res potest essentiam suam mutare; ergo &c."

Ex quibus colligit, omnes voluntates, & cogitationes nostras immediate a Deo produci. Cumque cogitationes, & voluntates nostræ mutant essentiam animi, contendit, in singulis cogitationibus, & voluntatibus animam nostram esse diversam, idest tot esse animas distinctas, & diversas, quot distinctæ, & diversæ sunt cogitationes, & voluntates nostræ. Ponamus ex. gr. horam divisam in partes, quæ numero æquent bilionem: si in singulis hujus horæ partibus singulæ in nobis nascentur perceptiones, erunt in una hora in nobis animæ numero æquantur bilionem, quas Deus perpetuo creat. Papæ, paradoxum!

§. 11. Sed quis non rideat, quam crassa sit hujus auctoris ratiocinatio? Primum is abutitur ignorantia nostra de animi essentia, & de natura perceptionum, & voluntatum nostrarum; adeoque ex ignotis ignota colligit. Deinde nemo ei concefferit, cogitationes, & voluntates nostras esse realitates animi substantiales novas. Vis ipsa percipiendi, vis volendi realitates sunt animæ; at nemo dixerit, applicationem harum virium ad diversa objecta, ex qua applicatione sunt perceptiones, & voluntates distinctæ, esse novam animi realitatem substantialem. Ex. gr. vis, qua manu diver-

diversa corpora movere possum, est realitas substantialis; at applicatio manus ad hæc diversa corpora non potest esse realitas substantialis. Quæ cum ita sint, quotiescumque intellectui nostro diversæ ideæ offeruntur, ex applicatione vis intelligendi ad has ideas diversæ nascuntur perceptiones, & voluntates, quas nemo dixerit esse realitates animæ substantiales. Ita tota hujus Janseniani hominis ratiocinatio funditus corrumpitur.

§. 12. Quæ cum ita sint, quantum homini licet arcanas Providentiæ Dei rationes prospicere, gratiam Dei, quam credimus, amamus, operamur, non alia ratione mentem nostram movere opinamur, quam via idearum, aliarumque motionum, quibus mens nostra ad credendum, amandum, operandum impelli possit; adeoque gratiam divinam positam esse in illustratione, & purificatione intellectus, atque in inflammatione voluntatis, quæ nisi fallor, Augustini est doctrina, paulo licet involutius, & obscurius in libris suis explicata. Hujus doctrinæ ea est ratio, quod Divina gratia, ut sciscunt Patres, non evellat nobis naturam, sed perficiat. Nisi autem hoc modo per ideas, & amorem nos moveat, naturæ nostræ non est accommodata, nec illam perficit, sed destruit. Ex. gr. qui velit menti nostræ cogitationem aliquam, aut etiam fidem, quæ est cum assensione cogitare, producere, modo, qui sit naturæ mentis nostræ accommodatus, oportet, ut ei ideam ejus rei, de qua nos cogitare

vult, offerat; talis enim est mentis nostræ natura, ut de nulla re valeat cogitare, nisi ope idearum. Deus ergo ut homines ad veram sapientiam, quæ est fides Christiana, ducat, satis est si illis patefaciat ea, quæ vult ab iis credi; idque seu via sensuum, quæ est vulgaris, seu interna alia ratione. Ita mens illuminatur, & purgatur, atque vera in ea fides excitatur, idest vera sapientia. Hoc modo intelligitur facillime, libertatem nostram non cogi ab iis Dei auxiliis, sed adjuvari, regi, & suavissime duci. Hanc gratiam tu seu efficacem, seu sufficientem vocaveris, perinde est: est enim sufficiens, quia ita illustrat, ut nisi voluntas nostra ei pertinax resistat, satis est, ut credamus: est efficax ab effectu, si ei voluntate obtemperante credamus. Et quidem denominatio sufficientis propria est, eique intrinseca; denominatio vero efficax extrinseca, & ab effectu. Libertas nostra nihil Dei gratiæ addit, nihil detrahit virium, seu ei obtemperaverit, seu resistit.

§. 13. Eodem modo qui velit amorem alicujus rei in nobis excitare, modo, qui sit accommodatus naturæ nostræ, quique naturam nostram non destruat, sed perficiat, is rei alicujus pulchræ, & bonæ ideam menti nostræ offerat oportet, & quidem vivide, ita ut voluntatem nostram intrinsecus moveat, & inflammet. Prout hæc idea boni magis, aut minus vivide in nobis produceretur, majorem, aut minorem amorem pariet. Hæc est via, qua homines secundum

eorum naturam, & salva libertate, ad amorem alicujus boni commoveri possunt. Eodem modo credendum est, Deum producere in nobis amorem bonorum æternorum, contemptum bonorum sæcularium. Vivide in nobis ut æternorum bonorum pulchritudinem, & magnitudinem, ita sæcularium imperfectionem depingit. Eare intellectum divina Sapientia illustrat, voluntatem divino amore inflamat, nec nos cogit; sed placide, & suaviter ducit. Atque hunc in modum B. Augustinus intelligendus est, dum de gratiæ efficacia disputat. Is enim iisdem fere exemplis utitur: *Ramum viridem ostendis ovi, & trahis eam: nucem puero, & trahis eum. Ita trahit sua quemque voluptas.* Cum igitur Deus bonorum æternorum in nobis vivide ideas depingat, producit in nobis & fidem, & amorem, & voluntatem, qua nos trahit.

§. 14. Hac doctrina posita facillime explicantur omnia phænomena, quæ Scripturæ Sacræ divinæ gratiæ tribuunt. Intelligitur I. Divinam gratiam perficere intellectum vera sapientia, & voluntatem sincero amore summi Boni. Intelligitur II. Gratiam non cogere libertatem, sed suaviter allicere; nec vi pertrahere invitam, sed voluptate ducere libenter, non alia ratione, quam qua ostensa nuce puero trahimus eum. Intelligitur III. Qua ratione ope divinæ gratiæ tentationes bonorum corporeorum superamus: nempe quoniam divinæ gratiæ ope prævalet in nobis rerum æternarum amor, frigesceat oportet amor re-

rum corporearum. Natura enim nostræ mentis sit, ut ad ea bona persequenda potius rapiamur, quæ vividiores in nobis faciunt impressionem. Intelligitur IV. Possē nos Gratia divinæ resistere, dum ideis corporearum voluptatum attentius, quam ideis rerum æternarum attendimus. Intelligimus V. Majorem, aut minorem gratiæ vim, & efficaciam positam esse & in majori, aut minori mentis illustratione, & in majori, aut minori mentis ipsius dispositione. Intelligitur tandem nec solam Gratiam Dei sine libertate nostra effectum consequi, nec solam libertatem sine gratia. Ita tota Gratia doctrina, quam Ecclesia nostra docet, facillime explicatur, & intelligitur. Nam sane qui infinitam Gratia divinæ efficaciam tribuunt, ita ut ea posita necessario sequatur effectus, libertatis nostræ usum in hac materia funditus evellunt, atque nos offerunt Deo mere passivos, quod divinis Scripturis manifeste repugnat, quæ passim docent, omnes divinæ Gratia posse resistere. Nam respondere, nos esse liberos in sensu diviso, non in sensu composito, aut est jactare vocabula sine sensu; aut dicere, mentem, dum a gratia movetur, nullam habere libertatem, qui est sensus compositus; quod est fateri, non evadere absurdum.

§. 15. Sed sunt, qui hanc doctrinam Pelagianam vocant. Dominicani hoc vocabulo Jesuitas hujus doctrinæ patronos dehonestare solebant. Hinc Buddeus occasionem arrepsit Commentarium inscriben-

bendi: *De Pelagianismo in Ecclesia Romana triumphante.* Profecto, inquiunt, Pelagius apud S. Augustinum in lib. de Prædestinatione Sanctorum sic loquitur:

„ Hinc nos imperitissimi hominum pu-
„ tant injuriam divinæ Gratia facere,
„ quia dicimus, eam sine voluntate no-
„ stra nequaquam in nobis perficere san-
„ ctitatem, quasi Deus gratia suæ ali-
„ quid imperaverit, & non illis, qui-
„ bus imperavit, etiam gratia suæ au-
„ xilium subministret, ut quod per li-
„ berum homines jubentur arbitrium fa-
„ cere, facilius possint implere per gra-
„ tiam adjuvat enim nos Deus
„ per doctrinam, & revelationem suam,
„ dum cordis nostri oculos aperit; dum
„ nobis, ne præsentibus occupemur, fu-
„ tura demonstrat; dum Diaboli pandit
„ insidias; dum nos multiformi, &
„ ineffabili dono gratia cœlestis illu-
„ minat Sed quomodo stabit il-
„ lud Apostoli: *Deus est enim, qui ope-
„ ratur in nobis velle, & perficere?* Ope-
„ ratur in nobis velle, quod bonum est;
„ velle, quod sanctum est, dum nos
„ terrenis cupiditatibus deditos, & mu-
„ torum more animalium tantummodo
„ præsentia diligentes, futuræ gloriæ ma-
„ gnitudine, & futurorum pollicitatione
„ succendit; dum revelatione sapientiæ
„ in desiderium Dei stupentem suscitatur
„ voluntatem; dum nobis suadet omne,
„ quod bonum est. Hæc Pelagius.

§. 16. Sed primo, in his Pelagii verbis maximus latet dolus, ut B. Augustinus observat: nempe ita loquitur Pelagius, *Tem. II.*

ut quamquam Dei gratiam statuat, nihil tamen memoret de gratia interiori, sed exteriorē tantum videatur agnoscere. Longe igitur distat Jesuitarum doctrina a doctrina Pelagii. Deinde quod spectat ad modum, quo divina Gratia in nobis operatur ex Pelagii doctrina, nihil est in eo, quod reprehendi possit, aut quod Ecclesia damnaverit, si gratiam interiorē addas. Ergo qui eum modum sectatur, non est habendus Pelagianus, ne ita deridiculi esse velimus, ut quæcumque scripsit Pelagius, Pelagianismum esse putemus. In Pelagio hæc tantum damnat Ecclesia. I. Gratiam dari secundum merita nostra. II. Possē nos sola libertate arbitrii credere, amare, operari, licet minus facile; gratiam vero efficere, ut facilius operemur. III. Gratiam esse exteriorē, non interiorē. Damnat quoque in Semipelagianis initium Fidei, & bonæ voluntatis esse a nobis. At nunquam damnavit Ecclesia doctrinam eorum, qui docuerunt, nec solam gratiam operari in homine sanctitatem sine consensu libertatis; nec solam voluntatem sine gratia. Enimvero Ecclesia in Jansenianis damnat eam propositionem, qua illi statuebant, interiori gratia nunquam resisti: Patres quoque Tridentini definiunt: *Si quis dixerit, hominis arbitrium a Deo motum, & excitatum dissentire non posse, si velit, anathema sit.* Ecclesia ergo agnoscit, quod Scripturæ omnes prædicant, sine consensu libertatis nostræ nihil efficere gratiam; consensum vero istum liberum esse,

esse, quippe qui possit denegari; adeoque non extorqueri a Gratia divina, sed allici. Quæ cum ita sint, nullus superest reliquus modus explicandi rationem, & viam Gratiæ divinæ in homine, nisi qui a nobis traditus est.

§. 17. Sed nobis opponunt auctoritatem B. Augustini, cujus doctrinam de Gratia Pontifices Romani pluribus laudibus extulerunt. Respondemus. I. Hac in re distinguendam esse sententiam B. Augustini, ut privati Theologi, ab ea Augustini sententia, quæ est Ecclesiæ: ab illa licebit desciscere, si minus recta videatur ex ipsius Augustini regulis, quas in lib. 1. protulimus; hanc vero omni conatu nostro semper defendemus. Summi Pontifices cum viderent Augustini doctrinam de Gratia a Massiliensibus erroris insinulari, definivere, nihil esse in hac doctrina erratum contra fidei dogmata; at non idcirco omnes omnino Augustini opiniones, tanquam fidei dogmata habuerunt. In doctrina sane Gratiæ divinæ sectatus est Augustinus publicam Ecclesiæ fidem; sed in quibusdam (quod Theologi omnes faciunt) privatis suis opinionibus indulgit. Erat Augustinus in hac Platoniorum opinione, nihil posse nos sensuum via percipere; sed omnia intueri in intimo Dei lumine, quod fuit deinde Malebranchii systema. Enimvero in libro de Magistro in cap. 12. sic scribit: Cum de his agitur, quæ mente conspicimus, idest intellectu, atque ratione, ea quidem loquimur, quæ præsentia contuemur in illo interiore

loco veritatis, quæ ipse, qui dicitur homo interior, collustratur, & fruitur. Sed tunc quoque noster auditor, si & ipse illo secreto, ac simplici oculo videt, novit quod dico sua contemplatione, non verbis meis . . . docetur non verbis meis, sed ipsis rebus, Deo intus pandente. Hac eadem repetit lib. 1. Soliloquiorum, lib. 2. de Ordine, cap. 2. lib. 14. de Trinitate cap. 3. lib. 1. Retractationum cap. 12. lib. 10. Confess. cap. 26. Ex hac opinione sententiam suam de modo, quo interior gratia in nobis operatur, hausit Augustinus. Quoniam vero licet a prior opinione desciscere, licebit quoque a posteriore.

§. 18. Sed ut hæc divinæ Gratiæ natura clarius explicetur, demonstrabimus, posse nos divinæ gratiæ resistere. Et primo quidem in plurimis Scripturæ locis dicitur, non tantum Deum voluisse, ut homines quidam converterentur ad bonam frugem; sed ea quoque adhibuisse media, per quæ converti potuissent, ipsos autem obstinatos vocationi divinæ non paruisse. Ita Isaia 5. v. 4. Quid est, quod ultra debui facere vineæ meæ, & non feci ei? An quod expectavi, ut faceret uvæ, & fecit labruscas? & vers. 7. Vineæ Domini exercituum domus Israel est, & germen ejus delectabile vir Juda, & expectavi, ut faceret judicium, & ecce iniquitas: & justitiam, & ecce clamor. Ezechiel. cap. 12. v. 2. Fili hominis, in medio domus exasperantis tu habitas, qui oculos habent ad videndum, & non audiunt, & aures ad audiendum, & non audiunt.

diunt. Cum audire, & videre heic significant divinorum præceptorum cognitionem, & observationem, evidens est, per oculos ad videndum, aures ad audiendum intelligi, Judæos habuisse facultatem intelligendi, & custodiendi præcepta Dei, adeoque & Gratiam; ei tamen non paruisse.

§. 19. Præterea Isaia cap. 64. v. 2. & 3. sic Deus loquitur: Expandi manus meas tota die ad populum perversum, qui gradiuntur per viam non bonam post cogitationes suas, ad populum, inquam, qui irasci faciunt me in faciem meam semper. Et cap. 66. vers. 4. Quæ timebant adducam eis, quia vocavi, & non erat, qui responderet, locutus sum, & non audierunt. Proverb. cap. 2. Quia vocavi, & renuistis, extendi manum meam, & non fuit qui aspiceret; despexistis omne consilium meum & increpationes meas neglexistis. Ex Novo Testamento clarissimus locus est apud Matth. cap. 23. vers. 37. Jerusalem, Jerusalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos, qui ad te missi sunt, quoties volui congregare filios tuos . . . & noluisti? Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta. Joannis 5. v. 37. Hæc dico, ut vos salvi fiat: subdit vero v. 40. & non vultis venire ad me, ut vitam habeatis. Actor. 7. v. 51. Vos semper Spiritui Sancto resistitis, sicut Patres vestri, ita & vos. Hoc in loco Spiritus Sanctus est interior gratia adjuvans.

§. 20. Cum hæc loca sint manifesta, ignoro, qua ratione poni possit gratia irresistibilis, nisi Scripturæ funditus ever-

tantur. Quin imo cum tota Scripturarum œconomia hæc sit, ut pateat, Deum perpetuo vocare homines ad salutem; eos vero obistere pertinacissime, tota hæc Scripturarum œconomia subvertitur posita gratia irresistibili. Quod si leguntur quidam loci, qui gratiæ irresistibili favere videntur, æquius est, ut loci isti ex œconomia interpretentur, quam ut tota Scripturarum œconomia deferatur propter pauca hæc, & obscura loca. Sed, inquirunt, in exemplis allatis, gratiæ divinæ non erant efficaces, atque idcirco eis homines resistebant. Sed o lepidissima Jansenistarum capita? Si id verum est, non erat cur Deus de hominibus illis tanquam ingratis, & rebellibus lamentaretur; poterant enim respondere, se idcirco non paruisse, quia gratiæ non erant efficaces. Cumque Deus probe sciret, sine gratia efficaci homines non converti ad bonam frugem, dicamus oportet, vel Deum ignorasse utrum illæ suæ gratiæ essent efficaces, vel per ironiam lamentatum esse. Concoquent ista Jansenistæ? Sed vero quis credat, nulli eorum, de quibus laudata Scripturæ loca agunt, Deum gratiam efficacem dedisse?

§. 21. Præterea adversus Jansenianos hunc in modum ratiocinamur: Deus passim in utriusque Testamenti libris monet, ut convertamur, ut credamus, ut pie vivamus. Si autem non esset in potestate nostra gratiæ Dei parere, aut non, eæ admonitiones essent superflue; nam qui dicit homini ambula; utque ambulet /

let hortatur, supponit eum ambulare posse, alioquin irridet. Tota igitur œconomia Dei cum hominibus manifesto supponit, posse nos gratiæ Dei resistere, nec esse eam efficacem, nisi ex voluntatis nostræ consensu, quem consensum vi extorquere Deus non putat dignum maiestate sua: itaque suaviter tantum, & alliciendo eum exigit. Œconomiam igitur Dei cum hominibus funditus evertit, qui gratiæ Dei resisti non posse docet.

§. 22. Accedit nunc tertium argumentum adversus eos Theologos, qui gratiæ efficaciam esse ipsi gratiæ intimam, & infinitam, ita ut velimus nolimus, semper efficiat id, ad quod datur, asserunt; quique gratiam hanc, sine qua nemo bene operatur, non omnibus dari statuunt. Hac enim doctrina statuta, primum ignoramus, qua ratione stare possit humana libertas; siquidem hæc gratia cum sit infinitæ efficaciz, idest cum semper efficiat id, ad quod datur, vinci non potest, adeoque ei resisti non potest: ergo cum sit irresistibilis, nullum in nobis libertatis usum relinquit; quod est contra ea, quæ Ecclesia, & Scripturæ docent. Jam vero si hæc gratia non datur omnibus, ii omnes, quibus non datur, necessario damnantur; nam ii necessario damnantur, qui nullo modo bene operantur usque ad finem perseverantes: qui vero gratiam hanc efficacem non habent, nullo modo bene operantur perseverantes usque ad finem; ergo velint nolint damnantur. Jam cum Deus sciat,

eos sine hac gratia necessario damnari, dum efficaciter non adjuvat, relinquit ut damnentur, nec eis efficacia media salutis præstat: non ergo serio vult omnes salvos fieri, quod indignum est Dei bonitate, ut superius demonstratum est. Tandem ex ea doctrina sequi potest magna dissolutio Christianorum; quilibet enim ita ratiocinari potest: si mihi dat Deus gratiam efficacem, velim nolim credam, & salvabor; si non dat, nunquam credam, nec unquam salvabor: ergo non amplius de salute mea sollicitus ero: ibo quo rapior: atque ita vitia omnia, & scelera regnabunt.

§. 23. Sed opponunt Adversarii: I. Paulus epist. 1. ad Corint. cap. 4. *Quis enim te discernit? quod habes, quod non accepisti?* Si ex consensu nostro gratia evadit efficax, jam consensus me discernit; cumque consensum non acceperim, in eo gloriabor. Respondemus falsum esse, quod assument, consensum nos non accipere; cum enim consensus noster suaviter illectus a gratia, libere quidem, sed impetretur tamen a Gratia, consensus hic gratiæ Dei est, sine qua nunquam datus fuisset. Sed cum idem consensus non vi extorqueatur, sed libere detur, efficitur, ut gratia una cum consensu nostro operetur, dicaturque efficax; non quod consensus gratiæ vim aliquam addat, sed quod ei cedat, eamque libere sequatur, cui si resisteret, quod potest, nullum sequeretur opus.

§. 24. Opponunt II. Idem Paulus ad Rom. 9. *Non volentis, neque currentis,*
sed

sed misereantis est Dei. Si autem gratia sit efficax, inquit Juveninus, dependenter ab humanæ voluntatis consensu, potiori jure dici poterit, bonum opus esse voluntatis, adeoque currentis hominis, quam misereantis Dei. Sed nullum est ineptius argumentum. Dum convertimur ad Deum, dum operamur sanctitatem, a Dei gratia excitamur; ea nos prævenit, comitatur, sequitur: itaque misereantis Dei est, non hominis volentis, & currentis. At, ut superius demonstratum est, hæc divina gratia libertatis usum non aufert; libertas ei resistere potest, quin operetur: si non resistit, gratia operatur, atque dicitur efficax; non sit efficax a voluntate nostra.

§. 25. Tertium argumentum: admissio Jesuitarum systemate, evertuntur gratiarum actiones, quæ Deo propter bonum opus aguntur. Sed ignoro, quam ratione id concludant Dominicani. Homo enim gratias Deo agere debet pro omnino dono, quod ab illo accepit. Ergo si ut excitaretur, ut crederet, ut amaret, ut sectaretur bona æterna, a Deo accepit; quippe sine divina Gratia horum nihil præstare poterat, semper habet, unde Deo perpetuas gratias habeat. Miror potius, adversarios non videre, quam directe systema gratiæ irresistibilis omnem gratiarum actionem evertat; nam quum & gratiarum actio ab hac irresistibili gratia nascatur, si id homines tandem sibi persuaferint, intelligent, gratiarum actionem ab iis non pendere, adeoque non amplius de ea solliciti erunt.

§. 26. Quartum argumentum est, quod hoc systema gratiam Christi reddat communem, cum Augustinus clamet, naturam communem esse, non gratiam. Quid? Nempe absurdum est, gratiam Dei, qua homines salvari possunt, omnibus hominibus dari? Non ergo erunt absurda, quæ isti docent, Deum esse personarum acceptatorem, nec bonitatem suam, & misericordiam in omnes homines ex æquo effundere. Sed rogaverim: Christus datus est pro omnibus, & singulis, nec ne? Si primum, cum hæc sit maxima gratiarum Divinarum, tanto fortius concludetur, & cæteras omnibus esse communes. Si alterum, videant ne Scripturis, & Ecclesiæ adversentur.

§. 27. Tandem opponunt: Hæc sententia ex eo suspecta esse debet, quod facillime libertatem cum gratiæ operatione conciliat, cum tamen & Paulus Apostolus, & Sancti Ecclesiæ Patres supponant, id mysterium impervium esse rationi nostræ. Sed unde isti sciunt, operationem gratiæ cum libertate statui a Paulo imperviam humanæ menti? Enimvero Paulus Apostolus refert ad arcanam Providentiæ Dei electionem quorundam hominum ad Ecclesiæ munera, nec unquam loquitur, quod sciam de modo, quo divina gratia cum libertate nostra cooperatur. Hujusmodi Metaphysicas controversias, curiosas potius, quam utiles Prophetæ, & Apostoli non attingebant: contenti erant ea docere, quæ populos instruerent in Morali, in Fide erga Deum, non quæ curiositatem nostram

stram explerent. Ergo in hujusmodi controversiis Metaphysicis non sunt nimium urgendi. Quod spectat ad Beatum Augustinum, cum ceteri Patres non eodem modo locuti sint, ejus opinio habenda est tanquam privati Doctoris, non tanquam Ecclesiæ dogma: quæ cum ita sint, licet disputare. Atque hæc sunt potissima, quæ circa gratiam Dei dicere oportebat. Ex his patet, quæ sint Ecclesiæ dogmata; quæ vero quæstiones Theologorum. Dogmata sunt, Gratiam Dei nos prævenire, concomitari, subsequi, ut credamus, ut amemus, ut operemur bene: esse hanc gratiam non exteriorem tantum, sed interiorem quoque: eam illuminare intellectum, accendere voluntatem, & operari in nobis accommodata ad naturam nostram, non eam evertendo, sed perficiendo, adeoque factam rectam libertatem nostram relinquere: libertatem nostram Gratia Dei excitanti, & moventi resistere posse, & plerumque resistere; adeoque nec solam libertatem nostram, nec solam gratiam efficere nostram sanctitatem. Utrum vero Gratia divina sit intime infinite efficax, an vero denominetur efficax ex effectu, id in controversia positum est. Qui affirmant, & qui negant, utrique ab Ecclesia tolerantur. Nobis posterior placuit doctrina, quod credamus, eam conformiorem esse divinis Scripturis, & œconomia Dei cum hominibus, conformiorem quoque naturæ nostræ; sed contra sentientibus nihil derogatum volumus. Dissentimus ab illis, non tanquam ab

hostibus, sed tanquam a fratribus. Utrique ejusdem Matris Ecclesiæ filii sumus: indignum autem est, Ecclesiæ Catholicæ filios cum ira, & odio disputare.

CAPUT V.

De Justificatione.

§. 1. **N**ULLUS ferme est in universa Theologia Christiana locus, in quo aut plures discordiæ, aut plures errores, aut plures Theologorum Logomachia obtineant, quam hic, qui est de Justificatione hominis peccatoris coram Deo. Cum enim Theologi, qui ea de re scripserunt, vocabula *Justitiæ*, *Regenerationis*, *Justificationis*, *Gratiæ*, *Meriti*, *Absolutionis*, *Peccati* non satis dilucide definiissent, nec in iis definitionibus sibi convenissent inter sese; factum est, ut Lutherani, & Calviniani Theologi plurima nobis imposuerint: nec raro nostri plurima Lutheranis, & Calvinianis. Ergo omnium primum, ne turpissime de vocabulis disputemus, ipsam Justificationis notionem explicabimus.

§. 2. Patres Tridentini sess. 6. cap. 4. Justificationem sic definiunt: *Est translatio ab eo statu, in quo homo nascitur filius primi Adæ, in statum gratiæ, & adoptionis filiorum Dei, per secundum Adam Jesum Christum*. Loquuntur Patres Tridentini de prima illa Justificatione, quæ fit in regeneratione Baptismi. At eadem definitio fieri potest, paucis licet immutatis, ut explicetur ea Justificatio, quæ homo post Baptismum transit a statu peccati

cati ad statum gratiæ, & amicitia Dei. Non est, ut Lutherani, & Calviniani ab hac definitione desciscant; nam & ipsi dum generatim loquuntur, aut scribunt, nihil aliud Justificationem esse agnoscunt, nisi *transitum hominis* ex pessimo iræ, & maledictionis Dei, æternisque pœnis obnoxio statu, per meritum Christi in *nummerum filiorum Dei*, ut loquitur Buddeus gravissimus Lutheranorum Theologus in Theologia dogmatica lib. 4. capit. 4.

§. 3. Quæ cum inter partes conveniant, ut intelligatur, qua tandem ratione homo justificetur, nihil aliud requiritur, quam ut perspiciatur, quis ille fuerit ante Justificationem, quis sit post Justificationem. Lib. 3. horum Element. demonstratum est, omnes homines nasci in peccato originali, adeoque morti æternæ obnoxios. Jam ipsi adulti post justificationem Baptismalem novis se peccatis in diem sædant. Præterea in lib. 4. duo in peccato distinximus, reatum nempe culpæ, & reatum pœnæ; quorum prior est ipsa actus deformitas, quæ tanquam ens morale animæ peccanti adhæret. Posterior est obligatio ad pœnam, quæ pœna iis proposita est, qui legem migrant. Ergo in statu hominis peccatoris hæc interesse perspicuum est, reatum culpæ, & reatum pœnæ. Præterea hominibus in hoc statu existentibus & Deus iratus est, ut cum Paulo loquamur ad Ephes. cap. 2. & ii averfi sunt a Deo per nimium amorem sui ipsorum, & creaturarum.

§. 4. Hinc sequitur, ad Justificationem

hæc omnia esse necessaria. I. Ut culpa peccati aboleatur. II. Ut remittatur pœna. III. Ut Deus restituat homini caritatem Patris. IV. Ut in Justificato producat amor erga Deum ad contemptum creaturarum, ejusque animus ita avertatur a vitiis, ut paratus sit in omnibus Dei voluntati parere. Hujusmodi hominem justificatum appello. Scio, Lutheranos, & Calvinianos hic nos arguere, quasi tres actus, Regenerationem, Justificationem, & Sanctificationem misceamus: quasi vero curare debeamus vocabula, aut Metaphysicas quæstiunculas, non vero rem ipsam. Quid refert, quot vocabula adhibueris ad rem aliquam integre explicandam? Aut quid refert, tres illos actus uno Justificationis vocabulo appellare? Mera est Logomachia, cujusmodi quæstiones longe absunt a Theologorum gravitate.

§. 5. Hæc cum ita sint, videamus nunc, qua tandem ratione Justificatio isthac fiat. In hac Justificatione hominem justificatum ex triplici adpectu contemplant, vocare possumus Regeneratum, Absolutum, & Sanctificatum: nolumus ea de re cum Novatoribus controversiam habere. Et quidem hominem regeneratum vocamus, cum ex filio mortis per adoptionem evadit filius Dei in spem certam vitæ æternæ. Vocamus vero absolutum, quatenus Deus declarat, se illi peccata dimittere, idest nec culpam amplius spectare, aut imputare, nec pœnam exigere; sed omnia illi indulgere. Sanctificatur vero homo, cum gratia Dei sanctifi-

stificans, idest caritas, qua eum diligimus, ejusque voluntati parere prompti evadimus, diffunditur in cordibus nostris. Sed quoniam tria hæc uno, eodemque tempore fiunt, idcirco tria illa uno, eodemque vocabulo appellamus. In re ipsa igitur nulla est cum Novatoribus controversia; nam hæc tria in hominis Justificatione agnoscunt Lutherani (Buddeus in Theologia Dogm. lib. 4. cap. 4.), & Calviniani (Witius de œconomia fœderum Dei lib. 3. cap. 8.), & Remonstrantes (Limborchius in Theol. Christ. lib. 5. cap. 4.): ergo controversia tota aut de vocabulis erit, aut erit Metaphysica, idest abstracta.

§. 6. Videtur controversia aliqua esse circa media Justificationis. Sed si Lutherani, & Calviniani Theologi sententias nostras rite expendant, videbunt, nihil nos docere, quod jure reprehendere possint. Etenim nos. I. Afferimus, justificationem hominis peccatoris esse omnino gratuitam, esse meram Dei gratiam, adeo ut ad illam ex parte nostra nihil conferamus. Calumniantur igitur Theologi isti, dum docent, apud nos justificationem ab actibus nostris pendere; id enim manifestissime decretis Concilii Tridentini adversatur. II. Afferimus, unicum esse medium justificationis, fidem nempe, quam idcirco dispositionem ad justificationem Patres Tridentini vocant, vocabulum *dispositionis* usurpantes pro medio. III. Afferimus, posita in nobis fide illa, quæ regenerationis, & justificationis dispositio est, & initium, sequi

actum Dei judicalem absolutionis a peccatis nostris, quem actum abstractum a cæteris, quæ in justificatione contingunt, justificationem vocant Novatores. IV. Afferimus, hanc remissionem nobis impetrari per merita Jesu Christi, qui pro peccatis nostris Patri satisfecit. V. Tandem afferimus, posito actu illo remissionis Deum caritatem suam, seu gratiam sanctificantem in nobis effundere.

§. 7. An ulla est quinque harum propositionum, de qua Novatores serio nobiscum contendunt? non video. Itaque non intelligo, quam ob rem tantopere in hoc negotio nobis irascantur. Scio, Lutherum, & Calvinum admodum perplexæ de 4. locutos esse propositione, idest de ratione, qua Christi meritum, & justitia nobis imputatur. Enimvero quis intelliget, quid sibi voluerit Lutherus, dum scripsit: *justificationem nostram esse ipsum Christum inhabitantem in nobis*? Hoc Patres Tridentini intelligentes ita, ut Christus, aut ejus justitia animæ nostræ essentialiter adhæreat, merito proscripserunt veluti erroris monstrum; sess. enim 6. can. 10. sic definiunt: *Si quis dixerit, homines sine Christi justitia, per quam nobis meruit, justificari, aut per eam ipsam formaliter justos esse, anathema sit*. Calvinus vero cum justificationem vocasset solum tertium actum præcisum ab aliis, idest solam absolutionem peccatorum, ita ut videretur excludere caritatem sanctificantem, merito & ipse ab iisdem Patribus damnatus est can. xi. *Si quis dixerit homines justificari vel sola im-*
puta

putatione justitiæ Christi, vel sola remissione peccatorum, exclusa gratia, & caritate, aut gratiam, qua justificamur, esse tantum favorem Dei, anathema sit.

§. 8. Apparet hinc, totam controversiam nos inter, & Novatores esse, quod nos justificatum non vocemus eum, cui nondum diffusa sit in animo Dei caritas, quam gratiam sanctificantem appellamus; ipsi vero justificationem ponant in sola absolutione a peccato, putantque caritatem pertinere non ad justificationem, sed ad sanctificationem. Nempe controversia tota est aut abstracta, & Metaphysica, & extra simplicitatem Christianæ fidei, aut de meris vocabulis. Nos, quod fidei dogma est, hominem sine caritate infusa nondum esse justificatum, facile demonstramus. Primo, sine hac infusa caritate homo Deum non amat: quis autem eum justum dicat, qui nondum Deum amat? Deinde nondum posita hac caritate, nondum quoque posita est absolutio a peccatis; sunt enim hæc duo inter sese connexa, ut nempe uno, eodemque tempore Deus non imputet peccatum, & infundat gratiam sanctificantem: ergo Justificatio sine hac caritate infusa non fit. Accedit Scripturarum auctoritas. Paulus ad Galat. 5. v. 6. *Jacobus tota epist. Canon. sine caritate hominem non esse justum pronunciant. Quinimo fides sola, quæ per caritatem non fit efficax, nihil esse dicitur: Quid prodest fratres mei, inquit Jacobus, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? Numquid poterit fides salvare eum?*

Tom. II.

Inter opera vero hominis bona primum locum tenet caritas, quemadmodum Scriptura docet. Paulus epist. 1. ad Corint. cap. 13. vers. 2. *Si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, caritatem autem non habuero, nihil sum*. Hinc Lutherani ipsi, cum fidem sine caritate non appellent veram fidem, doceantque vero hanc veram fidem homines justificare (Buddeus in Theol. Dogm. loco superius citato §. 10.) idem profecto cum nobis docent, & re nobis consentientes de vocabulis altercantur.

§. 9. Idem præterea hoc argumento probamus. In Justificatione, adeoque & in regeneratione animæ dari Spiritum Sanctum, idest spiritum illum adoptionis (ad Rom. 8. vers. 15.), spiritum Christi (ad Galat. 4. vers. 19.) ceu pignus, & firmamentum amoris Dei (2. ad Corint. cap. 27.) qui in nobis habitat, & ad pulchra quævis, Deoque placencia peragenda incitet (ad Rom. 8. v. 14.), idest spiritum caritatis, non tantum Dei erga nos, sed nostri etiam erga Deum, docent aperte Scripturæ, & agnoscunt Lutherani (Buddeus loco citat. §. 15.), & Calvinistæ (Witius de Œconom. fœder. Dei lib. 3. cap. 11. §. 3.) qui Witius §. 31. agnoscit inter præcipua spiritus illius effecta esse amorem, & caritatem erga Deum. Quicquid sit, id certum est, sine Spiritu Sancto in cordibus nostris diffuso, sive sit ipsa caritas, sive vis sanctificans, hominem non justificari.

§. 10. Apparet ex his, Lutheranos, dum

dum dicunt sola fide hominem justificari, si caritatem excludant, Scripturis adversari; si non excludant, verbo tantum tenus a nobis distare. Cæterum quinque illæ assertiones nostræ in §. 6. positæ evidentissimis argumentis probari possunt. Et prima quidem ita: Paulus Apostolus in epist. ad Rom. cap. 3. vers. 24. *Justificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Jesu.* Et ad Titum cap. 3. v. 4. & seqq. *Cum autem benignitas, & humanitas apparuit Salvatoris nostri Dei, non ex operibus justitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit per lavacrum regenerationis, & renovationis Spiritus Sancti, quem effudit in nos abunde per Jesum Christum Salvatorem nostrum; ut justificati gratia ipsius, heredes simus secundum spem vitæ æternæ.* Sane si operibus nostris justificari poteramus, Christus supervacaneus fuisset, ut ratiocinatur Apostolus in epist. ad Rom. qua in epistola tandem concludit, hominem justificari per fidem, sine operibus legis cap. 3. v. 28.), idest per fidem caritatem operantem, non vero ullis operibus nostris.

§. 11. Secunda propositio apertissime in Scripturis docetur. Joan. 5. 13. & seq. *Hæc scribo vobis, ut sciatis, quoniam vitam habetis æternam, qui creditis in nomine Filii Dei.* Act. 16. 30. *Et producens eum foras, ait: Domini, quid me oportet facere, ut salvus fiam? At illi dixerunt: crede in Dominum Jesum, & salvus eris tu, & domus tua.* Ad Gal 5. v. 6. *In Christo Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque*

præputium, sed fides, quæ per caritatem operatur. Ad Rom. 5. v. 1. *Justificati ergo ex fide, pacem habemus ad Deum per Dominum nostrum Jesum Christum, & cap. 3. vers. 25. Quem (Christum) proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius; & v. 28. concludit: Arbitramur enim justificari hominem per fidem sine operibus legis.*

§. 12. Duæ autem heic nascuntur quæstiones. Prima, quodnam sit objectum adæquatum hujus fidei justificantis? Altera, quam ratione per hanc fidem meritum Christi nobis communicetur? Quod ad primam attinet, Calvinistæ putant, objectum fidei justificantis esse specialem Dei misericordiam electis in Christo exhibitam sic, ut satis sit credere, ut homo justificetur, Deum misericordia illa per merita Christi nobis peccata dimittere. Sed manifesto adversantur Scripturæ, quæ docet, fidem, qua justificamur, esse illam, qua credimus in Christum, idest qua credimus, Jesum esse Messiam illum olim prædictum, veramque esse ejus doctrinam; & qua idcirco agimur ad Christi doctrinam sectandam, ut ita fides sit efficax per caritatem. Jo. 17. v. 3. *Hæc est æternæ vitæ æternæ, ut cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Jesum Christum.* Et epist. 1. Joan. cap. 3. v. 23. *Hoc est mandatum ejus, ut credamus in nomine Filii ejus Jesu Christi; idest ut credamus, eum esse Messiam Filium Dei (Joan. 11. v. 27.) quem proposuit Deus propitiationem (ad Rom. 3. vers. 25.), cujus sanguis emundat nos ab omni peccato (epist. 1. Jo. c.*

1. v.

1. v. 7.). Nec tamen Deus exigit a nobis hanc fidem propter seipsam, sed propter caritatem, ad quam ordinatur, & propter operationem virtutum. Nisi enim credamus in Jesum Christum Dominum nostrum, nullo modo ejus doctrinam amare poterimus, & sectari. Atque hæc est ratio, cur tantopere Apostoli fidem in Christum commendent, non quod solam eam exigant, ut Thomas Hobbessius in lib. 3. de Cive, & Joannes Lockius in Christianismo rationabili, delirant; sed quia fides primum est fundamentum salutis nostræ, ut apposite, & perspicue PP. Tridentini ratiocinantur. Sed hæc de re in superiori lib. cap. 4. Quod spectat ad 2. quæstionem, superius Calvini, & Lutheri doctrinam confutavimus. Itaque restat, ut paucis explicemus, quid nobis fides hæc in Christum præstet. Nempe I. Merita Christi ipsam nobis impetrant fidem, quæ donum Dei est. II. Eadem merita impetrant nobis caritatem justificantem. III. Efficiunt, ut non amplius Deus nobis imputet culpam peccati. IV. Efficiunt, ut Deus remittat poenam æternam, cui per peccata sumus obnoxii. V. Efficiunt, ut Deus largiatur nobis gratiam perseverantiæ in obedientia mandatorum Dei. Atque ita merita Christi nobis applicantur ad salutem.

§. 13. Tertia propositio, ut & quarta ex iis, quæ superius demonstrata sunt, patent apertissime. Etenim laudatæ Scripturæ docent, hominem justificari per fi-

dem, per quam fidem gratia Mediatoris nobis impetratur. Dubitari ergo nequit, quia posita fide, quæ primum donum est, quod homini peccatori largitur Deus, eum justificet per merita Jesu Christi. Quinta tandem propositio, Deum nempe in Justificatione caritatem suam in cordibus hominum effundere, superius demonstrata est.

§. 14. Bona, quæ Justificationem consequuntur, plurima sunt, in primis hæc. Primum, pax spiritualis, seu pax illa cum Deo, quæ magna est præsentis felicitatis pars (ad Rom. 5. vers. 1.). Secundum, adoptio justificati in filium Dei (1. Joan. cap. 3. v. 2., & 2. ad Corint. c. 6. vers. 18.); hinc justificatus evadit frater Christi, ejusque cohæres (ad Rom. 8. v. 17.). Tertium, spes certissima vitæ æternæ, quam gloriam Dei vocat Apostolus ad Rom. 5. v. 2.

CAPUT VI.

De Christo, & primum de ejus Divinitate.

§. 1. Quoniam hoc loco de mediis, quæ ad beatitudinem nos ducunt, disputandum proposuimus, postquam de electione hominum, de Gratia, & Justificatione differuimus, res ipsa monet, ut de Christo, per quem solum habemus accessum ad Deum, idest de Incarnatione Verbi divini, ut loquuntur Theologi, differamus. Jesum Mariæ filium Bethlehemem, natum sub Octavii Cæsaris

faris Principatu ab annis 1746. (a), secundum vulgarem epocham, fuisse Messiam illum Magnum, a Prophetis Hebræis prædictum, superiore libro ostendimus. Nunc eundem Jesum Deum simul, & hominem fuisse demonstrandum est. Est hoc totius Religionis Christianæ caput ab universa Ecclesia Catholica, in generalibus Comitibus Nicænis anno 325. & Ephesinis anno 431. statutum. Sed idipsum creditum fuisse in Ecclesia ante Comitibus Nicæna, luculentissime demonstrarunt Theologi, Petavius in libris de Trinitate, Thomasius de Incarnatione, & Robertus Bullus in eruditissimo opere, cui titulum præscripsit: *Defensio Fidei Nicæna*. Sane vero cum Noëtius 3. sæculo assereret, Jesum fuisse purum hominem, præ cæteris illi se opposuit Hippolytus Martir in homilia de Deo Uno, & de mysterio Incarnationis contra hæresim Noeti. Eodem ferme tempore Praxeam idem sentientem refutavit Tertullianus. Sabellium vero in eodem cœno hærentem damnavit Synodus Antiochæna anno 270. & confutarunt Dionysius Alexandrinus, Eusebius, alique. Legatur Eusebius ipse in historia Ecclesiastica lib. 7. cap. 25. Ex quibus patet, jam ante Comitibus Nicæna Divinitatem Christi creditam in Ecclesia. Addi etiam solent loca quædam Ignatii Martyris (qui vixit 2. sæculo) in epistolis ad Smyrnenes, & ad Ephesios; Polycarpi apud Eusebium in histor. Ecclesiast. lib. 4. cap.

(a) Tunc adhuc scribebat Auctor.

15. Justin Martyris in Dialogo cum Tryphone Judæo, Irenæi lib. 4. cap. 11. Clementis Alexandrini in admonitione ad Gentes, Cypriani lib. 2. testimoniorum adversus Judæos cap. 5. & 6. qui omnes Scriptores exeunte 2. sæculo, & ineunte 3. floruerunt. Quæ cum ita sint, ex traditione ab Apostolis usque ad nos continuata Christi Divinitas comprobatur.

§. 2. Qui adversus hanc demonstrationem aliquid moliri conantur, Sociniani nimirum, quibus persuasum est, Divinitatem Christi rationi æque, ac Revelationi adversari, negant, ante Nicænam Synodum eam doctrinam fuisse in Ecclesia communem, adduntque, in Nicænis, & Ephesinis Comitibus, cum Patres essent omnes ferme e Gentilismo ad Christianismum conversi, faciles fuisse pro innatis Gentilismi præjudiciis Christo Divinitatem tribuere, qui tanta, ac talia patravrat. Quam Divinitatem ei priores Christiani, qui Hebræi ferme erant, & idcirco unius Dei cultores, non tribuerant. Sane, inquiunt, inter Judæos nulla unquam extitit de Divinitate Messie opinio: expectabant quidem illum velut magnum Prophetam, sed ex Gente sua, adeoque hominem ex homine. In prima quoque Ecclesia plures reperiuntur Theologi, qui Jesum Christum purum hominem habuerunt. Cerinthus Apostolis super Jesum purum hominem dicebat, eumque a Christo distinguebat; Christum vero fuisse Dei spiritum, seu Dei vim propheti-

pheticam, & mirificam, quæ in Jesu erat, auctore Irenæo lib. 1. cap. 25., & Epiphanio hæresi 28. Idem cum Cerintho sensit Ebion, qui tempore Joannis Evangel. vivebat, auctore Hieronymo de Scriptoribus Eccles. in Joan. Idem 3. sæculo sensere Paulus Samosatæ Antiochenus Episcopus, Sabellius, Marcellus An-cyræ Episcopus, ejusque discipulus Photinus Syrmii Episcopus, alique bene multi horum sectatores.

§. 3. Hanc vero sententiam toleratam esse in Ecclesia, nec nisi aut a paucis tantum, qui in diversam sententiam abierant, aut non admodum contentiose oppugnatam, demonstratur, inquiunt, ex eo, quod plurimi Viri docti juxta & pii, Christi divinitatem aut non admiserunt, aut non agnoverunt, quod est incredibile, si dogma illud reputatum fuisset in Ecclesia fundamentale. Scilicet qui non recte de Trinitate senserunt, quos in libro II. memoravimus, nec de divinitate Christi recte sensisse necesse est; qui tamen non ut hæretici sunt habiti, ut Tatianus, Justinus Martyr, Theophylus Antiochenus, Tertullianus, Lactantius &c. de quibus consuli potest Petavius Tom. 2. Dogmat. Theolog. lib. 1. cap. 3. & 5. & Huetius in Origenianis lib. 2. cap. 2. quæst. 2. §. 10. Inter Christianos, inquit, Doctores, qui ante Nicænam floruerunt Synodum, multi de Trinitatis mysterio parum caute locuti sunt. Insincera certe sunt Tatiani, & Tatiano vetustioris Justinus de Trinitate doctrina.

§. 4. Præterea quarto, & quinto sæ-

culo Arianismus totum ferme orbem Christianum invasit, quod fatetur Hieronymus dialogo adversus Luciferianos. Et erant quidem ex Arianorum parte Viri docti multi, & eruditi. Jam vero renascentibus in Europa literis, Trinitatis mysterium, & Christi Divinitatem acutiores Literati repudiarunt. Esse hæc commenta humana Catholicis symbolis ignota, cum Evangelica veritate ex diametro pugnancia docebat Joannes Valentinus Consentinus, teste Benedicto Aretio in ejus vita. Idem conatus est ostendere Faustus Socinus in Institut. Christianis, Wistonus in primævo Christianismo resuscitato, Joannes Clericus, Joannes Lockius, Samuel Clarkius, alique recentes, ut mittam fratres Polonos, Crel-lium, Scittingium, Pzircovium, Wolzogen, aliosque.

§. 5. Sed ipsi se confutant, & refutant, dum hæc narrant; scilicet cum paucos quosdam sententiæ ab universa Ecclesia damnatæ patronos, Prædecessores suos statuunt, se erroris publice proscripti sectatores faciunt. Qua autem fronte dicere audent, impiam hanc sententiam in Ecclesia toleratam, cum in Comitibus Antiochenis post 3. sæculi medietatem, & in Nicænis sub initium 4. publice damnata sit; cum a Patribus ipsis Antiochænis confutata? Quod ad veteres quosdam Patres attinet, si tres, aut quatuor excipias, qui Divinitatem Christi non diserte negarunt, sed de ea perplexe locuti sunt, alios ferme omnes consentientes habemus. Cæterum non idem est de re

re aliqua aut nihil scribere, aut obscure & perplexe scribere, & illam negare. Patres, qui Comitia Nicæna antecesserunt, aut arcani lege, quæ fertur, aut aliis de causis, non admodum diserte de Christianismi mysteriis loquebantur; at nemo nisi inscitissimus inde concludet, ea fuisse ab illis negata. De hisce ultimis Socinianis quis ignorat, tot eos numero esse, ut in infinita Christianorum multitudine digitis numerentur? Quis ignorat, eos ab universa Ecclesia Christiana, non Catholica tantum, sed Lutherana etiam, & Calviniana damnari? Qui si sensum communem Ecclesiæ evertere possunt, dicamus, nivem non esse albam, quod delirus nescio quis in dubium id vocaverit. Sed quoniam quæso isti fuere? Nempe homines, qui in religione explicanda rationi plus, quam revelationi tribuerunt, quod in Theologia Christiana præposterum est.

§. 6. Jam agamus rem Scripturis. Joa. 1. vers. 1. *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Omnia per ipsum facta sunt. & Verbum caro factum est, & habitavit in nobis, & vidimus gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti a Patre, plenum gratia, & veritatis.* Ex hoc loco ita argumentamur: Christus est secundum Joannem Verbum illud Unigenitum Patris, quod Verbum caro factum est: Verbum autem hoc est Deus, ut docet idem Joannes; ergo Christus est Deus. Propositio, & Assumptio sunt ipsamet verba Joannis; ergo conclusio fide-

divina certa est. Sociniani, ut hoc argumentum evadant, sic locum istum interpretantur: *Ἐν ἀρχῇ* in principio, seu principio, vel omnium primum, ut sit principium narrationis, quam exorditur Evangelista. Eodem modo narrationem exorditur Plautus Merc. 1. v. 40. *Principio atque animus ephēbis ætate exiit.* Et Cicero lib. 1. Officiorum: *Principio generi animantium omni est a natura tributum* &c. Eodem modo Livius: *Omnium primum satis constat* &c. Eodem modo auctor Batrachomyomachiae *Ἀρχόμενος πρῶτον*. Eodem modo Lucas incipit narrare res gestas Apostolorum: *Primum quidem sermonem feci de omnibus, o Theophile* &c. *ἃ λόγος erat sermo, vel verbum.* Incipit (pergunt boni Interpretes) narratio de consilio Dei redimendi generis humani, quod consilium *λογος*, seu ratio Dei appellatur, quodque erat apud Deum vel ab ipsa æternitate. *Et λόγος erat Deus*; nam ratio ipsa, intelligentia, consilium Dei sunt ipsemet Deus. Omnia per hunc *λόγον* facta sunt; omnia scilicet quæcunque sunt facta, ratione, & consilio Dei facta sunt: quomodo veteres Hebræi Prophetæ scribunt: Verbi Dei omnia esse facta, idest ratione, & imperio Dei. Et *λόγος caro factus est*, idest consilium illud Dei, atque ratio generis humani redimendi, & novum regnum fundandi per Jesum Christum, qui erat caro, idest homo, partefactum est. Ita ferme Grotius in hunc locum, & Fratrum Polonorum plurimi.

§. 7. Sed quis non videt, hanc interpretationem contortam esse, & sibi ipsi repugnantem? Nisi enim *ἃ λόγος* sumatur de persona a Deo Patre distincta, ineptum profecto scriptum esset: *ἃ λόγος erat apud Deum*, non secus atque inepte dicitur: cogitatio est apud mentem, si cogitatio sit mentis essentia. Præterea hæc interpretatio repugnat communi Ecclesiæ sensui; veteres enim Christiani Doctores, qui Apostolis viciniore erant, quique mysteria Religionis vel ab eorum discipulis non per Scripturam tantum, sed etiam per traditionem acceperant, hunc locum de persona Verbi a Persona Patris distincta semper intellexerunt, uti Theologi nostri, Bellarminus, Petavius, & Thomassinus demonstrarunt. Sed quid inquirunt Sociniani? Verbum illud, de quo loquitur Joannes, erat Deus, nec ne? Cum negare non possint, cumque Joannes diserte scribat, hoc Verbum fuisse in Christo, & Paulus dicat fuisse in Christo plenitudinem Divinitatis, concluditur, Christum, non tantum hominem fuisse, verum etiam Deum, adeoque esse.

§. 8. Præterea Joannes 8. cum Jesus expostularetur a Judæi: *quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti?* Respondit vers. 58. *Amen amen dico vobis, antequam Abraham fieret, ego sum.* Non erat autem ante Abrahamum, ut homo; ergo aut erat, ut Deus; aut statuenda est stolidi illa Pythagoreorum animorum Proupaxis, idest Præexistentia. Misere in hoc loco interpretando se tor-

quent Fratres Poloni. Ajunt, ante Abrahamum fuisse *λόγον* illud Dei, qui erat in Christo. Atqui si id ita est, nã Sociniani causæ nervos omnes succiderunt; sic enim concludimus: Christus respondet; antequam Abraham fieret, ego sum; respondit autem *λόγος*, ut fatentur Sociniani: Christus ergo erat *λόγος*. Est autem *λόγος* Deus: ergo Christus est Deus; tamen idipsum tandem dicunt, quod nos contendimus, Christum nempe fuisse æternum *λόγον* Patris.

§. 9. His adjungimus duo testimonia Pauli. Primum ex epist. ad Coloss. cap. 1. v. 15. *Qui (Christus) est imago Dei invisibilis, primogenitus omnis Creatura: quoniam in ipso condita sunt universa, in Cælis, & in Terra, visibilia, & invisibilia, sive Throni, sive Dominationes, sive Principatus, sive Potestates, omnia per ipsum, & in ipso creata sunt, & ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant.* Hæc omnia tributa, quæ Christo tribuit Paulus, puro homini convenire nequeunt; ea sunt Dei propria. Scriptura passim eodem modo de summo Deo loquitur. Ergo ex Pauli sententia Christus purus homo non erat; erat summus ille Deus, per quem, a quo, & in quo sunt omnia, ut ipse loquitur Paulus. Alterum est ex epist. ad Rom. cap. 1. vers. 3. & 4. in quo loco Christus dicitur factus ex semine David secundum carnem, cum esset filius Dei *ἃν δυνάμει*, idest vi, & potestate secundum spiritum sanctitatis. Quæ demonstrant, Christum & hominem esse, & Deum.

§. 10. Duplex ad primum locum Socinianorum est responsio. Prima, ea attributa a Paulo Christo tribui, quod in eo habitaret λόγος ille Dei, quem λόγος alibi vocat plenitudinem divinitatis habitantem in Christo corporaliter. Sed ea responsio, ut superius dictum est, dogma Christianum comprobatur. Nam cum λόγος ille sit summus Deus, jam in Christo ipse summus Deus habitat: cum vero operetur in Christo, efficit cum humana natura unum individuum rationale, idest unam personam, quæ Deus simul, & homo sit. Altera responsio profertur a Limborchio in Theologia Christiana lib. 2. cap. 17. §. 20. Cum scilicet per Christum homines regenerentur, novumque Regnum efficiant, cum dicit Paulus, omnia in Christo consistere, intelligit de novo hoc Regno, non de rerum natura. Sed hæc interpretatio verbis Apostoli e diametro adversatur. Apertissimum enim est, Paulum loqui de regno Naturæ, non de re Gratiæ; siquidem memorat corporalia, & incorporalia, quæ sunt in Cælo, & quæ sunt in Terra. Quis autem dixerit, ad regnum Christi gratiæ pertinere etiam corpora? Hæc contorta responsio satis superque demonstrat, Socianos argumenti hujus pondere nimium gravari.

§. 11. Jam vero Jesu Christi divinitas demonstratur etiam ex attributis reliquis, quæ illi in Scripturis tribuuntur, quæque puro homini convenire nequeunt. Et primum quidem tribuitur ei Omnipræsentia (Joan. 14. vers. 23.)

Pater meus diligit eum, & ad eum venimus, & mansionem apud eum faciemus. Alibi vero dicit: *Ego in Patre, & Pater in me est*; quæ demonstrant, Filium, idest Jesum Christum ita esse omnipræsentem, ut est Pater. Deinde tribuitur ei æternitas Joan. 8. quo in loco fuisse ante Abrahamum magna cum emphasi, quæ augeat, scribitur. Tertio tribuitur ei omni-scientia, & occultorum cognitio (Joan. 21. v. 17. & Apocal. 2. v. 23.) quæ cognitio alibi solius Dei esse dicitur. Quarto tribuitur ei Omnipotentia (ad Philip. 3. v. 21.) pro efficacia, quæ potest sibi subicere omnia. Quinto tribuitur ei Majestas, & gloria divina (Joan. 5. vers. 23. *ut omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem*). Hæc omnia clare demonstrant, Jesum non fuisse solum hominem, sed simul & Deum; nunquam enim Scripturæ Sacræ attributa summi Dei puro homini concedere solent.

§. 12. Præterea idipsum demonstratur ex ejus officio Redemptoris; hoc enim officium proprium est Dei: quocirca Isaia cap. 41. vers. 14. inquit Deus: *Noli timere, vermis Jacob, qui mortui estis ex Israel: ego auxiliatus sum tibi, dicit Dominus, & redemptor tuus sanctus Israel.* Quoniam ergo Jesus nos liberavit a morte, & quidem vera libertate (Joan. 8. vers. 36. *Si ergo vos filius liberaverit, vere liberi eritis*) sequitur, eum fuisse Deum illum summum, qui solus est Servator. Sane si conciperemus, creaturam aliquam nos redimere a mor-

te,

CAPUT VII.

De præcipuis Mysterii Incarnationis proprietatibus.

§. 1. PRIUSquam præcipuas Mysterii Incarnationis Dei proprietates explicemus, postulo, ut auditores nostri heic maximopere monitum illud Pauli recolant: *Nolite sapere plusquam oportet sapere; & alterum: oportet intellectum captivum dedere in obsequium Religionis, & Christi; nisi enim in antecessum statuamus, mysteria Christianæ Religionis mente nostra comprehendere non posse, sed oportere ea credere, in maximos, & gravissimos errores proruere possumus.* Dogmata Fidei, quæ hanc rem spectant, quæque captum omnem exsuperant, hæc sunt. I. Unum, eundemque Christum esse perfectum Deum, & perfectum hominem. II. Duas esse in Christo mentes, æternam unam, quæ Deus est; creatam alteram, quæ corpori conjuncta homo est. III. Duo esse in eo cogitationum genera, divinas nempe, & humanas. IV. Duas esse in eo voluntates, divinam, & humanam. V. Duas actionum externarum species, divinas, & humanas. VI. Esse præterea in eo tertium actionum genus, quæ sint mixtæ ex humanis, & divinis, quasque Græci appellant uno vocabulo *Theandricas*. VII. Duas esse in eo naturas, humanam, & divinam, sed unam tantum personam, eamque esse divinam; adeo-

N

que

te, statuendum esset, velut necessarium consequens, nos fieri ejus Creaturæ peculium, quod esset de servitute in servitutem migrare; nam vera libertas in subjectione sub solo Deo consistit. Atque hæc clare demonstrant, Jesum non tantum hominem, sed verum etiam esse Deum. Pervertunt hujusmodi Scripturas Sociniani; at cum eas tota semper Ecclesia de Divinitate Christi intellexerit, quis non videt, cui potius credendum? Apposite Petrus Cuneus, & elegantissime in 3. de Repub. Hebraica cap. 9. „Apostoli, inquit, & Evangelistæ scrip-
„tores, si brevi lucis usura ad mortali-
„um cætus redirent, mirarentur, ad li-
„bros suos interpretandos tot esse Ana-
„lyses, Methodosque, & ex Sophista-
„rum nugis tot insanas moles conve-
„ntas. Divina quædam res est in eo-
„rum scriptis horrida illa simplicitas,
„quam olim tanto quisque feliciter se-
„cutus est hercle, quanto propius tem-
„pora illorum attigit. Nunc in hoc
„mundi senio postquam intra famelicæ
„artis spatia stetimus, levibus atque
„inanibus præceptis effectum est, ut
„corpus divinæ Sapientiæ enervare-
„tur „

Tom. II.

que humanam naturam non in propria persona subsistere, sed in divina. VIII. Communicationem esse inter proprietates utriusque naturæ, ut de natura humana affirmari possint, quæ sint Dei propria; de Deo vero, quæ sunt hominis: vocant Scholastici Communicationem Idiomaticum. Hæc omnia dogmata ex eo manifeste fluunt, quod Christus sit Deus simul, & homo, quemadmodum in superiori cap. demonstratum est. Itaque quicumque horum dogmatum aliquod negat, is oportet, ut Christo aut divinitatem, aut humanitatem auferat.

§. 2. Hinc facillime confutantur deliria Menandrianorum, & Saturninianorum primi, & secundi sæculi Hæreticorum, negantium, Christum fuisse verum hominem, de quibus consuli potest Epiphanius, Philastrius Brixienfis, Augustinus, alique in Catalogis Hæreticorum. Enimvero hi Hæretici totum subvertebant Evangelium, in quo Christum fuisse verum hominem apertissime scriptum est. Ob eandem rationem confutantur Basiliani, qui opinabantur, Christum passum non esse; eique Simonem Cyrenæum, qui Christi crucem bajulavit, suppositum, ut narrat Augustinus de Hæresibus cap. 4. Refelluntur quoque Cerdoniani, qui teste Epiphanio hæresi 41. docebant, Christum Dominum neque ex Maria Virgine natum, neque veram carnem assumpsisse, nec vere mortuum, aut quidquam passum, sed simulasse passionem: tum Secundiani, quibus per-

suasum erat, Christum e Cælo missum a Patre secum cæleste corpus detulisse, nihilque de B. Virgine sumsisse. Ad hæc & Marcionitæ, qui itidem corpus apparens Christo tribuebant, ut narrat Epiphanius hæresi 42. & Apellitæ, qui putabant, Christum non ex Maria, sed ex elementis carnem suam sumsisse, ut scribit Augustinus de hæresibus cap. 23. & Ophitæ, qui eodem Augustino auctore ibidem cap. 17. Serpentem illum, qui primos decepit parentes, Christum esse dicebant; & Manichæi tandem, qui & ipsi phantasticum corpus Christo dabant. Sed risu dignores sunt rustici isti Hæretici, quam confutatione. Revera putaverim, nunquam hos literatos fuisse Viros, nec Theologos, qui hujusmodi nugæ sibi persuaserint, quos idcirco missos faciamus.

§. 3. Subtiliores fuerunt errores Apollinaristarum, Nestorianorum, Eutychianorum, & Monothelitarum. Cum Patres Nicæni statuissent, Jesum Christum esse verum Deum, verumque hominem, sequiores Theologi, qui modulo mentis suæ divina metiri conabantur, investigare cæperunt, qua tandem ratione intelligi posset, unam, eandemque rem Deum simul, & hominem esse. Et Apollinaristæ quidem, qui circa annum 360. emerere, ut hoc mysterium ex capto suo explicarent, docuerunt, Verbum divinum sumsisse ex Maria Virgine carnem sine Anima humana; sed ipsum ei carni mentem fuisse, & animum. Ita in

Christi-

Christo mentem unam, unamque personam, idest Deum posuere. Quocirca in Christo nullam fuisse humanam naturam sequebatur: etenim sola caro humana sine mente humana verum hominem, veramque naturam humanam non efficit. At is error e diametro Evangelio adversabatur; quippe ex quo patet, Christum esse verum hominem ex Anima rationali, & humana carne subsistentem, ut loquitur Auctor Symboli Athanasiani. Jure igitur, atque merito damnati sunt Apollinaristæ in Comitibus Alexandrinis anno 362., in Romanis sub Damaso Papa anno 373., & Constantinopolitanis 2. œcumenicis anno 381.

§. 4. Nestorius autem Constantinopolitanus Episcopus vir profecto doctus & acutus, sed paulo arrogantior, & confidentior, ut hunc Apollinaristarum errorem refelleret, simulque Apollinaris objectionibus responderet, in alterum extremum prolapsus est, atque vulgare cœpit, non tantum duas esse in Christo mentes, atque naturas, sed duas etiam personas, adeoque duos esse Christos, æternum unum ex Patre natum; factum alterum ex Maria, atque idcirco Mariam non esse appellandam Θεοτόκον, idest Matrem Dei, sed Χριστοτόκον, idest Matrem Christi. Cum Nestorius plus diceret, quam par erat, Patres Ephesini publice eum damnarunt, atque deposuerunt, Cyrillo Jerosolymitano eum agitante, & relente. Sed opponat fortassis Nestorianus aliquis hunc in modum: Persona, quem-

admodum in Scholis definitur, est rationalis naturæ individua substantia; seu brevius: individuum rationale. Sunt autem in Christo duæ mentes, æterna, & creata; adeoque duæ substantiæ rationales, & duo individua rationalia; ergo sunt in Christo duæ personæ. Quod si duæ personæ non sint, non erunt duo individua rationalia, atque idcirco nec duæ mentes. Quocirca si Nestoriana doctrina falsa est, aut erit in Christo mens tantum humana, quod est Photinianum, & Socinianum; aut erit mens tantum æterna, quæ erat sententia Apollinaris. Cum neutrum dici possit, Nestoriana vera erit sententia. Respondemus, non duas substantias rationales efficere duas personas, quales intelligebantur a Patribus Ephesinis; sed duas personas abstractis notionibus, quales intelliguntur a Scholasticis. Patres Ephesini Personæ nomine intellexerunt rem unam divisam ab omni alia, etsi ea ex divina simul, & humana natura conflata esset. Cum Divina natura esset arctissime conjuncta humanæ, essetque principium omnium operationum Christi, etiam earum, quæ ex mente creata manabant, idcirco definiverunt, Jesum Christum esse unam personam, idest unum Christum. Itaque nec Nestorii sententia, nec Patrum Ephesinorum doctrina interpretanda est ex notionibus Scholasticorum; necdum enim tunc temporis in Theologiam Christianam irreperant vocabula nihili, & abstractiones Scholasticorum: simplicius loquebantur Theologi

illi, & ita, ut a Christianis omnibus possent intelligi.

§. 5. Jam Eutyches in errorem Nestoriano prorsus oppositum, dum acius Nestorianis adversaretur, incidit; docuitque, non esse in Christo nec duas naturas, nec duas Personas, carnemque Christi in ipso Incarnationis momento fuisse in divinitatem commutatam, atque ex utraque natura substantiam unam coaluisse totam divinam. Ergo Eutychetis error Apollinaris ramusculus erat; qui cum esset divinis Scripturis contrarius, damnatus est in Synodo Chalchedonenſi Œcumenica. Enimvero quis concoquat, corpus Christi in ipso Incarnationis momento commutatum fuisse in corpus divinum, cum Deus corpus habere non possit? Quis persuadeat sibi, deinde corpus hoc divinum passum esse, & mortuum? Sed (adeo humanæ mentes in errores proclives sunt!) error Nestorii, & Eutychetis inter plures hodie Orientales Christianos Græcæ communionis suos habet patronos.

§. 6. Tandem Monothelitæ hinc dicti, quod *μὴν ἑνότητα*, idest unam voluntatem in Christo posuerint, considerandi sunt. Eorum præcipui signiferi fuerunt Sergius Constantinopolitanus Patriarcha, Cyrus Alexandrinus, Macarius Antiochenus, aliique Viri literis juxta, & dignitate conspicui. Ipsum Honorium I. Papam in eadem sententia fuisse censuit Synodus Œcumenica VI. quæ Constantinopoli habita fuit, his verbis act. 13. p. 944. *Retractantes dogmaticas Epistolas,*

quæ tanquam a Sergio scriptæ sunt tam ad Cyrum, quam ad Honorium quondam Papam antiquæ Romæ. Similiter & Epistolam ab illo, idest Honorio, rescriptam ad eundem Sergium, hæcque inventientes alienas existere ab Apostolicis dogmatibus, & a definitionibus sanctorum Conciliorum, & cunctorum probabilium Patrum, sequi vero falsas doctrinas hæreticorum, eas omnimodo subicimus &c. quanquam Garnerius, aliique scribant, Honorium eam censuram meruisse, quod non admodum constanter Monothelitæ restiterit, sed flammam auxerit negligendo. Exorti sunt Monothelitæ anno Christi 622. circiter.

Jam eodem argumento, quo superiores errores confutati sunt, Monothelitæ confutantur; quippe cum duæ sint in Christo mentes, duas quoque in eo esse voluntates necesse est.

§. 7. Ex his dogmatibus porro sequitur Communio illa, quam Idiomatum, idest proprietatum omnium utriusque naturæ Christi, divinæ nempe, & humanæ, Theologi vocant. Ea communio hoc ninitur principio, quod una sit in Christo persona, velut subjectum primum utriusque naturæ, adeoque de ea persona affirmari possint utriusque naturæ proprietates: quandoquidem ex Scholarum verbio denominationes sunt suppositorum. Hinc dici potest: Christus est Deus, Christus est immensus, Christus est æternus, immortalis, &c. & Deus est homo, Deus natus est, passus, mortuus, & similia. Monent autem Theologi, hanc commu-

ni-

nicationem locum non habere in terminis abstractis; itaque dici non potest: Humanitas est Divinitas, mortalitas est immortalitas; ea enim sunt contradictoria. Atque hæc præcipua sunt, quæ de tanto mysterio differere Theologi solent. Si quis nunc a me quærat, unde quæstiones hujusmodi, & errores in Christianam Theologiam irrepserint, in promptu est responsio, nimirum ex curioso mentis humanæ ingenio, quo fit, ut non simus contenti simplici rerum divinarum expositione: quocirca dum res divinas curiosius investigamus, subtilesque interferimus quæstiones, Divinamque naturam modulo mentis nostræ metimur, in ridiculos delabimur errores.

§. 8. Jam postulant quidam a nobis, æquænam fuerit necessitas ad hæc usque Majestatem divinam demittere? Respondemus, earum rerum, quæ extra Deum fiunt, nullam ex necessitate fieri, quasi omitti nequeat. Itaque neque rerum creatio, neque hominum redemptio ulla absoluta necessitate facta sunt. Creatio enim Universi ex Dei bonitate facta est: Redemptio vero hominis ex Dei caritate. Sed numne per alias causas non potuit Deus hominem redimere? Potuit profecto: enimvero satis est, ut Deus velit, & quæ vult, facta sunt; sed placuit Justitiæ suæ æternæ hunc in modum satisfacere.

§. 9. Heic iterum quærunt otiosi Scholastici, utrum Verbi Divini Incarnatio facta fuisset, si Ada non peccasset? Quan-

tum ex Scripturis discimus, unicam habemus causam finalem Incarnationis Verbi æterni, hominum nempe peccata, & miseriam, quæ ex Adæ peccato manant. Nulla sane alia causa Incarnationis Dei in Scripturis statuitur; sed nec ulla a tota antiqua Ecclesia prædicatur. In symbolo Apostolico scriptum est, Filium Dei sumisse carnem de Maria Virgine propter nos & nostram salutem. Ecclesia ab antiquo exclamat: *O felix Adæ peccatum, quæ talem, ac tantum meruit habere Redemptorem.* Augustinus, aliique Patres repetunt passim: *Si Adam non peccasset, Virgo non peperisset.* Unde ergo emerſere Scotistæ, qui tam confidenter affirmant: *Si Adam non peccasset, Christum venturum fuisse in carne gloriosa?* Unde, inquam, id didicere? Tacet Scriptura, tacet traditio; immo Scriptura, & traditio diserte dicit contra. Numquid consiliarii Dei sunt? An ex Aristotele, & Averroe id resciverunt? scilicet!

§. 10. Molestius quærunt alii, quales fuerint dotes corporis Christi, quales dotes animi. Præterea fuerint ne in illo affectus? Et alii quidem corpus Christi pulcherrimum extitisse contendunt, quod David scripserit in Psalmis: *Speciosus forma præ filiis hominum.* Alii e contrario maxime deforme fuisse putant, quod ita decuerit, postquam statutum esset sub vilissima servi forma apparere, ut loquitur Paulus. Alii texturam membrorum corporis Christi delicatissimam faciunt, ut ita posset majores dolores sentire, dum

Pa-

Patri pro nobis satisfaceret. Alii arbitrantur, in corpore Christi idem fuisse partium æquilibrium, quod in Ada fuerat ante peccatum. Ego sic puto, corpus Christi fuisse tale, qualia generatim erant corpora Hebræorum ejus temporis; id enim mihi videor ex tota historia Evangelica scire. Quid attinet quæstiones ferre in re aperta?

§. 11. Quod ad affectus respondeo, in Christo fuisse affectus omnes, qui dolorem, & voluptatem comitari solent; quandoquidem in eo fuerunt dolor, & voluptas. Cæterum affectus Christi ejus rationi perfecte, & integre subjecti erant, ita ut sentire eos potuerit, sed ab iis transversum agi non potuerit. De scientia sic censent Theologi, eam, quæ mentis humanæ est, magnam fuisse in Christo, & talem, quæ scientiam omnium creaturarum longe superaret; sed non fuisse infinitam, quippe scientia infinita creatæ menti convenire non potest. Sed illud acerrime disputatur inter Christianos quosdam, an hæc Christi scientia humana perfecta fuerit ex primo conceptionis momento, an paulatim creverit? Lucas in Evangelio scripsit, Jesum paulatim cœpisse proficere coram Deo ætate, & scientia: ex quo inferri posset, scientiam Christi humanam paulatim in Christo crevisse. Sed ea sententia Theologis nostris non placuit, qui Lucæ locum illum de apparentia tantum, non etiam de ipsa re interpretantur. Certe fas est credere, Christi scientiam humanam

infusam a Deo fuisse, adeoque perfectam ab initio. Consulatur Melchior Canus de locis lib. 12. cap. penult.

§. 12. Ea vero quæstio magnopere agitari solet, fuerit ne Christus liber, cum in actibus caritatis erga Deum, tum in morte subeunda? Jesuita Cienfuegos in Theologia ænigmatica eam quæstionem inter præcipua Christianæ Theologiæ ænigmata refert. Ego non video, qui id agitari dure possit. Nam cum actus Christi tum interni, tum externi ex intrinseco cognoscendi, & volendi principio manaverint, profecto voluntarii fuerunt, & liberi; id enim dicimus voluntarium, quod ex intrinseco cognoscendi, & volendi, seu eligendi principio proficiscitur: & quod voluntarium est, liberum est, quoniam voluntas pati coactionem nequit, quemadmodum demonstrat Beatus Thomas in 1. secundæ partis. Sed obijciunt: erat Dei Patris præceptum, ut Christus moreretur, & Christus erat impeccabilis; ergo aut potuit transgredi præceptum, & fuisset peccabilis; aut non potuit, & non fuit liber. Quasi vero qui præcepta observat, minus sit liber; aut præcepta libertatem minuant! Præcepta intellectum perficiunt; ex quo sequitur, ut perficiatur voluntas, & libertas regatur. Non jure vero adigimur ad respondendum, utrum Christus potuerit transgredi Patris præceptum: talis potentia imbecillitas est, & imperfectio. Quocirca qui ex ea pro libertate, aut contra argumentatur, is profecto intimam libertatis

naturæ

CAPUT VIII.

De satisfactione Christi.

naturam ignorat. Ponamus, Christum non potuisse transgredi præceptum; si præcepto obsequeretur, quod intelligeret illud & justum esse, & sanctum; si teneret æquum, atque fas esse Deo Patri obsecundare; si id faceret magna erga Deum caritate, certe liber esset, & quidem perfecta libertate. Nam quemadmodum Augustinus ratiocinatur, potentia peccandi non libertas est, sed servitus.

§. 13. Miror autem, Juveninum in Theologicis institut. part. 3. disputat. 6. quæst. 3. cap. 1. hanc conclusionem statuere: *Christus non fuit liber in actibus elicitis a caritate. Quæ propositio contradictoria est, aut potius sibi contraria.* Qui enim fieri potest, ut actus externus a caritate intrinseca eliciatur, nec tamen liber, cum nihil aliud sit libertas, nisi facultas agendi id, quod amamus, atque volumus? Sanius Ludovicus Thomasinus de Incarnat. lib. 5. cap. 13. & 14. hanc libertatem plene Christo vindicat, a quo nulla ratione discessit Juveninus, postquam eum laudasset. Sed quæstiones hujusmodi de possibilibus non plane sapiunt gravitatem Theologi Christiani, qui discere debet, quod est, quodque refert caritatem Christianam, non quod esse potest.

§. 1. **A**D quæstionem aggredimur perdifficilem, & Socinianorum disputationibus longe famosam; nimirum fuerit ne Christus Sacerdos, atque sacrificio suo genus humanum redemerit, poenam peccatis nostris debitam ipse portans pro nobis, justitiæ Divinæ morte sua satisfaciens, & meritum suum pro pretio redemptionis nostræ solvens, ut Christiani ferme omnes non tantum Catholici, verum etiam Lutherani, & Calviniani docent: an vero non alia ratione redemerit Mundum, quam legem instaurando naturalem, viam salutis patefaciendo, & exemplo suo, observatione nempe mandatorum Dei, patientiorem faciendo, quod Sociniani contendunt. Ego quotiescunque Scripturas, quæ de Christo loquuntur, contemplor, non satis mirari queo, quæ sit ista hominum impudentia, fateri se Christianos, libros Novi Testamenti ut Divinos venerari; interim sacrificium, & satisfactionem Christi pernegare, quæ utramque facit in Novo Testamento paginam. Sed quoniam Sociniani per summam impudentiam quæstionem hanc celeberrimam fecerunt, explicemus eam accuratius.

§. 2. Ut autem omnis auferatur ambiguitas, qua bonam eorum partem, qui de his scripserunt, implicitos fuisse censet Buddeus, ita ut nec ipsum quidem

Gro-

Grotium excipiat eruditissimus Juris-Consultus Hulricus Huberus in dissertationibus Juridico-Theologicis de Fœderibus, Testamentis, liberationibus, satisfactionibus, exercitat. 7. §. 8. omnium primum statuemus hujus rei claram notionem, atque statum quæstionis distincte expediemus. Afferimus igitur I. Christum fuisse veri nominis Sacerdotem, cujus Sacerdotii duas quasi partes ponimus, oblationem Sacrificii, & intercessionem. Deinde quoniam a peccato Adæ omnes homines nascuntur filii iræ, idest pœnæ æternæ obnoxii, asserimus II. Patrem æternum pœnam peccatis debitam in Filium suum Jesum Christum conjecisse. III. Afferimus, Filium pœnas illas libenter in se suscepisse, easque commutasse in eas, quas ipse morte sua pertulit. Hoc totum satisfactionem Christi vocamus. Si tria illa demonstraverimus, demonstratum fuerit, Christum pro nobis Patri satisfecisse.

§. 3. Initium faciamus a prima propositione. Christum esse Sacerdotem, aperte docent Scripturæ. Paulus ad Hebræos cap. 5. illud Psalmi 109. *Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech* de Christo interpretatur: Sic & Christus, inquit, non semetipsum clarificavit, ut PONTIFEX fieret; sed qui locutus est ad eum: *Filius meus es tu, ego hodie genui te: quemadmodum & in alio loco dicit: Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech*. Nec refert, Christum non fuisse de genere Le-

vitico, de quo erant Sacerdotes Gentis Hebræicæ; nam qui genus Levi unxit, ut esset genus Sacerdotum, is & Christum summum Sacerdotem facere potuit; & quidem non Gentis tantum Judaicæ, sed omnium omnino, quæ in tellure sunt. Accedit eodem, quod nunquam in Ecclesia Christiana ad Socinianos usque dubitatum est, Jesum fuisse Sacerdotem, & quidem Summum. Deficeret me dies, si veterum Theologorum loca ad hanc rem facientia indicare vellem. Constat ergo ex Scriptura, & traditione, Christum fuisse summum Pontificem omnium Gentium.

§. 4. Jam vero Christum se obtulisse hostiam Deo Patri, & victimam expiatoriam pro peccatis nostris, itidem clarissima Scripturæ testimonia evincunt. Paulus ad Ephes. 5. vers. 2. totidem verbis hanc propositionem pronunciat; *Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem, & hostiam Deo in odorem suavitatis*. Pari ratione idem Apostolus cum ad Hebr. cap. 7. vers. 27. dixisset, Christo non necesse fuisse, sicut aliis veteris Testamenti Sacerdotibus necesse erat prius pro suis peccatis, deinde pro peccatis populi quotidie sacrificium offerre, addit: *hoc enim fecit semel, seipsum offerendo*. Iterum ad Hebr. 10. v. 14. dicitur unica oblatione, qua seipsum obtulit, consummasse in perpetuum eos, qui sanctificantur: *Una enim oblatione consummavit in sempiternum sanctificatos*. Tandem Sacrificia veteris Testamenti um-

bræ

bræ erant sacrificii Christi, ut idem Apostolus ad Hebr. 8. vers. 5. diserte docet: *Qui exemplari, & umbra deserviunt cœlestium*. Quæ omnia iterum probant, Christum fuisse verum Sacerdotem.

§. 5. Quoniam ergo Christus verus est Sacerdos, verumque Deo Patri sacrificium obtulit (ex superioribus); perquirendum modo est, quale illud fuerit sacrificium. Sunt Sacrificiorum genera varia: quædam Eucharistica, seu in gratiarum actionem; quædam impetratoria, seu ad crimina expianda instituta. Sacrificium Christi fuisse propitiatorium, Scripturæ docent; nam docent, sacrificium Christi pro expiandis peccatis nostris oblatum fuisse. Ita ad Galat. 5. vers. 4. ad Rom. 4. vers. 25. II. ad Corint. cap. 5. vers. 15.; I. Petri cap. 2. vers. 24. & alibi. In his enim locis sacrificium Christi plerumque vocatur ἀποκαταστασις, idest reconciliatio. Plerumque ἱλασμός, idest propitiatio; alias ἱλασμός, idest propitiatio; alias etiam ἀγορασμός, idest emptio; alias λύτρον, & ἀντίλυτρον, idest solutionis pretium. Præterea Lucæ 1. vers. 68. vocatur λύτρωσις, & ἀπολύτρωσις, idest redemptio.

§. 6. Veniamus ad alteram propositionem. Quod Pater æternus pœnas peccato debitas in Filium suum incarnatum conjecerit, Paulus ad Rom. 8. vers. 32. diserte docet: *Qui etiam proprio Filio suo non pepercit; sed pro nobis omnibus*

Tom. II.

TRADIDIT illum. Idem dixerat Isaias cap. 53. vers. 56. *Posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum. ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra: disciplina pacis nostræ super eum, & livore ejus sanati sumus*. Eodem prorsus sensu Paulus 2. ad Corint. cap. 5. vers. 21. scribit, quod Deus Pater fecit, ut qui non noverat peccatum (Christus) pro nobis peccatum fieret, nostra scilicet in se suscipiens, & expians peccata, ut nos efficeremur *justitia Dei in ipso*. Et in epist. ad Galat. cap. 3. vers. 13. dicitur, Christum nos redemisse de maledicto legis factum pro nobis maledictum: *Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum, quia scriptum est: maledictus omnis, qui pendet in ligno*.

SCHOLIUM.

Quoniam passim in Novo Testamento vocabulum νόμος, idest lex, & vario quidem cum sensu legitur, opere pretium heic est observare, vocabulum istud duas potissimum notiones in Novi Testamenti libris habere. I. Totam œconomiam, & dispensationem Religionis Hebræicæ. II. Leges externas rituales, vel judiciales, præcisæ animi internæ pietate, & sanctitate. Cum prima notione usurpatur Matth. 5. cum Christus dicit: *Non veni solvere legem*. At & in hoc Pauli loco, & in aliis, ubi Paulus scribit, neminem justificari per legem;

O

& per

& per ἔργα νόμου, idest opera legis, usurpatur cum secunda notione. Νόμος secundo modo accepta dicitur etiam γράμμα, idest litera; itaque sic intelligitur illud Pauli: *Litera occidit*, idest externa tantum præceptorum Mosaicorum observatio præcisa animi pietate. *Spiritus vivificat*, idest interna animi sanctitas. Ita Henricus Hammondus in capit. 5. Matth. v. 17. Quanquam postrema hæc verba Pauli longe aliter intelligenda censet Clericus: *Litera occidit*, idest verba legis præciso Legislatoris consilio, & animo: *Spiritus vivificat*, idest ratio, & consilium legis.

§. 7. Tandem Christum pro peccatis nostris mortuum esse, idest pœnas, quibus eramus obnoxii, in se lubentissime suscepisse, & morte sua commutasse, ex iis, quæ superius demonstrata sunt, patet. Una enim est Scripturæ vox, Christum pro peccatis nostris, vel propter peccata nostra mortuum esse. Isaia 53. *Tradidit in montem animam suam.... & ipse peccata multorum tulit*. 1. ad Cor. cap. 15. vers. 3. *Christus mortuus est pro peccatis nostris, secundum Scripturas*. Ad Galat. 1. *Dedit semetipsum pro peccatis nostris, ut eriperet nos de præsentis sæculi nequam, secundum voluntatem Dei, & Patris nostri*. 1. Petri cap. 3. vers. 18. *Quia & Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro injustis, ut nos offerret Deo, mortificatus quidem carne, vivificatus autem spiritu, & alibi*. Quocirca nos dicimur reconciliati Deo per

mortem Filii ejus (ad Rom. 5.): *Reconciliati sumus per mortem Filii ejus*. Et per sanguinem ejus habere peccatorum remissionem (ad Ephes. 1. vers. 7.) *In quo habemus redemptionem per sanguinem ejus, remissionem peccatorum, secundum divitias gratiæ ejus*. Quandoquidem ipse ὑπὲρ pro nobis solvit, ad Coloss. 2. 14. *Delens, quod adversus nos erat, chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci*.

§. 8. Hæc eadem vetus omnis credit Ecclesia, quod Grotius ipse Vir doctus, & ingenuus agnoscit in lib. de satisfactionibus. Sane Justinus Martyr ad Diognetum hæc scribit: *Proprium ipse (Deus Pater) pretium redemptionis nostræ pro nobis dedit (Christum nempe) o dulcem permutationem!* Tertullianus quoque adversus Judæos cap. 13. *Christum, inquit, oportebat pro omnibus Gentibus fieri sacrificium*. Apertius id fatentur Origenes, Cyprianus, Eusebius Cæsariensis, Athanasius, Ambrosius, Chrysostomus, Augustinus, Gregorius Magnus, alique veteres, quorum loca videre licet apud Polemicos Theologos.

§. 9. Hæc adeo sunt manifesta, ut qui Christi satisfactionem negare velit, is una opera Scripturas, & Traditionem perneget oportet. Interim boni Sociniani clamant, nos allucinari, & duplices videre Thebas, & geminum Solem; idest Scripturas non omnino intelli-

telligere. Nimirum ex horum Theologorum sententia cum Christus dicitur nos redemisse, Redemptionis pretium solvisse, & similia, ea cum emphasi esse dicta, intelligenda sunt; adeoque minus significare, quam sonant. Nempe cum Christus viam nobis aperuerit, qua possimus a peccatis integri vivere, & Dei amorem promereri, atque ut hæc doceret, occisus est a Judæis, dicitur cum emphasi pro nobis mortuus. Quod si hæc cum rigore interpretemur, justitiæ Dei manifesta fiet injuria; exigat enim divina Justitia non ut innocens pro peccatore puniatur, sed ut peccator ipse pœnas peccato suo debitas referat. Præterea, inquiunt, si hæc doctrina vera esset, nihil æque homines ad peccandum alliceret, atque Christiana Religio. Enimvero si hominibus semel persuasum fuerit, se posse impune furari, occidere, adulteria, & scelera reliqua perpetrare, quod Christus horum scelerum pœnas luerit, unusquisque se ad peccandum excitabit. Sane Lutherus amico suo dum scriberet, hortabatur eum, ut fortis esset in peccando: *Etiamsi millies, inquit, adulteraveris, vel furatus fueris, scito, Christum pro nobis mortuum esse*. Nefas! Tandem posita hac doctrina, Inferni, & Purgatorii pœnæ evanescent; nam si peccatorum nostrorum pœnas Christus omnes tulit, pro quibus pœnis animæ in Inferno puniuntur, aut in Purgatorio purgantur? Nemo enim bis solvit,

quod debet. Ad hæc, tot Missarum sacrificia, tot preces pro mortuis inanes erunt.

§. 10. Respondemus, quæ prius loco de sensu Scripturarum prolata sunt, manifesto esse falsa. Nam præter quam quod Scripturæ loca, quæ Christi satisfactionem docent, clarissima sunt, ita ut sine magna impudentia in alium sensum detorqueri nequeant; certe totius Ecclesiæ consensus, & Veterum omnium traditio quemvis non refractarium, & contumacem convincere debet. Ad ea, quæ secundo loco objecta sunt, respondemus, satisfieri divinæ justitiæ, si cum nocens ipse satisfacere nequit, innocentis satisfactionem, qui solus potest satisfacere, pro nocente acceptet Deus. Quoniam ergo demonstratum est, Deum Patrem sacrificium Filii, quod solum æquivalens redemptionis nostræ pretium esse poterat, pro nobis acceptasse, non videmus, qui divinæ justitiæ facta sit injuria. Ad tertias objectiones respondemus, Christum quidem satisfecisse pro nobis; sed hanc satisfactionem inutilem nobis futuram, si ingrati respuamus: ingrati autem respuunt, quicumque peccare pergunt; itaque nulla hinc provenit in hominibus morum perturbatio: sciunt, se cooperari oportere Christi satisfactioni. Quæ cum ita sint, quis non pro temulenti, & furiosi hominis verbo habeat, quæ Lutherus scribit, *Instaura-*

tor ille, si Diis placet, Christianæ Religionis?

§. 11. Quæ 4. & 5. loco objecta sunt, adeo difficilia Theologis visa sunt, ut Grotius arbitratus sit, Christum liberasse nos *aliquid pretii dando*, minime quod toti debito secundum legis rigorem æquale sit, sed quo Deus Pater contentus fuerit, qui reliquum remiserit sine expletione. Scotus ipse in 3. sententiarum dist. 19. contendit, satisfactionem Christi non fuisse ex rigore iustitiæ. Sed hæc doctrina totam Christi satisfactionem evertit. Itaque respondemus, homines damnari, non quod Christus pro iis minime satisfecerit; sed quod ii satisfactione Christi usi non sint. Ad Purgatorium quod attinet, respondent Theologi, ibi decedant animas non pro pœna æterna satisfacere, sed pro pœna temporaria. Sacrificia Missarum non continent novam satisfactionem; sed meritum Christi. Eodem modo intelligendæ sunt preces.

§. 12. Quæritur hoc in loco, utrum Christus satisfecerit Patri, ut homo, divinitati conjunctus, an ut homo Deus? Lutherani posteriorem tuerentur sententiam, Theologi nostri priorem. Legi potest Bellarminus in Controversiis, & Martinus Becanus in Summa Theologiæ. Sane Scripturæ Sacræ, & Patres omnes eodem ore Christi satisfactionem ut hominis accipiunt; sed ut hominis coniuncti hypostatice cum di-

vinitate; quandoquidem omnes fatentur, Christum passum, mortuum, atque expiatorium sacrificium consummasse, ut hominem. Interim quoniam, ut Scholastici loquuntur, Actiones sunt personarum, per communicationem idiomatum recte dicitur, Deum hominem pro nobis satisfecisse.

CAPUT IX.

De Sacramentis generatim.

§. 1. Patet ex superioribus, Christum ita satisfecisse pro nobis, ut simul vellet, homines suæ satisfactioni cooperari, seu meritum huius satisfactionis accipere. Media ergo quædam reliquit, quibus dum utuntur homines, meritum Christi merentur accipere. Hæc media vocantur Sacramenta. Sacramenti vocabulum ex usu Gentilissimi profano ad res sacras transtulerunt veteres Religionis nostræ Doctores. Apud Gentiles autem Sacramentum erat iuramentum, quo milites ad fidem, & officia illis propria sese adiegebant, ut discimus ex Vegetio de re militari lib. 2. cap. 5. Aliquando etiam Sacramentum apud Latinos vocabatur pecunia in loco sacro deposita, donec lis contestata componeretur, ut docet Varro de Lingua Latina lib. 4. Apud scriptores vero Ecclesiasticos vetustiores vocabulum *Sacramentum* cum duplici potissimum notione usurpatum est; una pro re arcana quacunque

ita

ita in vulgata versione Græcum vocabulum *μυστήριον* vertitur *Sacramentum* (ad Eph. 1. vers. 9. & 3. vers. 9. & 1. ad Timoth. 3. vers. 16.). Eodem modo legitur apud Arnobium lib. 2. adversus Gentes, Lactantium lib. 1. cap. 1. & lib. 2. cap. 3. & lib. 4. cap. 16. apud Cyprianum, Tertullianum, aliosque. Altera pro signo Sacro rei arcane, & celestis: ita in Vulgata ad Eph. 3. vers. 9. quod in Græco textu legitur Matrimonium esse *μυστήριον*, vertitur *Magnum Sacramentum*, idest Symbolum rei magnæ, & arcane, quæ est unio Christi cum Ecclesia.

§. 2. Cum hac 2. notione vulgo accipi solet, dum de Sacramentis differitur, definiturque: *Signum sensibile gratiæ divinæ institutum a Deo, ut ejus ope justificemur, vel sanctificemur*. Nimirum quamquam in nostra Religione Deus spiritu, & veritate est adorandus; tamen cum homo non sit solus, sed mens corpore utens, & Religio a toto homine Deo debeatur; Deus quædam corporea signa instituere voluit gratiæ justificantis, & sanctificantis, quibus adhibitis cum omni pietate gratia illa nobis conferretur. Nulla est circa hanc definitionem controversia inter Christianismi Sectas. Nam quamquam veteres illi Theologi Novatores, Lutherus, Calvinus, Carolostadius, Zuinglius, Beza, nec cum Ecclesia Romana, nec inter se satis convenirent de natura Sacramenti; hodie

tamen qui illos sectantur, non negant, Sacramenta esse signa corporea gratiæ divinæ a Deo instituta. Videre est Budæum in Theologia dogmatica lib. 4. cap. 1. §. 16. Witium de œconom. fœderum lib. 4. cap. 10. §. 1., & Limborchium in Theologia Christiana lib. 5. cap. 66. §. 1. Illud tantum acerrime controvertitur & inter Theologos nostros, & inter nostros atque externos, qua tandem ratione ope Sacramentorum gratia in nobis producitur, de quo inferius.

§. 3. Hujusmodi autem Sacramenta omni tempore extitisse, & quidem variis temporibus varia, Theologi docent. Witius in statu naturæ integræ, idest ante peccatum Adæ quatuor statuit Sacramenta, Paradisum, Arborem vitæ, Arborem scientiæ boni & mali, & Sabbatum. Alii duo tantum admittunt, Paradisum, & Arborem vitæ. Ex nostris Theologi Matrimonium Adæ, & Evæ Sacramentum fuisse censent. Sed hæc Sacramenta, seu potius rerum divinarum mysteria non sunt Sacramenta hujusmodi, qualia heic quærimus; nam non erant a Deo instituta, tanquam Symbola fœderis gratiæ, quibus rite adhibitis gratia justificans, aut sanctificans in nobis confertur. Itaque latiori tantum notione Sacramenta appellari possunt.

§. 4. In intervallo autem, quod ab Ada ad Moysen excurrit, multo plura Sacramenta sibi reperisse visi sunt Theologi

logi quidam, qualia sunt Tunica pelliceæ Adæ, & Evæ a Deo factæ, Sacrificia, Iris, Sabbatum, Circumcisio. Mirum est, quod inter ea non etiam retulerint perizomata fides Theologi isti, qui in singulis Scripturæ factis, & apicibus mysteria inesse putant. Tu, si circumcisionem excipias, facile demonstraveris, reliqua non fuisse veri nominis Sacramenta. Quamquam & de circumcisione gravissimi Theologi dissentiant; quippe qui putant, circumcisionem non fuisse institutam, ut signum gratiæ justificantis, sed ut signum peculiaris fœderis Dei cum Abrahamo, quo distinguerentur Hebræi a cæteris nationibus, circumcisi nempe ab incircumcisis. Sane Paulus Apostolus pluries scribit, nullam fuisse in circumcisione vim ad justificandum. De sacrificiis Veteris legis posset esse controversia; sed cum illa non fuerint a Deo instituta, tanquam symbola gratiæ, sed tantum ut Dei despoticum in omnibus dominium agnosceretur ab hominibus, sequitur, non fuisse veri nominis Sacramenta. Accedit eodem, quod plures, & gravissimi Patres censeant, sacrificia non a Deo instituta, sed ab hominibus supremi Dei dominii memoribus facta; a Deo vero permessa, & tolerata.

S C H O L I O N.

Fuerunt quidam, qui morem genitalia circumcidendi ab Ægyptiis ad He-

bræos profluxisse, quod apud Ægyptios didicerit Abraham, toleratum atque probatum deinde a Deo, persuadere nobis conantur. Ita jam olim jurati Christiani nominis hostes, Celsus apud Origenem lib. 1. contra Celsum, Julianus apud Cyrillum lib. 10. contra Julianum, & hodie Joannes Marshamus in Canone Chronologico sæculo 5. pag. 73., & Joannes Spencerus de legibus Hebræorum ritualibus lib. 1. cap. 4. Provocant ad Herodotum, qui cum lib. 2. cap. 104. dixisset, solos omnium hominum Colchos, & Ægyptios, & Æthiopes ab initio circumcisos fuisse, addit, Phœnices, & Syros, qui sunt in Palæstina ab Ægyptiis hoc accepisse. Pari modo Diodorus Siculus, & Strabo Geographus circumcisionis Judaicæ originem ab Ægyptiis derivant; ille quidem lib. 1. Bibliothecæ, hic vero lib. 17. Geographiæ. Sed cum isti non probent, circumcisionem obtinuisse apud Ægyptios ante Abrahamum, profecto fabulas narrant. Ab Abrahamo potius ad alias nationes transisse, inter quas ille peregrinatus est, multo similis est vero. Scimus enim, Abrahami sapientiam, & pietatem magni æstimatam fuisse apud Asiaticos, & Ægyptios. Præterquam quod in rebus Judaicis, quis Gentilibus potius historicis crederet, qui manifestas narrant fabulas, quam Scriptoris ipsis Hebræis, non solum indigenis, in cæteris veridicis, verum etiam divinis?

Nisi

Nisi forte Tolandus, qui per summam impudentiam non est veritus Strabonem Moyli præferre.

§. 5. In statu legis Mosaicæ tria agnoscunt Theologi Sacramenta, Circumcisionem, Agnum Paschaem, & Sacrificia expiatoria. De Circumcisione supra. Ad Agnum Paschalem quod attinet, symbolum quidem fuit Christi, symbolum exitus ex Ægyptiaca servitute, adeoque Sacramentum latioris notionis, non vero proprie dictum. Sacrificia expiatoria a Deo instituta potius inter veri nominis Sacramenta retulerim; nam erant talia symbola, quibus positus Deus gratiam suam dare promiserat. Witius more suo pro Sacramentis hujus status accipit etiam transitum per mare Rubrum, Manna, & Serpentem æneum. Sed hæc, ut ut umbræ fuerint rerum Novi Testamenti, quemadmodum docet Paulus, veri nominis Sacramenta non fuerunt; non enim habebant adnexam gratiæ justificantis, aut sanctificantis notionem.

§. 6. Veniamus ad Christi tempora. De Sacramentis novæ legis non una est eorum sententia, qui ab Ecclesia Romana discesserunt. In Confessione Augustana Lutherani profitentur, tria esse fœderis Evangelici Sacramenta, Baptismum, Cœnam, & Absolutionem. Recentiores tamen Lutherani, Calviniani, & Remonstrantes duo tantum Sacramenta statuunt, Baptismum nem-

pe, & Cœnam. Patres Tridentini sess. 7. can. 1. & 2. anathema iis dixerunt, qui Sacramenta novæ legis plura, aut pauciora esse, quam septem credant. Hoc Patrum Tridentinorum dogma singillatim sequentibus capitibus demonstrabimus.

C A P U T X.

De efficacia, effectibus, & ratione administrandi Sacramenta Evangelici fœderis.

§. 1. *S*acramenta non esse nuda signa, & Theoretica, adeoque omni efficacia destituta, id est, quod probare oportet adversus Calvinianos, & Remonstrantes; quippe qui statuunt quidem, Sacramenta novi Fœderis esse signa Gratiae, & Fœderis divini, sed negant, per ipsa Gratiam conferri. In fœderibus, inquit Limborchius Theologiæ Christianæ lib. 5. cap. 66. §. 12., quæ inter homines sancuntur, olim adhiberi solitæ erant cæremoniæ quædam cum verbis sollemnibus. Sic a Romanis porcus est filice percussus; apud Polibium Fecialis sumpto in manibus lapide invocatur, ut quomodo lapis ille ex manibus suis decidit, sic ipse pereat, si quid in fœdere agat dolo malo, aut animo fallendi. Sic & Abrahamus cum Deo fœdus fecit dissectis pecudibus (Genes. 15. vers. 9. & seq.) Et respondens Dominus: *sume, inquit, mibi vaccam trien-*

triennem, & capram trimam, & arietem annorum trium, turturem quoque, & columbam. Qui tollens (Abram) universa hæc, divisit ea per medium, & utrasque partes contra se altrinfecus posuit. Ita & partes contrahentes fœderum tabulas quinque sigillis suis communire solent. In Matrimonio accedere solet mutua fidei testificatio signo aliquo externo declarata, ut traditio annuli, dexterarum conjunctio, & similia. Eandem rationem Deus in fœderibus suis secutus videtur; nam in novo fœdere per Dominum nostrum Jesum Christum sancito sunt & promissio Dei, qua se hominibus obligat de æterna beatitudine, & stipulatio officii ab homine præstandi; nempe ut credat in Jesum Christum, ejusque doctrinam servet. Ut autem infirmitati hominum se Deus aptaret, instituit more inter homines recepto sanciti fœderis signa quædam, seu ritus, & cæremónias externas. "Hæc sunt a parte Dei quasi pignora, quibus testatur, tum facit, se gratiam, quam in fœdere promissit, non minus certo exhibiturum, quam signum illud visibile administrari curat. Hæc Limborchius.

§. 2. Nos in hoc ab hujusmodi Theologis distamus, quod efficaciam aliquam Sacramentis damus, quam illi negant. Sectamur nempe PP. Tridentinorum decretum sess. 7. cap. 6., quo in loco sic Patres illi: *Si quis dixerit,*

Sacramenta novæ legis non continere gratiam, quam producant, eamque non ponentibus obicem conferre, anathema sit. Enimvero Apostolus Paulus dum Sacramenta veteris Legis egena vocat, & vacua elementa, indicat aperte, novæ legis Sacramenta longe ab illis distare, adeoque efficaciam aliquam habere, non quidem ut causæ principalis, sed ut *Instrumentalis* tantum, ut loquuntur Scholastici. Quamquam magna inter Theologos Concilii Tridentini extitit controversia, quo tandem modo Sacramenta novæ legis gratiam contineant, & conferant, physice ne, an moraliter. Et Dominicani physicam Sacramentis efficaciam dabant; moralem Franciscani omnes, alique gravissimi Theologi. Patres Tridentini eam quæstionem mere Scholasticam censuerunt, atque nihil de ea voluerunt definitum, quemadmodum Paulus Sarpus retulit in Historia Concilii Tridentini lib. 2. Pallavicinus quoque addit, PP. Tridentinos proclives fuisse in Franciscanorum sententiam. Eam sane sententiam meliores hodie Ecclesiæ nostræ Theologi tenent. Nempe ex horum doctrina Sacramenta sunt signa, quibus positus Deus ex sua promissione gratiam largitur. Qui efficaciam Sacramentorum physicam docent, ii explicare non possunt, qua ratione materia, aut verba possint physice gratiam continere, & conferre, cum gratia nihil aliud sit, quam aut caritas san-

cti-

ctificans, aut vis alia Dei nos adjuvans ad opera bona. Confugiunt ad potentiam obedientialem, qua docent, materiam elevari ad opera præstanda, quæ exigit Deus. Sed vocabula sunt sine mente. Legatur Juveninus de Sacramentis in genere.

§. 3. Sed offendit Novatores omnes Canon VIII. sess. ejusdem Concilii Tridentini, qui sic habet: *Si quis dixerit, per ipsa novæ legis Sacramenta ex opere operato non conferri gratiam, sed solam fidem divinæ promissionis ad gratiam consequendam sufficere, anathema sit.* Hæc verba hunc sensum referre arbitratur Buddeus, idest Sacramenta conferre gratiam non ponentibus obicem sine ullo bono motu utentis, sine fide, sine caritate: quæ, inquiunt Auctores Lutherani Apologiæ Augustanæ Confessionis, opinio impia, & perniciosa est; juxta Limborchium est absurda, & Scripturæ adversa. Porro phrasim illam ex opere operato verborum monstra vocabat Calvinus, nempe contra omnes Latinæ Linguae Canones; cum opus operatum passivo sensu non dicant Latini (in antidoto Concilii Tridentini sess. 7. Can. 8.).

§. 4. Sed aperte calumniantur Viri isti, qui alium sensum Canonis illi tribuunt, quam quem ei Ecclesia ipsa Romana, a qua conditus est, tribuit. Ignorant artem hermeneuticam, aut ignorare simulant. Nam si verborum interpretatio ex alieno genio, non ex

ipsius auctoris mente sit facienda, quid sanum erit in Rep. literaria? Patres Tridentini Canone illo hanc sententiam complexi sunt, nempe nec merita ejus, qui Sacramento utitur, nec Ministri merita aliquid conferre ad gratiam producendam; sed gratiam conferri gratis ex solis Christi meritis. Caterum tantum abest, ut Patres Tridentini affirmaverint, gratiam istam sine ullo bono motu nostro in adultis conferri, ut potius aperte definiverint, sine hisce dispositionibus Fidei, Caritatis, Contritionis neminem gratiam hanc accipere. An hæc est impia, Judaica, Scripturæ adversa opinio? Nam quod ajunt, in verbis ex opere operato barbarissimum Patres Tridentinos admisisse, nihili prorsus moramur; amamus enim melius esse Christiani, quam Ciceroniani. Fateor, potuisse Patres illos aliis vocabulis rem illam explicare; sed quoniam phrasim illam receptam tum temporis in Scholis Theologorum erat, compendium loquendi facere censuerunt, dum ea adhibuere.

§. 5. Perspicuum est igitur, Sacramenta novi Fœderis signa esse divinæ gratiæ, justificationis, aut sanctificationis a Deo instituta, ut perpetuo in Ecclesia vigerent; continere divinam gratiam, non quidem physice, sed moraliter: eamque moraliter conferre, non quidem ex ullis meritis nostris, sed ex meritis Mediatoris, Deique liberali promissione; sed non producere,

P

nisi

nisi homines sese ad illam excipien-
dam per auxilia gratiæ rite compo-
nant. Quod autem ad effectus Sacra-
mentorum attinet, manifestum est,
primum, eumque maximum esse gra-
tiam, qua justificamur, aut sanctifica-
mur. Dico autem gratiam justifican-
tem, vel sanctificantem, quia non
omnia Sacramenta primam, ut in-
quiunt, gratiam, idest justificantem
producent; sed tantum Baptismus,
quo regeneramur, & Confessio, qua
a peccatis post Baptismum admissis per
pœnitentiam, & absolutionem justi-
ficamur. Cætera Sacramenta ab homi-
ne justo suscipiuntur; hinc gratiam
adaugent, & hominis suscipientis san-
ctitatem. Quod vero singula Sacramen-
ta gratiam conferant, aut justificantem,
aut sanctificantem, suis locis singulatim
demonstrabitur.

§. 6. Alter Sacramentorum effectus
est character indelebilis, quem tria Sa-
cramenta, Baptismus, Confirmatio,
& Ordo sacer producent. Calvinus in
antidoto Concilii Tridentini sess. 7. cap.
9. Kemnitius in 2. parte Examinis Con-
cilii Tridentini clamant, hoc dogma
novitium in Ecclesia esse, atque ab
Innocentio III. excogitatum. Sed dum
Innocentianum hoc vocant dogma, ma-
nifesto mentiuntur; quippe Innocen-
tius III. in Capitulo *Majores* de Ba-
ptismo eorum memorat opinionem, qui
docebant, eos, qui inviti baptizantur,
recipere solum characterem. Dogma er-

go de characterē Sacramentali Inocen-
tio III. est antiquius.

§. 7. Revera Bellarminus lib. 2. de
Sacramentis pluribus ostendit, & vete-
res Ecclesiæ Doctores dilucide dogma
de characterē Sacramentali tradidisse.
Profert loca Dionysii Areopagitæ de
Ecclesiastica Hierarchia cap. 2., Cy-
rilli Jerosolymitani catechesi 4., Am-
brosii de Spiritu Sancto cap. 5., Ba-
siliï, Nazianzeni, Epiphaniï, alio-
rumque. Quorum loca quædam clario-
ra sunt; sed quædam emphatica tan-
tum, quæque possint aliud significare.
Accedunt eodem loca quædam Novi
Testamenti, veluti Pauli in 1. ad Co-
rinth. cap. 5. vers. 21. *Qui unxit nos
Deus, & signavit nos*: ejusdem ad
Ephes. cap. 1. vers. 13. *In quo &
credentes signati estis*. Sunt, qui hæc
loca de unctione gratiæ accipiant. Sed
rem omnem extra controversiam posue-
runt Patres Tridentini, qui id dogma
definiverunt.

§. 8. Sed illud disputatur inter Theo-
logos, quidnam sit hujusmodi chara-
cter? Nihil certi. Durandus, & Sco-
tus relationem quamdam esse arbitrati
sunt, ita ut Anima per hunc chara-
cterem relationem dicat ad officia quæ-
dam præstanda. Cæteri omnes Theo-
logi qualitatem physicam esse opinan-
tur, qua mens humana per modum
habitus facilius præstare possit officia
Christiana. Sed & ea de re disputant,
utrum hæc qualitas in ipsa animi sub-

stan-

stantia immediate inhærescat; an vero
in animi potentiis. Quæ componere
nostra parum refert. Illud affirmaverim,
longe probabiliorē mihi videri Scoti,
& Durandi opinionem. Character enim
est unctio quædam sacra, & spiritua-
lis, qua idonei evadimus, ut Christia-
ni vocemur, & simus; atque ut officia
Christiani propria facilius præstemus.
Inter entia igitur moralia characterem
reposuerim.

§. 9. Postremus Sacramentorum effe-
ctus est virtutum tum Theologicarum,
Fidei, Spei, Caritatis; tum mora-
lium, Prudentiæ, Justitiæ, Fortitu-
dinis, aliarumque infusio. Est hæc do-
ctrina Catholica Ecclesiæ. Præterea Sa-
cramenta conferunt ex doctrina B. Tho-
mæ, præter gratiam habitualementem, auxi-
lia quædam Gratia, quæ Gratiam Sa-
cramentalem vocant Theologi. Lega-
tur B. Thomas 3. parte quæst. 62. ar-
tic. 2.

§. 10. Ministri Sacramentorum soli
homines esse possunt; nam solos ho-
mines statuit Scriptura, ubicunque de
Sacramentorum ministris loquitur. Quo-
circa docent Scholastici, non posse An-
gelos valide Sacramenta ministrare sine
speciali Dei legatione. Et quidem or-
dinarii Ministri Sacramentorum sunt
Episcopi, & Presbyteri, ut Patres Tri-
dentini sess. 7. cap. 10. definiunt; nam
Episcopi tantum, & Presbyteri Mini-
stri sunt Religionis Christianæ, ut in
1. lib. demonstravimus. Sed ex pecu-

liari legatione Baptismi Ministri esse
possunt & Laici, quod loco suo osten-
demus. Ex Theologorum omnium do-
ctrina requiritur in Ministris intentio
faciendi Sacramenta, aut faciendi quod
Ecclesia factum vult. Definitum id est
in Comitibus Tridentinis. At ea gra-
vissima quæstio est, utrum validum
sit Sacramentum, si Minister intentio-
nem suam cohibeat. Quæstio dividenda
est: aut enim Minister mimice, & jo-
cose Sacramentum confert, aut serio,
loco, tempore, Personis exigentibus;
veluti si quis baptizat externis Ecclesiæ
formulis, absolvit, consecrat, cæremoni-
as omnes adhibendo, quas præcipit
Ecclesia. De prima quæstione vel ab
antiquo disputatum est. B. Augustinus
lib. 7. de Bapt. contra Donatistas non
audet definire, utrum Baptismus per
jocum collatus sit validus; sed scribit,
expectandam esse divinam revelatio-
nem. Alexander Patriarcha Alexandri-
nus ratum habuit Baptismum, quo
Athanasius adhuc puer pueros alios ba-
ptizaverat per jocum, uti referunt Ru-
finus lib. 1. Histor. cap. 4. Nicænus
lib. 8. cap. 44. Sozomenus lib. 2.
cap. 16. Similiter Ecclesia Constanti-
nopolitana ratum habuit Baptismum,
quo puer Judæus per similem jocum ba-
ptizatus fuerat. Interim Patres Tri-
dentini post Eugenium IV. (in in-
structione Armenorum) definiunt, in
Ministro Sacramenti requiri intentio-
nem saltem faciendi, quod facit Ec-

clesia. Verba Patrum Tridentinorum sunt in sess. 7. Can. IX. *Si quis dixerit in Ministris, dum Sacramenta conferunt, & conferunt, non requiri intentionem saltem faciendi, quod facit Ecclesia, anathema sit.* Eo Canone damnatum volunt Patres Lutherum, qui cum alibi, tum in lib. de captivitate Babylonica docuit, Sacramenta, cum sint signa non gratiæ efficiendæ, sed fidei excitandæ, valida esse, & rata, quotiescumque adhibeantur etiam per jocum, & mimos. Itaque Calvinus in Antidoto Concilii Tridentini, Kemnitius in examine ejusdem Concilii, Heshusius in lib. de sexcentis erroribus Pontificiorum loco 15. Patribus Tridentinis valde irascuntur. Sed quid expectares ab hominibus, qui per fas & nefas Ecclesiam Romanam obsidere volunt? Nihil alioquin verius dici potest, quam Sacramenta, ritus nempe sacros, divinitus institutos, Gratia, & justificationis instrumenta, Sacramenta non esse, dum per jocum, & mimos profana evadunt. Ergo hac de re nulla inter superiores Theologos controversia haberi potest. Nam quod spectat ad facta Ecclesiæ Alexandrinæ, & Constantinopolitanæ, scimus, Athanasium puerum, ut & puerum Constantinopolitanum, etiam si per pueriles jocos, at voluisse Ecclesiam imitari, & quidem serio. Longe ergo distat ludus Lutheranus, qui contemptum complectitur, & profanationem, a ludo illo puerorum.

§. 11. At altera controversia & in nostra Ecclesia agitur. Ambrosius Catharinus Archiepiscopus Conzanus Concilii Tridentini Theologus in opusculo de intentione Ministris, valere hujusmodi Sacramenta tenuit. Juveninus, alique Theologi Galli eandem sententiam amplexati sunt. Ejus propugnationem nuper suscepit doctissimus Patavini Gymnasii Theologus Jacobus Serry edito libello, cui titulus: *Vindicta Vindictiarum.* Hæc doctrina magnæ Theologorum nostrorum parti, & meliori arridet. Duobus potissimum nuntur. Primum: Gratia Sacramentorum non est Sacramentis alligata, nec a Sacramentis physice producitur, sed a Deo Sacramentorum cæremoniis adhibitis; ergo nulla ratio est, cur Sacramenta dici debeant invalida, si adhibita sint cæremoniæ omnes citra profanationem. Alterum est: Fingamus, inquiunt, Papam A. non fuisse valide baptizatum, quod Minister intentionem retinuerit; sequetur, omnes Episcopos ab illo ordinatos non esse Episcopos, nec esse Sacerdotes omnes ordinatos ab hujusmodi Episcopis. Ita ducentorum, vel trecentorum annorum spatio totus Ordo Sacer evelletur ab Ecclesia unius hominis culpa; quo quid absurdus dici potest, cum Ecclesia Christi sit perpetua usque ad sæculi consummationem? His addunt, Christum esse primum caput, & Ministrum, ut totius Ecclesiæ Christianæ, ita Sa-

gra

cramentorum, qui dum velit, refert parum, utrum alii Ministri intentionem suam cohibeant. Unum huic sententiæ obstare videtur, quod Alexander VIII. hanc propositionem damnaverit: *Valet Baptismus collatus a Ministro, qui omnem ritum externum, formamque baptizandi observat; intus vero in corde suo resolvit: Non intendo facere, quod facit Ecclesia.* Sed quando Ecclesia ipsa Romana hanc novorum Theologorum sententiam tolerat, argumento est, eam non esse ab Alexandro VIII. damnatam.

CAPUT XI.

De Baptismo, & Confirmatione.

§. 1. **B**aptismi, seu ablutionis sacra ritus perantiquus est nedum inter Gentes, verum etiam inter Judæos. Et Judæi quidem eos, qui falsorum Numinum cultu deserto ad cultum unius veri Dei accedebant, ita tamen ut non vellent esse obnoxii universæ Mosaicæ legi, & propterea non circumcidebantur, aqua ablueri solebant; ut ita demonstrarent, eos veteris vitæ sordibus depositis sanctiorem vivendi rationem complecti, & inchoare. Is mos, ut dixi, longe ante Christum natum usurpatus fuit a Judæis; quare consuli potest Seldenus de Jure Naturali, & Gentium lib. 2. cap. 2. Lamy in apparatu Biblico lib. 2. cap. 1. Joannes Baptista, ut ostenderet, Judæos

sui temporis non esse in moribus melioris conditionis, quam erant Gentiles, aggressus est eos baptizare eodem ritu, pro Profelyti baptizabantur, ut eos ad meliorem frugem revocaret, atque disponderet ad Regnum Messiae. Quin imo idem mos hodie inter ipsos obtinet, ut nempe si quis a Persis, aut Turcis ad ipsos transeat, eum hoc ritu sacro baptizant. Apud Gentes quoque lavacra sacra extitisse testatur Clemens Alexandrinus Stromate 5. Certe magnus fuit Baptismatis usus apud Ægyptios, & præcipue Sacerdotes, corporis & animi purgandi causa: Isaacis sacris per Baptismum initiabantur, auctore Tertulliano de Baptismo cap. 5. Plures alias Gentes, apud quas idem mos obtinuit, producit Huetius in Alnetanis lib. 2. cap. 20. §. 2.

§. 2. Dubitari non debet, quin Christus Dominus noster dum Baptismum in Sacramentum novi fœderis consecravit, ritui Judaico se accommodaverit, eumque ex mere humano divinum effecerit. Duo hoc in loco cum Socinianis controvertuntur; nempe an Christus Baptismum præceperit, & an id præceptum nos etiam obliget, qui ex Christianis nascimur. Utrumque negat Faustus Socinus: nec enim præceptum vult Baptismum, & dato etiam quod fuerit præceptum, contendit, nos eo præcepto non teneri, sed eos tantum, qui cum nati sint extra Ecclesiam, Christianismo nomen dare volunt. Utrum-

trumque errorem paucis confutabimus. Et primum quidem quod Christus differtis verbis Baptismum præceperit, clare ostenditur Matth. 28. vers. 19.: *Euntes docete omnes Gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*. Joannis cap. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei*. Idem confirmat praxis Apostolorum, & totius veteris Ecclesiæ; neminem enim legimus per Apostolos ad fidem Christianam vocatum, qui non fuerit baptizatus. Videri possunt loca Actorum Apostolicorum cap. 2. vers. 28. & 41. cap. 8. v. 12. 13. 38. cap. 10. vers. 47. cap. 22. vers. 16. Præterea epist. ad Rom. cap. 6. vers. 13. & 1. ad Cor. cap. 1. vers. 13. id quod procul dubio ex Christi præcepto fiebat. Deinde quod idem præceptum nos obliget, quamquam ex Christianis natos, & in Ecclesia, demonstratur ex consensione maxima totius Ecclesiæ ab Apostolis usque repetita. Neminem enim Ecclesia Christianum censuit, qui non fuerit baptizatus: nemo quoque unquam ad Socinum usque extitit Theologus, qui censuerit, hoc Christi præceptum Gentiles tantum, & Judæos spectare, non etiam Christianorum filios.

§. 3. Excipiunt Sociniani: Apud Matth. vocabulum baptizandi usurpatur pro initiari in doctrina, & mysteriis salutis, qua ratione in epist. ad Titum

cap. 3. vers. 5. Doctrina regenerationis, seu Evangelica appellatur *lavacrum regenerationis*; & ipsa poenitentia *lavacrum aquæ* ad Ephes. 5. vers. 26. Id autem fit allegorice; nam quemadmodum aqua purgamur a morbis corporis; ita doctrina Evangelica ab erroribus, & peccatis. Revera addunt, non omnes, qui Christiani fuerunt, baptizati sunt; non duodecim Apostoli, non septuaginta Discipuli, non illi centum, & viginti, de quibus Actor. 1. vers. 15. non quingenti alii, de quibus in 1. ad Cor. cap. 15. vers. 6.; quod argumento est, Baptismum non fuisse a Christo præceptum, aut ab Apostolis necessarium habitum. Sed demus, pergunt, Baptismum fuisse præceptum, intelligi non potest, nisi pro Judæis, & Gentilibus, non vero pro Christianorum filiis; filii enim Christianorum nascuntur ex Gente electa, adeoque non indigent initiari per Baptismum.

§. 4. Sed prima Socini exceptio puerilis est; etenim in Matthæi textu adhibentur duo verba, *docere, & baptizare* ad duos actus distinctos significantes. Quod si baptizare idem esset, atque initiare in doctrina Evangelica, idest docere, turpissimam Tautologiam Christus admisisset. Præterea an Apostoli, & alii, qui cum Christo vivebant, hæc non intellexerunt, adeoque ritum induxerunt minime necessarium? Porro quod Paulus doctrinam regene-

ratio-

rationis, & poenitentiam vocat *Lavacrum*, inde non sequitur, a Paulo agnitum non fuisse Baptismum, cum idem Apostolus pluribus in locis Baptismi necessitatem prædicet. Præter quam quod cum scribit, se non esse missum ad baptizandum, sed ad prædicandum, manifeste distinguit duo munera, baptizare, & prædicare, & duas res, Baptismum, & doctrinam. Jam vero unde concludunt Sociniani, eos, quos profertur ex Scripturis, non fuisse baptizatos? An ex Scripturarum silentio? At videant, ne vapulent a Logicis, qui hujusmodi argumenta negantia nullius esse momenti docent. Mirum est, ea posse adhiberi a Socinianis, qui nihil nisi clarum, & distinctum pro vero agnoscunt. Tandem cum in Scripturis præceptum de baptizando sit genericum, ex traditione Apostolorum, & veteris Ecclesiæ discernere debemus, quos illud spectet: cum autem ex Apostolorum traditione, & praxi, ex doctrina, & praxi veteris Ecclesiæ pateat, spectare etiam Christianorum filios, sequitur clare, nos intelligere, præceptum hoc non fuisse datum pro solis Judæis, & Gentibus.

§. 5. Jam hæc eadem argumenta conficiunt, Baptismum esse veri nominis Sacramentum, nimirum est ritus sacer a Christo institutus, cui rite suscepto gratia justificans promissa est, Joan. 3. & Act. 2. vers. 38. quod (ex superioribus) est novi foederis Sacramentum.

Comprobari id ipsum posset ex auctoritate totius Ecclesiæ ab Apostolis usque. Sed id minime est necessarium: quippe non alios hac in re dissentientes habemus Christianos præter Sociianos, Superis, atque hominibus invisum hominis genus.

§. 6. De Baptismi Ministro litem excitarunt Calviniani. Creditum semper erat in Ecclesia, ordinarium Baptismi Ministrum esse Sacerdotes, sed in necessitate posse baptizare & Laicos. Revera legimus Act. 9. Ananiam laicum hominem Baptismum Saulo contulisse. Fieri autem id posse sciscit Canon 38. Eliberitanus: docet & Hieronymus, qui Dialogo adversus Luciferianos scribit Tom. 4. part. 2. pagin. 295. *Inde venit, ut sine chrismate, & Episcopi iussione, neque Presbyter, neque Diaconus jus habeat baptizandi, quod frequenter; si tamen necessitas cogit, scimus etiam licere laicis*. Id ipsum confirmari potest ex Patribus Hieronymo antiquioribus, in primis Tertulliano in libro de Baptismo cap. 17. Accedit auctoritas Patrum Florentinorum, & Tridentinorum. Theologi, præcipue Beatus Thomas, hanc hujus doctrinæ proferunt rationem, quod Baptismus cum sit janua Christianismi, & Sacramentum necessarium necessitate medii, ut dicunt, promptum atque paratum ubique Ministrum habere debet. Interim Calvinus totius Ecclesiæ auctoritate spreta lib. 4. Institutionum cap. 5. ne in extrema quidem

ne-

necessitate ullum baptizare posse, nisi legitimum Ecclesiæ ministrum docuit. Quod quoniam totius Ecclesiæ praxi, & auctoritati adversatur, manifesto falsum est.

§. 7. De Baptizatis ab Hæreticis acerrima extitit III. Sæculo controversia Romanam inter, & Africanam Ecclesiam. Agrippinus Carthaginiensis Episcopus, & Sancti Cypriani antecessor anno 215. in Comitibus Africanis definiuit, apud Hæreticos verum Baptisma non esse, adeoque baptizatos a quibuscumque Hæreticis, si ad Ecclesiam orthodoxam redeant, iterum esse baptizandos. Cito hæc doctrina & Asiæ Ecclesias invasit atque Ægyptum, propugnataque a Firmiliano Cæsareæ in Capadocia Episcopo, & a Dionysio Alexandrino. Paulo post cum hæc doctrina oppugnaretur a plurimis, in primis ab Ecclesia Romana, Cyprianus Agrippini successor tria habuit Carthagine Concilia ex Episcopis totius Africæ, & plerisque Asiæ, in quibus Agrippini, & Firmiliani sententiam confirmavit. At Stephanus Romanus Pontifex maxime Africanis se opposuit, sancivitque cum Ecclesia Romana, ut si nihil in forma Baptismi peccatum esset, ratus esset Hæreticorum Baptismus, quod veteres Christiani tenuerunt, adeoque ut nihil in Ecclesia innovaretur. Cum autem hæc Stephani sententia videretur Cypriano unionem Ecclesiæ etiam cum Hæreticis statuere, paulo impudenter Ste-

phano restitit, eumque superbiæ, & impudentiæ coarguit aperte. Itaque in Epist. 74. ad Pompejum data sententiam Ecclesiæ Romanæ vocat errorem contra Christianos, & contra Ecclesiam Dei. Sed Virum sanctum nimius zelus unitatis Ecclesiæ transversum egit, & humana pati coegit. Itaque & ante Cyprianum, & post, tota semper Ecclesia tenuit, Baptizatos forma Evangelica a quocumque seu Hæretico, seu Pagano, seu Judæo non esse baptizandos. Patres Nicæni Paulicianos, & Sabellianos exceperunt, quod Trinitatem negarent, adeoque manifesto in forma Evangelica peccarent. Legatur hac de re Natalis Alexander in Historia Ecclesiastica sect. 3. artic. 5. cap. 1. Quæri solet, utrum Cyprianus, ejusque Sectatores fuerint Hæretici? Procul dubio si quis hodie post decretum Tridentinorum PP. cum Cypriano sentiret, Hæreticus esset. At Cyprianum fuisse Hæreticum negat Augustinus, & Vincentius Lirinensis. Scilicet quando doctrina aliqua non est aperte in Scriptura, antequam ab Ecclesia quidquam definiatur, negari potest, salva Ecclesiæ unitate, quod in plerisque aliis apud veteres Patres factum est.

§. 8. Jam vero cum nemini aditus ad vitam pateat, nisi per Baptismum (Jo. 3. vers. 5. Respondit Jesus (Nicodemo): Amen, amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, non potest introire in Regnum Dei. Marci

16. vers. 16. Qui crediderit & baptizatus fuerit, salvus erit.) & Infantes ad vitam intrare possint: Lucæ 18. v. 16. Sinite pueros venire ad me, & nolite vetare vos: talium est enim regnum celorum; sequitur, infantes baptizari posse. Itaque id omni sæculo constantissime tenuit Ecclesia tanquam Apostolorum dogma. Ecclesia (inquit Origenes in cap. 6. epist. ad Rom.) ab Apostolis traditionem accepit etiam parvulis dare Baptisma. Idem scribit Augustinus lib. 4. de Baptismo contra Donatistas cap. 24. alique passim PP. quos vide sis apud Bellarm. Consentunt hac in re nobis Calviniani, & Lutherani. At Anabaptistæ Michaelæ Serveto duce pertinaciter id negarunt: qua de re dissertationem singularem edidit celeberrimus Anabaptista Batavus Antonius Wandalius. Eorum argumenta huc redeunt omnia, quod Baptismus sit lavacrum initiationis in Christianismum; initiatio autem non fit, nisi eorum, qui possunt Christianismi doctrinam doceri, idest adulti, qui intelligere possint Christianismi mysteria: infantes ergo baptizari non possunt. Accedit eodem, quod Christus præceperit, prius docendas Gentes, dehinc baptizandas: Docete, inquit, omnes Gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii & Spiritus Sancti, &c. Tum non legitur ab Apostolis infantes ullos baptizatos, sed tantum adultos; cum si infantes baptizari possent, non tantum adul-

ti fuissent ab Apostolis baptizati, sed etiam infantes adultorum filii, quos nullos illis fuisse qui dicit, is dicit, quod minime sit verisimile.

§. 9. Quod ad duo priora argumenta spectat, Lutherani respondent, infantes, dum baptizantur, credere, adeoque doceri posse, & baptizari, quod tam factum est (verba sunt Petri Cunei de Republica Hebræor. lib. 3. cap. 8.) ut flagris castigari dignum sit: Apostoli enim vox est ad Rom.: Fidem esse ex auditione. Itaque respondemus, præceptum illud Christi: Docete... baptizantes, &c. de adultis intelligendum esse. Cur ita? Quia nempe ita semper intellexit Ecclesia, quæ ab Apostolis, ut ex Origene didicimus, traditionem accepit, etiam parvulis, idest sine institutione, & Catechesi, dare Baptisma. Sed, inquit, qui baptizari possunt infantes, id est initiari in Christianismum, ignorantes Christianorum doctrinam? Nempe quia ita placuit Deo, qui infantibus Christi merita, & totius Ecclesiæ fidem imputat, cum credere ipsi non possint. Ad postremum argumentum respondemus, ignorare nos, utrum Apostoli & infantes baptizaverint; quamquam conjicere possumus, eos quoque baptizasse, dum Sacra historia memorat, integras plerumque familias, veluti Centurionis, baptizatas fuisse; par enim est credere & infantes quoque ab his fuisse baptizatos. Quamquam in his quæstionibus spectandum esse censeo non tam quod

Apostoli fecerunt, sed quod fieri posse docuerunt. Quoniam ergo ex Veterum traditione discimus, docuisse Apostolos, etiam infantes baptizari posse, referret parum ad nostram controversiam, utrum Apostoli ipsi infantes baptizaverint.

§. 10. Veniamus ad Confirmationem, quo nomine intelligitur ritus ille delinendi baptizatos oleo, & balsamo ab Episcopo benedictis, qui eodem die ac Baptismus apud veterem Ecclesiam administrabatur, eoque Spiritus Sanctus baptizatis dabatur. Hunc ritum esse verum foederis Evangelici Sacramentum Ecclesia Romana semper tenuit. Nam is ritus usurpatus ab Apostolis per impositionem manuum (Aët. v. 17. *Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum Sanctum*; & alibi passim) procul dubio ex mandato Christi, cuius missionem explebant Apostoli, usurpatus est. Præterea promissionem gratiæ habuit, quemadmodum patet ex Epist. ad Corint. cap. 1. vers. 21. & seq. *Confirmat nos vobiscum in Christo, & qui unxit nos Deus; qui & signavit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris*; aliisque Novi Testamenti locis: quin imo Spiritus Sanctus sensibiliber per hunc ritum dabatur, quemadmodum legimus in Actis Apostolicis. Itaque Simon Magus emere ab Apostolis hanc voluit potestatem, ut cuicumque imposuisset manus, super eum descenderet Spiritus Sanctus. Quoniam ergo Confirmatio ritus est ab Apostolis usurpatus, ex

Christi procul dubio mandato, annexamque habet gratiæ promissionem, profecto Novi Testamenti Sacramentum est.

§. 11. Recentiores omnes Sectæ magnopere nobis hac in re adversantur. Adversum Confirmationem Romanensium, ut inquit, scripsit Joannes Dalleus Calvinianus Minister. Eum præter alios validissime confutavit Natalis Alexander. Impositionem istius manuum baptizatis factam ad orationem potius, quam ad Sacramentum in veteri Ecclesia pertinuisse arbitrantur. Ea enim veteres Christiani Apostolos imitati precabantur Deum, ut Spiritum suum in baptizatos effunderet; Unctionem vero olei, seu Chrisma ad ceremonias Baptismi pertinere contendunt: id, quod ex perperam intellecto Tertulliani loco de Baptismo cap. 7. confirmare nituntur. Ex his concludunt, Chrismationem, & Confirmationem non esse Sacramentum a Baptismo distinctum.

§. 12. Sed mihi Novatores vocabulis ludere videntur. Nos Sacramentum vocamus, ut sæpe dictum est, quemlibet ritum a Deo institutum cum promissione gratiæ. Jam Confirmatio, & Chrismatio ritus sunt a Baptismo distincti, ritus a Christo institutus, ritus, quo Spiritus Sanctus dabatur; ergo Sacramentum sunt a Baptismo distinctum. Et vero non est putandum, Chrismationis Spiritum Sanctum, seu gratiam eam-

dem

dem numero esse cum gratia Baptismatis, ut possit Chrismatio haberi pro Baptismi complemento; nam Scripturæ aperte distinguunt inter peccatorum remissionem per Baptismum factam, & Confirmationis Spiritum Sanctum. Nec refert, quod duo isti ritus & Apostolorum ævo, & sequentibus sæculis quasi conjunctim administrati sint; ut nempe eodem die baptizarentur credentes, iisque manus imponerentur, quod præter alios docet nos Cyrillus in Catechesibus; nam id non impedit, quin ritus distinguantur. Alioquin quoniam in veteri Ecclesia eodem die Baptismus, & Cœna credentibus administrabatur, sequeretur, unum, eundemque ritum, atque Sacramentum fuisse. Quæ Patres de hoc Sacramento docuerunt, legi possunt apud Juveninum in Commentario historico, & dogmatico de Sacramentis.

CAPUT XI.

De Sacramento Confessionis, & de Indulgentiis.

§. 1. Innocentiam, & sanctitatem, quam regenerati per Baptismum habemus, amitti non posse, Calvinianorum est error, qui memoretur, non qui confutetur indignus: quippe qui videmus ex tot Christianorum miliaribus neminem non aliquid peccare. Jam hæc peccata cum iterum Baptismo ablui nequeant, est enim Sacramentum, quod repeti nefas censet Ecclesia; vi-

dendum est, an aliqua sit ratio, qua purgari possint. Nullam esse rationem, & viam, qua peccata isthæc purgari possint, nemo, qui Dei misericordiam, & Christi redemptionem intelligit, docuerit; quanquam Novatianorum ea videatur fuisse inhumanitas, qui lapsis post Baptismum negarent pacem, & communionem Ecclesiæ. Præterea nullam aliam esse hujusmodi viam, quam sinceram poenitentiam, quæ est peccata admissa deslere, serioque statuere, & constantissime nulla alia in posterum admittendi, constat inter Christianos omnes; quandoquidem id Scripturæ aperte docent. Ezechiel. 18. vers. 21. *Si autem impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium, & justitiam, vita vivet, & non morietur: omnium iniquitatum ejus, quas operatus est, non recordabor: in justitia sua, quam operatus est, vivet.* Beatus Hieronymus apposite vocat poenitentiam *tabulam alteram*, qua nimirum naufragi post Baptismum servari possunt. Et quidem hæc poenitentia necessaria est & adultis, dum baptizantur, quemadmodum PP. Tridentini sess. 14. can. 1. post veterem Ecclesiæ consensum statuerunt. Et sane in Scripturis Sacris resipiscencia, & remissio peccatorum junguntur. Lucæ 24. vers. 45., & Lucæ 13. v. 3. & 5. iis, qui novo Christi foederi nomen dant, inculcatur: *Nisi poenitentiam egeritis, omnes simul peribitis.*

ribitis; & Act. 3. v. 19. ait Petrus: *Pœnitementi igitur, & convertimini, ut deleantur peccata vestra.*

§. 2. Caput igitur Fidei nostræ est, & peccatores etiam postbaptismales, si serio resipiscant, atque pœnitentiam agant, quæ cum cordis contritione conjuncta sit, justificari; & etiam dum baptizantur adultri, hujusmodi pœnitentia indigere. Cæterum cum intelligi nequeat pœnitentia sine admissorum peccatorum confessione, qua peccator peccata sua agnoscit coram Deo, eaque abominatur, id modo controvertitur acerrime, an isthæc peccatorum confessio coram Deo tantum, an etiam coram Ministris Ecclesiæ sit facienda; idque non humano, sed divino præcepto? Omnes ii, qui sub initium Sæculi XVI. ab Ecclesia desciverunt, putant, non malam quidem esse Confessionem coram Ministris Ecclesiæ factam, cum sit uberior manifestatio interioris confessionis Deo factæ; sed addunt, necessariam non esse, neque uspiam a Christo, vel Apostolis præceptam. Quin imo homines lege publica ad hanc Confessionem adigere, maxime cum peccata sunt occulta, & gravia, tyrannidem esse clamant, & conscientiarum carnificinam. Confessionem igitur istam auricularem nunquam in antiqua Ecclesia obtinuisse, sed ab Innocentio III. demum statutam in Comitibus Lateranensibus IV. anno 1215. scripsit Calvinus in 3. Instit. cap. 4. §. 7. plurimisque demonstrare conatus est.

in peculiari opere, quod præscripsit de sacramentali latinorum Confessione Joannes Dalleus.

§. 3. Nos contra docemus, in Ecclesia Romana Confessionem hanc auricularem peccatorum singulorum coram Ecclesiæ Ministris factam, semper obtinuisse, atque fuisse a Christo præceptam, ab Apostolis traditam. Hanc propositionem prolixè admodum demonstrarunt Theologi nostri, præcipue Bellarminus, & Juveninus, qui Veterum testimonia per singula sæcula eundo produxerunt. Nos more nostro paucis. Sacerdotes, & Episcopos esse Christianæ Religionis ministros, qui Christianum populum pascere, & regere debeant, in lib. 1. demonstratum est: eos a Christo accepisse potestatem peccata remittendi, aut retinendi, disertis verbis docet Scriptura; Joan. 20. *Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.* Remittebant autem peccata Apostoli tanquam Dei administri; nam alioquin solus Deus peccata remittere potest (ad Rom. 8. v. 33. *Deus qui justificat.* Luc. 5. 21. *Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus?* Jam peccata dimittere Religionis ministri nequeunt, nisi illa propalantur. Christus igitur, qui Ministris Religionis dedit potestatem peccata remittendi, præcul dubio voluit, ut non remitterentur, nisi propalata. Ex divino ergo præcepto est, ut qui velit sibi peccata remitti, ea Ministris confiteatur.

§. 4. Respondent maximo huic Bellarmini argumento tot modis diversis Novatores, ut hoc demonstret apertissime, eos argumenti vi premi, & perturbari. *Accipite Spiritum Sanctum* (id est estote parati ad accipiendum Spiritum Sanctum ex Theophylacto, & Chrysostomo in 1. Act. v. 6. quippe Spiritum Sanctum die tandem Pentecostes acceperunt Apostoli): *quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.* Hæc verba, inquiunt, explicanda sunt ex aliis, quæ dicit Christus Petro: Matth. 16. v. 19. *Tibi dabo claves Regni cælorum. Et quocumque ligaveris super terram, erit ligatum & in cælis: & quodcumque solveris super terram, erit solutum & in cælis.* In his verbis intelligitur Petro, & Apostolis data facultas clavium Regni Christi; facultas autem clavium hæc est, ut qui domus alicujus habet claves, admittit quos dignos cenet, reliquos rejicit. Apostoli ergo constituti sunt æconomi Regni cælorum, missi a Christo eadem potestate, qua Christus a Patre (Joan. 20. v. 21. *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos*), ut possent in Regnum cælorum, id est in Ecclesiam admittere dignos, sive ex Gentilibus, sive ex Hebræis, indignos explodere. Quocirca nulla hoc in loco Confessionis mentio, aut necessitas inest. Ita Henricus Hammondus ad cap. 16. Matthæi v. 19.

§. 5. Joannes Lingfootius verba illa

Matthæi: *Quodcumque ligaveris super terram, &c.* ex quibus lumen accipere volunt, quæ sunt in 20. Joan. ita interpretatur, ut vocabulum Græcum *δῆσας* ligaveris pro pronunciare illicitum, usurpari a multis Thalmudicis Scriptoribus, prolatis locis ostendit. Hoc sensu Christus potestatem faceret Apostolis docendi Christianos auctoritate a se accepta, quid licitum, quid illicitum sit. At Joannes Clericus ea interpretatione non est contentus: quocirca addit ligare poni pro eo, quod est morbum aliquem immittere; & solvere pro eo, quod est curare.

§. 6. Sed veteres illi Lutherani in Confessione Augustana alio modo intellexerunt Joannis verba; nempe, Christum fecisse Apostolis potestatem absolviendi peccata, si propalarentur, non etiam præcepisse, ut propalarentur, adeoque instituisse quidem, non præcepisse absolutionem, & Confessionem; quæ fuit & Bonaventuræ sententia, & Hugonis de Sancto Victore, ut agnoscit Becanus in Summa Theologiæ de Sacramentis cap. 36. art. 1. Dalleus vero ita respondet, factam quidem Apostolis facultatem absolviendi, si iis peccata sua homines confiteri vellent; sed non præceptum, ut non possint nisi Ministris confiteri, relicta Confessione, quæ fit Deo. Quocirca, inquit, etsi possimus confiteri Ministris; id tamen non est necessarium, cum possimus etiam confiteri Deo, qui semper præsto est ad nos au-

audiendos. Addit, locum hunc adeo esse obscurum, ut nihil inde concludi possit pro Confessione auriculari, cum & veteres nostri Theologi pro obscuro habuerint, ut Panormitanus, Scotus, Gabriel, Thomas, Medina, Bonaventura, Hugo de Sancto Victore, Alexander Ales, Cajetanus, Thomas Valdensis, alique, qui quantumvis in cæteris discrepent; in eo tamen omnes consentiunt, quod ex solis Christi verbis præcise haberi nequeat Confessionis necessitas. Hæc Dalleus. At Joannes Franciscus Buddeus in Institut. Theologiæ dogmaticæ lib. 4. cap. 3. ad §. 38. respondet, ex hoc loco nihil aliud exsculpi posse, nisi generalis Confessionis necessitatem, dicendo: *Peccavi*, non item Confessionis singulorum peccatorum.

§. 6. Mitto cæteras interpretationes. Videri potest ex hac magna Theologorum istorum dissensione, quanta inurbatione ob hoc argumentum positi fuerint Novatores, ut, ne veritatem faterentur, vel ineptias proferre non puderit. Enimvero ut nihil hoc in loco dicam de frigidis conjecturis Lingfootii, & Clerici, cæteri non negant, in eo Joannis loco describi facultatem absolvendi a peccatis, quam Christus a Patre acceptam Apostolis communicaverat. Quæ cum ita sint, sequitur, constituisse Apostolos eorum Judices, qui in Regnum Dei intrare volunt. Quis autem intellexerit, facultatem judiciale exerceri posse sine causæ co-

gnitione? Voluit ergo, ut Ministri Ecclesiæ, qui sedent Judices in eligendis, aut rejicendis Civibus Regni cælorum, eorum cognoscerent acta seu bona, seu mala. Hoc autem fieri nequit, nisi ii, qui hujus Regni sunt, aut esse volunt Cives, acta sua confiteantur Ministris: ergo & hoc præcepit Christus, non remitti peccata, nisi fuerint Ministris Ecclesiæ propalata. Sed an non licet Deo potius propalare, urget Dalleus? Respondemus, licere peccata Deo fateri, quin imo necesse est, ut omnium primum Deo confiteamur; at quoniam Deus præcepit, ut eadem & Ministris propalaremus, idque ut Ecclesiæ æconomiam servaret, profecto qui sola Confessione, quæ fit Deo, contentus est, is Dei præcepto adversatur.

§. 7. Reponunt item alii: Ministris Ecclesiæ, qui Apostolis succedunt, traditam facultatem non remittendi peccata, sed pronunciandi homines a peccatorum reatu absolutos. Sed obscura sunt hæc, & quæ explicatione indigent. Peccata proprie remittere duo complectitur; & gratiam justificantem in animum infundere; & pœnam peccatis debitam remittere. Primum præstare homines non possunt; quandoquidem gratia usque adeo Dei donum est, ut non possit a creatura produci. Quod vero spectat ad secundum, potuit Deus Ministris Ecclesiæ facere potestatem remittendi pœnas peccato debitas, eamque remissionem ratam habere, semperque cum

tum illa gratiam justificantem copulare. Nihil est in hoc negotio, quod sit impossibile.

§. 8. Quod vero opponebat Dalleus, plures fuisse doctissimos Theologos, qui ex illo Joannis loco nihil clari pro Confessione auriculari exsculpi posse docuerint, nihil moramur; nam plures multo sunt ii, & doctiores, qui hoc argumentum tanti faciunt, ut demonstrationem vocent. Interim ut demonstratio præcedens confirmetur, & veteris Ecclesiæ traditio in medium producenda est. Bellarminus de pœnitentia per singula sæcula eundo luculentissimis Veterum testimoniis demonstravit, Confessionis auricularis usum quovis sæculo obtinuisse. Bellarmino addi possunt, qui rem exactius, & accuratius egerunt, Jacobus Boileus in Historia Confess. auricularis, & Juveninus dissert. de pœnitentia, in Coment. Histor. & Dogmat. de Sacramentis. Sed fatendum est ingenue, plura Veterum testimonia produci, in quibus nihil expressi videris. Nos itaque clariora seligemus. Præxim fuisse vel ipso Apostolorum ævo, ut qui ad Christum converterentur, peccata sua cum contritione confiterentur, discimus ex Evangelio Matth. 3. 6. *Et baptizabantur ab eo* (Joanne) *in Jordane, confitentes peccata sua*. Jacobi 5. 16. *Joan. 1. 9. Si confiteamur peccata nostra, fidelis est, & justus, ut remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate*. Eandem

præxim obtinuisse 2. sæculo concludimus ex Irenæo in lib. 1. cap. 9. quo in loco loquens de quibusdam mulieribus a Marco Mago, & Hæretico seductis, testatur, eas, cum se convertissent ad Ecclesiam, confessas fuisse peccata sua. Jam vero & 3. sæculo producit a Bellarmino primum Tertullianus, qui in lib. de Pœnitentia scribit: *Exomologesis est, qua delictum Domino nostrum confitemur, non quidem ut ignaro, sed quatenus satisfactio confessione disponitur, confessione pœnitentia nascitur, pœnitentia Deus mitigatur*. Sed quoniam non constat inter Eruditos, librum hunc Tertulliani esse, idque neget Erasmus, in dubium vocet Petavius, non valde urgendus est hujusmodi locus.

Profert deinde Bellarminus Cypriani loca quædam, quorum præcipuus est ex lib. 3. epist. 12. editionis Pamelii: *Nam cum in minoribus delictis, quæ non in Domino committuntur, pœnitentia agatur justo tempore, & Exomologesis fiat inspecta vita ejus, qui agit pœnitentiam quanto magis in his gravissimis, & extremis delictis caute omnia, & moderate, SECUNDUM DISCIPLINAM DOMINI observare oportet?* En, inquit Bellarminus *Exomologesim necessariam secundum disciplinam Domini*.

Est & Origenis locus ex Homil. in Levit. quo in loco enumerans plures vias, quibus in Novo Testamento remitt-

mittuntur peccata, ponit 7. loco hanc: *Est adhuc & septima, licet dura, & laboriosa per pœnitentiam remissio peccatorum, cum lavat peccator in lacrimis stratum suum, & fiunt ei lacrimæ suæ panis die, & nocte; & cum non erubescit Sacerdoti Domini indicare peccatum suum, & querere medicinam.*

Ex 4. sæculo profertur primo a Bellarmino, & Perronio Canon Synodi Laodicensis in hunc modum; *Eos, qui in universis delictis peccant, & in Confessionis, seu Exomologeseos, pœnitentiæque oratione fortiter perseverant, & se a malis perfecte convertunt, tempore pœnitentiæ eis pro delicti proportionem dato propter Dei miserationes, & bonitatem offerri communioni.*

Deinde profertur Hilarius comment. in Matth. *Ad terrorem autem metus maximi, quo in præsens omnes continerentur, immobile severitatis Apostolicæ iudicium præmisit, ut quos in terris ligaverint, idest peccatorum nodis innexos relinquerent, & quos solverint, confessione scilicet veniæ receperint in salutem, hi Apostolicæ conditione sententiæ in cælis quoque aut soluti sint, aut ligati.*

Sequitur Ambrosius, qui in lib. 2. de pœnitentia cap. 6. scribit: *Si vis justificari, fateri delictum tuum; solvit enim criminum nexus verecunda confessio.*

Tum Chrysostomus, qui homil. 30. in Genesim sub initium scribit: *Quia in magnam hanc hebdomadam pervenimus*

Dei gratia, nunc maxime & jejuniis cursus intendendus, & magis continuanda sunt preces, faciendaque diligens, & pura peccatorum confessio.

§. 9. Mitto cætera Patrum 4. & sequentium Sæculorum testimonia, quorum nubem protulit Bellarminus, Peronius, aliique. Ex hac traditione Patres Lateranenses hunc Canonem confecerunt: *Omnis utriusque sexus fidelis postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua solus peccata confiteatur fideliter saltem in anno proprio Sacerdoti alioquin & vivens ab Ecclesiâ ingressu arceatur, & moriens Christiana careat sepultura.* Tandem Patres Tridentini sess. 14. testantur, universam Ecclesiam semper intellexisse institutam esse a Domino integram peccatorum Confessionem; tum Can. 6. statuunt: *Si quis, hanc Confessionem negaverit vel esse institutam a Domino, vel ad salutem necessariam esse jure divino, iis scilicet, qui post Baptismum lapsi sunt, anathema sit.*

§. 10. Rident ad hæc Novatores, & simplicitatem nostram exhibilant, qui quæ primi Christiani libere spiritu pietatis, & caritatis publice faciebant, lege adactos fecisse interpretamur. Nam, inquiunt, an veterum Scriptorum ulus memorat primos Christianos exomologesim suam ex divina lege facere solitos? An memorat quisquam clare, & diserte Confessionis auricularis, & quidem omnium, & singulorum peccatorum?

torum? Christiani veteres cum ex Gentilismo se ad Christianam fidem converterent, aut a peccatis post Baptismum ad meliorem frugem humilitatis ergo publicas quasdam pœnitentias cum confessione peccatorum itidem publica sua sponte facere cœperunt; paulatim ab Episcopis cæremoniæ additæ, Canonesque lati, ut hæc omnia rite fierent. Hinc natæ Pœnitentium illæ quatuor classes, Flentium, seu Hiemantium ante Templorum ædes; Audientium in Templorum navibus; Substratorum, & Consistentium. Interim, pergunt, cum hæc exomologesis scandalum plerumque faceret, factum est, ut in Latina Ecclesiâ in privatam confessionem commutaretur; in Ecclesiâ vero Græca penitus auferretur. Ejus antea mutationis in Ecclesiâ Latina Auctor fuit Leo Magnus epist. 136. pag. 356. ex editione Quesnellii Lugdunensi anno 1700. *Illam etiam contra Apostolicam regulam præsumptionem, quam nuper cognovi a quibusdam illicita usurpatione committi, modis omnibus constituo submoveri, ne videlicet de singulorum peccatorum genere libello scripta professio publicetur, cum reatus conscientiarum sufficiat solis Sacerdotibus indicari CONFESSIO SECRETA.* Quamvis enim plenitudo Fidei videatur esse laudabilis, quæ propter Dei timorem apud homines erubescere non veretur; tamen quia non omnia hujusmodi sunt peccata, ut ea, quæ pœnitentiam poscant, non timeant pu-

blicare, removeatur tam improbabilis consuetudo sufficit enim illa Confessio, quæ primum Deo offertur, tum etiam Sacerdoti, qui pro delictis pœnitentium precator accedit. Hæc Leo Papa.

§. 11. In Græca autem Ecclesiâ (pergunt item Novatores) jam ante Leonis tempora mutatio publicæ Confessionis in privatam facta erat, quamvis rursus & privata iterum abrogata sit. Rem omnem docet Sozomenus in Historia Eccles. lib. 7. cap. 16. *„Cum in Orientali non minus, quam in Occidentali Ecclesiâ receptum esset, ut graviorum peccatorum publica fieret Confessio, grave tandem, ac molestum visum fuit Sacerdotibus, tantum in Theatro, circumstante totius Ecclesiæ multitudine, crimina sua vulgare. Constitutum itaque aliquem ex Presbyteris, qui vitæ integritate spectatissimus esset, & taciturnitate, ac prudentia polleret, ad quem accedentes qui deliquerant, peccata sua confiterentur; quem quidem Presbyterum Pœnitentiarium vocare solent: & ita quidem publica Confessio in privatam mutata est. Postea autem contigit, ut Constantinopoli Matrona quædam nobilis, dum jussu Presbyteri Pœnitentiarum orandi causa in sacris ædibus commorabatur, a Diacono quodam stupraretur. Quod cum palam factum, & magna plebis hinc orta esset com-*

„motio, Nectarius Episcopus Constantinopolitanus consultum duxit Presbyterum Pœnitentiarium, simulque privatam Confessionem iterum abrogare. Atque id ex eo tempore ita permansit. Hæc Sozomeni narratio est.

§. 12. Enimvero, addunt, ante Comitia Tridentina plures reperiuntur Theologi, qui negant, Confessionem auricularem ex præcepto esse divino. I. Gratianus Juris Pontificii Collector de Pœnitentia distinct. 1. hanc sibi proponit quæstionem: *Utrum sola cordis contritione, & secreta satisfactione absque oris confessione quisquam possit Deo satisfacere?* Tum eam ex utraque parte agit; hinc addit: *Quibus auctoritatibus, vel quibus rationum firmitatis utraque sententia satisfactionis, & Confessionis innitatur, in medium breviter exposuimus. Cui autem harum potius adhaerendum sit, Lectoris judicio reservatur. Utraque enim fautores habet sapientes, & religiosos viros. Hæc Gratianus. Deinde Petrus Lombardus Sententiarum Magister dictus in 4. sentent. distinct. XVII. cum eandem quæstionem posuisset, problematice eam tractat, etsi ipse parti affirmanti adhareat. Jam vero B. Thomas, & B. Bonaventura in eundem Lombardi locum dicunt aperte, quod ante Innocentium III. non fuisset Hæreticus, qui negasset Confessionis hujus necessitatem ex Jure divino. „Nulla ergo*

„(inquit Dalleus) lex divina erat ante Innocentium III. nam ea lex non potuit esse ignota per XII. sæcula. Tandem idem affirmat S. Antoninus Florentinus Archiepiscopus in summa parte 2. tit. 15. §. 19. *Tempore, inquit, Cassiani erat in opinione talis materia, videlicet si est necessaria Confessio fienda Sacerdoti. Ex his, aliisque testimoniis triumphans Dalleus concludit tandem, Confessionem auricularem non esse nisi Innocentianum commentum.*

§. 13. Sed tam longæ Novatorum orationi pluribus quidem Estius, Gregorius de Valentia, Bellarminus, Cardinalis Perronius, Juveninus responderunt; nos paucis. Vel a primis Christianismi sæculis duplicem in Ecclesia obtinuisse peccatorum Confessionem, publicam, & privatam, jamdudum Theologi nostri adnuntiant. Id sane auctoritate veterum Scriptorum luculentissime ostenderunt Dionysius Sammartanus in tract. de Confessione contra errores Calvinianorum, & Natalis Alexander in Historia Eccles. sæc. 13. dissert. 14. Et publica quidem peccatorum Confessio nec omnium, & singulorum erat, nec necessaria jure divino: at privata juris erat, atque est divini. Prima humilitatis fuit, & perfectionis Christianæ; altera necessitatis œconomiae Christianæ Religionis. Cum publica verteret in scandalum Ecclesiæ, jure atque merito abro-

abrogata est; at permansit privata, quæ abrogari non poterat. Sane Patriarcha Constantinopolitanus non omnem etiam privatam Pœnitentiarium abstulit; sed publicum dumtaxat, quod pluribus ostendit Bellarminus. Quod spectat ad Leonem Magnum, nisi Novatorum mens læva fuisset, facile potuissent ex Leonis illa epistola intelligere, Leonem Confessionem privatam non instituisse, sed supposuisse, eam in Ecclesia fieri; loquitur enim de illa non tanquam de re investa recenter, sed de re publice usurpata: *Sufficit, inquit, illa Confessio, quæ primum Deo offertur; tum etiam Sacerdoti.* Quod spectat ad Gratianum respondet Estius, Gratianum, in hac renutasse & ipsum; Gregorius vero de Valentia, Gratianum hallucinatum fuisse. Enimvero non opus est magnis argumentis, ut demonstremus, Monachum hunc longe fuisse Ecclesiasticorum monumentorum imperitissimum. Quod tandem ajunt, viros sanctos, & doctos, Thomam, Bonaventuram, Antoninum censuisse, ante Innocentium, id est ante Comitia Lateranensia non fuisse hæresim negare necessitatem Confessionis ex Jure divino, id mirum non est; nam in plurimis aliis doctrinis idem in Ecclesia factum est; nempe nondum Hæretici sunt appellati, aut habiti, qui doctrinas hujusmodi subobscurè in Scripturis contentas, antequam ab Ecclesia, quæ Scri-

pturarum legitimus est Interpret, definirentur.

§. 14. Veniamus nunc ad Indulgentias, quarum occasione Germaniæ Schisma natum est. Credimus, in Ecclesia Catholica pœnas peccatis debitas per Indulgentias remitti. Indulgentiam autem vocamus ipsam pœnæ remissionem a Deo factam per meritum Jesu Christi. Docemus, Ministros Ecclesiæ habere facultatem, qua valeant meritum Christi pœnitentibus applicare, vel ad omnem pœnam remittendam, æternam nempe, & temporariam; atque hæc dicitur *Indulgentia plenaria*: vel ad remittendam partem tantum pœnæ, id est pœnam temporariam, & *temporaria Indulgentia* appellatur. Hæc facultas indulgendi peccatis absolutionem, & remissionem, aut est ipsa facultas absolvendi, & retinendi peccata, quam supra Ecclesiæ Ministris vindicavimus, aut ab illa manat. Quocirca cum in Ecclesia sit facultas remittendi, & absolvendi peccata, sequitur, in Ecclesia quoque esse facultatem Indulgentiarum. Præterea cum ad eandem Ecclesiam militantem pertineant viatores, & purgantes in Purgatorio loco, sequitur, in Ecclesia esse facultatem indulgendi hujusmodi indulgentias, non tantum viatoribus, verum etiam purgantibus. Hæc omnia ex superiori propositione, habere nempe Ecclesiæ Ministros facultatem absolvendi, & re-

tinendi pectata, consequuntur manifestum.

§. 15. Interim Hæretici omnes novelli bellum immortale Indulgentiis indixerunt. Primi autem Indulgentiarum hostes fuisse dicuntur Waldenses. Hos secutus est Wiclefus, cujus propositio XXI. in Synodo Constantiensi damnata est hujusmodi: *Fatum est credere Indulgentias*. Sectati sunt, Lutherus, qui in lib. de captivitate Babylonica Indulgentias vocat *pias Ecclesie fraudes*, Melancthon, Calvinus, & omnis illa septemtrionis colluvies. Indulgentiarum ergo originem sic explicant Theologi isti: Pro quibusdam graviorebus, & publicis delictis publicas pœnitentias positas esse iis, qui resipiscabant, notum est ex Ecclesiastica historia. Pœnitentiæ istæ per aliquot continuabantur annos. Jam cum adolescente Christianismo nec omnes Christiani hisce pœnitentiis portandis habiles essent, & caritas plurimorum frigeret, Episcopi consultum duxerunt aliquid de rigore Canonum Pœnitentiarum remittere. Ad quod accessit, quod Pœnitentes, qui hujusmodi pœnitentias despectabant, libellos Martyrum nomine offerebant, ut Martyrum gratia, & intuitu de pœnitentiis aliquid remitteretur, ut discimus ex Tertulliano in lib. ad Martyres, & Cypriano epist. 13. 14. 15. 18. 19. 20. 23. 29. & aliis. Hæ remissiones vocabantur *mitigationes*, *moderationes*, *re-*

laxationes pœnarum: postea etiam Indulgentiæ vocatæ sunt, & quidem Indulgentiæ plenariæ, si omnis publica pœnitentia remitteretur, aut in parvam, & privatam commutaretur, veluti eleemosynam, jejunium, orationem; indulgentiæ vero temporariæ, si pars tantum publicæ pœnitentiæ relaxaretur. Paulo post, pergunt Novatores, in Europæ barbarie, uti in aliis doctrinis plurimis, ita in hac de Indulgentiis nova quædam phantasmata commenti sunt Clerici, & Monachi, ut non sine ingenti lucro popellum ad Indulgentias excitarent captandas. Nam cum docuissent, Indulgentiis animas e Purgatorio liberari, populus catervatim donaria Clericis, & Monachis obtulit, ut ope Indulgentiarum Majorum suorum animas e Purgatorio solverent. Ita publico errore Monachi ditescere cœperunt. Hæc Buddeus in Theologia dogmat. lib. 4. cap. 3. ad §. 45.

§. 16. Sed per meras calumnias doctrinam Ecclesiæ Catholicæ antiquissimam adulterare viri isti conantur. Enimvero negare ne possunt Lutherani, & Calviniani, a Christo concessam Ecclesiæ Ministris facultatem retinendi, aut remittendi peccata? Cum autem hæc facultas eadem sit facultas Indulgentiarum, aut saltem ex illa vis indulgendi in Ecclesia manet, oleum operamque perdunt, dum aliam Indulgentiarum originem perquirunt. Quod addunt de publicis pœnitentiis, & ea-

rum

rum relaxatione, non probat hinc natas Indulgentias; nam remissiones pœnitentiarum fiebant per applicationem meritorum Christi vi clavium a publicis Ecclesiæ Ministris: ergo ab eadem erant origine. Quod vero Monachi abusum fortassis aliquem Indulgentiarum aliquando fecerint, id neque affirmare, neque negare animus est; nam dum salvum est dogma, illi viderint, recte, nec ne illo sint usi.

CAPUT XIII.

De Eucharistia, & Unctione Infirmorum.

§. 1. QUO die Christus comedit Pascha cum Discipulis suis ex more Judaico, accepit panem, benedixit, fregit, deditque Discipulis suis, atque ait: *Accipite, & comedite; hoc est Corpus meum*. Deinde pari modo accipiens Calicem gratias egit Deo, atque porrigens Discipulis, dixit: *Bibite ex hoc omnes; hic est enim Sanguis meus Novi Testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum*. His dictis monuit Discipulos: *Hoc facite, quotiescunque bibitis, in meam commemorationem* (Matth. 26. Lucæ 22. Marci 14. 1. ad Cor. cap. 11.). Quid Christus hoc ritu voluerit, non convenit inter Interpretes. Major pars censet, hoc tandem ritu confirmatum esse fœdus illud inter Deum, & homines per Jesum Christum factum, simulque mu-

tua Christianorum caritas, & consensus in una doctrina, in unis moribus adumbrata, ut quemadmodum per convivium coalescit amicitia, atque doctrina, & mores communicantur inter convivas; ita Christiani per Sacrum hoc convivium in una Christi doctrina, atque in unitate caritatis, & morum communicarent. Ea autem in re morem omnium Gentium in fœderibus sancendis sectatus est Dominus noster; quippe Gentes omnes dum jungunt fœdera externa, quædam & memorabilia signa statuunt. Quin imo per fractionem, ac communionem panis societates apud plerasque Gentes, & apud ipsos Israelitas contrahebantur, ut observat vir eruditus Petrus Daniel Huetius in Alnetanis lib. 2. cap. 20. §. 5. Sed & idem ritus perpetuum argumentum ut esset apud Christianos voluit amoris erga nos sui, quod innuit Joannes, qui sic descriptionem hujus cœnæ exorditur: *Ante diem festum Paschæ sciens Jesus, quia venit hora ejus, ut transeat ex hoc Mundo ad Patrem, cum dilexisset suos, qui erant in munda, in finem dilexit eos; quasi dicere voluerit, in testimonium amoris erga nos sui cœnam illa fecisse, & faciendam præcepisse*.

§. 2. Controversia autem nunc inter nos, & Calvinianos circa hujusmodi cœnam est celeberrima. Nempe nos docemus, Christum benedictione illa panem effecisse Corpus suum reale, seu tran-

transubstantiasse panem in Corpus suum reale, idque Apostolis manducandum dedisse sub speciebus licet panis; & transubstantiasse vinum in suum Sanguinem realem, illumque sub vini licet speciebus, bibendum dedisse Apostolis. Addimus, idem nunc facere Sacerdotes omnes, dum verbis Evangelicis panem, & vinum rite sacrant. Ita definiverunt Patres Lateranenses anno 1215. Constantienses 1414. & Tridentini sess. 13. cap. 4. can. 2. Id negant Calviniani, & Zuingliani; ajuntque, panem, & vinum benedictum esse tantum signa Corporis, & Sanguinis Christi, signa unitatis Ecclesiæ, amoris Christi erga nos, & mutæ Christianorum caritatis. Primus tamen, qui hanc doctrinam vulgare coepit, fuisse creditur Joannes quidam Scotus sub initium IX. Sæculi, qui librum sub nomine Bertrani, vel Ratrani edidisse fertur. Sæculo deinde XI. Berengarius Gallus Theologus, & Ecclesiæ Andegavenfis Archidiaconus idem probare conatus est. Lutheri tempore eandem provinciam aggressus est Zuinglius Helvetius Canonicus, qui ea de re accerrimas habuit cum Luthero controversas. Secutus est tandem Jo. Calvinus, qui majori conatu idem argumentum pertractandum suscepit. Nos Ecclesiæ nostræ dogma sequentibus argumentis demonstramus.

§. 3. Placet plurimis Theologis primum argumentum desumere ex cap. 6.

Evangelii Joannis. Eo in cap. Christus rotunde pronunciat vers. 48. *Ego sum panis vitæ Ego sum panis vivus, qui de cælo descendi. Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum, & panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vitæ.* Cum autem durum videretur Apostolis manducare carnem, & bibere sanguinem humanum, vers. 53. *Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum?* addidit Christus: *Amen, amen dico vobis, nisi manducaveritis carnem Filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Tantum igitur abest, ut Apostolorum scrupulum auferat, ut potius asseverate confirmet, quod dixerat. Accedit eodem, quod multi veterum Patrum, in primis Joannes Tessalonicensis in Epist. quæ in Comitiis Ephesinis lecta, & probata est, de Corpore Christi reali hunc Joannis locum intelligit. Et argumentum quidem non caret sua probabilitate. Sed quoniam & veteres aliquot Patres, in primis Augustinus lib. 3. de Doctrina Christiana, & B. Thomas, & Cardinalis Cusanus hunc locum figurate accipiendum docuerunt, quasi Christus loqueretur de consociatione in doctrina sua, quæ fit per Baptismum, supersedendum est ab hoc argumento proferendo. Facillime enim Calviniani ita locum hunc interpretabuntur: „Nisi doctrinam meam, meosque mores in succum & sanguinem conver-

teritis, (quod est manducare carnem, bibere sanguinem) „non habebitis vitam, tam æternam, „.

§. 4. Maximum igitur argumentum, quodque rem omnem aperte conficit, sumitur ex verbis institutionis sacri hujus ritus. Enimvero verba illa: *Hoc est Corpus meum: Hic est sanguis meus,* aperta sunt, nec detorquenda a sensu literali, seu a sensu, quem primo præferunt. Deinde secundum sensum literalem videntur accepta a Paulo in epist. 1. ad Corint. cap. 11. v. 23. & sequentibus. Hoc enim in loco Paulus hujus Sacramenti institutionem describens talia addit, quæ vix intelligi possunt, nisi existentia realis corporis Christi in Sacramentis Eucharisticis statuatur: *Qui manducat, inquit, & bibit indigne, judicium sibi manducat, & bibit, non judicans corpus Domini.* Paulo autem ante dixerat: *Itaque quicumque manducaverit panem hunc, vel biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis, & sanguinis Domini.* Quod si Christus allegorice verba illa dixisset, ut nihil significarent, nisi doctrinam, & caritatem suam, quam in succum, & sanguinem convertere deberent Christiani, profecto Paulus rem clarius explicasset; nec disertis verbis allegoriam, velut sensum literalem, confirmasset. Præterea Christus, & Apostoli non satis consulissent unitati Ecclesiæ, si ex non satis intellectis hujusmodi verbis fuisset in schismata discerpenda.

§. 5. Huic argumento addendum est alterum ex consensu totius Ecclesiæ Christianæ, quæ semper, ubique & hunc sensum literalem verbis illis dederunt. Veram enim Christi carnem sub his symbolis comedi, verumque Christi sanguinem potari, docuit Cyrillus Jerosolymitanus catechesi mystagogica 4, & Hilarius lib. 8. de Trinitate. Et quidem hæc non fide tantum, sed re ipsa, & ore nostro percipi, & carni nostræ commisceri scribunt Irenæus lib. 5. capite 2. Chrysostomus homil. 46. in Joan., Cyrillus Alexandrinus lib. 4. in Joannem cap. 13. Eadem præterea certitudine hoc esse credendum, qua creditur, Verbum Divinum non apparentem, sed realem carnem summisce, scribunt Justinus Martyr apologia 2. ad Antoninum, Cyrillus Alexandrinus epist. ad Nestorium, aliique. Hanc etiam carnem tam vere ibi præsentem esse, quam vel nunc in cælis sit, vel fuerit in præsepe, docet Chrysostomus homil. 24. in 1. ad Corint. Eam ibi adorandam, atque renunciandum esse in hoc mysterio sensuum judicio, Cyrillus Jerosolymitanus Catechesi 4. & Chrysostomus homil. 85. in Matth. tradunt: quandoquidem ubi præcipue locum habent Divinæ omnipotentiae miracula, ut Gregorius Nissenus orat. Catholica cap. 37., Chrysostomus lib. 3. de Sacerdotio cap. 6. Auctor per antiquus inter opera Ambrosii lib. 4. de Sacramentis cap. 4. Augustinus in psalmum 33. Damascenus lib. 4. de Fi-

de Orthodoxa cap. 14. agnoscunt. Horum omnium auctorum verba proferunt longa serie Bellarminus, Arnaldus in libris de perpetuitate Fidei adversus Claudium, Cardinalis Perronius, alique. Quod si ex iis, quæ in primo libro demonstrata sunt, totius veteris Ecclesiæ consensus certissimum suppeditat Theologo argumentum in iis rebus, quæ ad fidem, atque mores spectant, profecto causa ceciderunt Zuingliani, atque Calviniani Theologi.

§. 6. Videamus, quid adversus ista opponant Calviniani. Ratione agunt, & Revelatione. Quod ad primam attinet, clamant, hoc mysterium prout a nobis creditur, rectæ rationi e diametro repugnare: duo enim impossibilia in hac doctrina inveniunt. Primum, plures partes corporis Christi compenetrari in exiguum punctum, quod est contradictorium; quippe de essentia materiæ est, ut sit extensio solida: fieri ergo nequit, ut duæ partes materiæ A, & B sint simul distinctæ, & eandem numero extensionem solidam habeant, idest compenetratæ existant. Alterum, quod idem numero corpus Christi, seu idem individuum sit in plurimis distinctis, & separatis locis: hoc enim sensu non unum est; sed quotquot sunt loca, in quibus existat. Quæ cum ita sint, aut falsa sunt rationis naturalis principia; aut verum non est, quod docent Romanenses. Ita passim præter veteres illos, Bælius in Diction. & Joannes Clericus in Logica.

§. 7. Præterea cum varia corpora non per formam aliquam substantialem, sed per varias modificationes ejusdem materiæ constituentur in suis speciebus, atque naturis, atque a se invicem distinguantur, sequitur, carnem a pane, vinum a sanguine non differre in essentia materiæ, sed tantum in essentia carnis & panis, vini & sanguinis, idest in ea dispositione partium materiæ, in ea positura, atque figura, ex quibus panis potius, quam carnis, vini, quam sanguinis sensationes nascuntur. Cum autem in Sacramentis Eucharisticis & eadem materiæ dispositio, & eadem configurationes, cæteræque qualitates cernantur, quæ in pane sunt, & vino, ex quibus eadem quoque existunt sensationes, sequitur, nullam in iis factam esse transubstantiationem. Quod si dicatur, omnes sensus nostros in hac re decipi, oculos, tactum, gustum, odoratum, sequitur hinc Idealismus, nempe ita quoque efficere potest Deus, ut credamus tangere corpora, quamquam non tangamus; quo posito nullum erit certum argumentum existentiam corporum demonstrandi. Atque & hoc argumentum Bælii est.

§. 8. Pergunt ad Revelationem. Ex Scriptura, inquit Calvinus, oppositum ejus colligitur, quod Pontificii credunt. Nam Christum Apostolis non corpus suum, sed panem dedisse, ex ipsa Evangelistarum narratione patet. Narrant enim illi, Christum accepisse panem, hunc

bene-

benedixisse, hunc fregisse, hunc dedisse Apostolis; omnia enim illa verba: *Accepit, benedixit, fregit, dedit*, eundem panem spectant. "Non video," inquit, quando Apostolis suum corpus dederit, nisi fortasse aliud verbis dixerit, aliud re dederit, &c. quod est homines decipere. Præterea ex Pontificiorum sententia corpus Christi si non est sub speciebus panis, nisi integra forma verborum prolata, quæ est: *Hoc est enim Corpus meum*. At Christus hæc verba protulit, cum jam dedisset panem; non ergo corpus suum, sed panem dedit. Ad hæc, pronomen *Hoc*, quod est demonstrativum, cum a Christo pronunciaretur, panem ne, an corpus Christi indicabat? Non corpus, quandoquidem contradictorium est, panem in manibus habere, panem ostendere; interim significare corpus suum: non potest enim pronomen demonstrativum singulare indicare duo diversa objecta; ergo indicabat panem, qui erat corpus Christi in symbolo tantum."

§. 9. Pergunt Calviniani ad veterum Patrum auctoritatem. Tertullianus lib. 4. contra Marcionem verba institutionis sic interpretatur: *Acceptum panem, & distributum Discipulis corpus suum illud effecit: Hoc est Corpus meum dicendo, idest figura corporis mei*. Nec dubitandum est, quin eodem modo hæc interpretatus sit Origenes, ut Cardina-

Tom. II.

lis ipse Perronius lib. 2. de Eucharistia cap. 35. & Arnaldus de perpetuitate Fidei parte 2. cap. 5. agnoscunt. Figuram corporis Christi panem sacrum vocat Ambrosius lib. 9. de Sacramentis cap. 5. seu quisquis sit ejus libri auctor, certe antiquus. Sanctus Basilii in Liturgia Eucharistiam vocat *τύπον*, idest typum, figuram corporis Christi. Chrysostomus in Epistol. ad Cæsarium Monachum scribit: *Post Sacerdotalem consecrationem panem ibi remanere*. Idem fatetur homil. 11. in Matth. Idem scribit Augustinus libro adversus Adimantum Manichæum cap. 12. *Non dubitavit Dominus dicere: Hoc est corpus meum, cum daret signum corporis sui*. Theodoretus quoque quinti sæculi Doctor dialogo 1. & 2. passim panem consecratum appellat *signum corporis Christi*.

§. 10. Paucis ad hæc respondebimus. Ad priora argumenta desumpta ex ratione responsio est in promptu: nimirum in his rebus tota ratio facti est potentia facientis, ut Augustini sententia utar. Non intelligit quidem mens humana, idem corpus posse multiplicari, aut cum alio compenetrari; at non idcirco hinc sequitur, per Dei potentiam id fieri non posse: nam dare debemus, Deum aliquid posse, quod nos non intelligimus, ut idem Augustinus ratiocinatur in re simili. Quocirca quicumque ex ratione humana hunc in modum adversus mysteria Fidei ratiocinatur, is nihil aliud probat, nisi mentis humanæ im-

S

becil-

becillitatem, & ignorantiam. Quæ ex sensibus ducuntur argumenta, inepta sunt; siquidem tota agnoscit Ecclesia, in hoc mysterio sensus deludi, qui idcirco non possunt advocari iudices præsentis controversiæ.

§. 11. Ad argumentum ex verbis institutionis desumptum, respondemus, Christum sola benedictione panem consecrasse, licet præceperit Ecclesiæ, ut verbis illis Evangelicis posthac cæteri ministri consecrarent. Ita omnia illa Calvinianorum sophismata evanescent. Sed quid, inquiunt, pronomen *hoc* demonstrabat? Respondemus id, quod Christus Apostolis dabat. Sed dabat panem, pergunt, quia panem acceperat. Respondeo, accepisse quidem panem; sed cum benedixisset, corpus suum effecit, adeoque corpus suum Apostolis dedit: nihil est hac in re involutum, & obscurum. Contra omnia plana, & clara maxime, si statuamus, sola benedictione Christum consecrasse, quod veteres aliquot Theologi docuerunt. Itaque miror, Cassandrum virum certe doctum, atque eruditum, vocabula illa: *Hoc est Corpus meum* seminarium vocasse difficultatum, & in iis explicandis Antonium Arnaldum tantopere desudasse.

§. 12. Ad auctoritatem Patrum quod attinet, primo generatim respondemus, panem consecratum esse simul & corpus Christi reale; & quoniam corpus reale occultat sub speciebus panis & vini, figuram corporis Christi. Patres igitur

illi, qui Eucharistiam vocant figuram corporis Christi, non negant præsentiam Christi realem, quam aliis in locis statuunt; sed spectant tantum modum, quo species panis, & vini Christi corpus reale occultant, quomodo vocant mysteria Eucharistica figuram corporis Christi. Quod attinet ad Chrysostomum, respondemus, eum, cum scribit: *peracta consecratione remanere panem*, panis nomine intelligere panis species, quæ revera manent. Qui aliam in sententiam Chrysostomum torquent, ii Chrysostomum Chrysostomo opponunt, quippe qui, ut superius demonstravimus, aperte existentiam realem fatetur. Idem dictum esto de aliis Patribus, qui eundem in modum loquuntur, quorum auctoritate abutitur Dalleus.

§. 13. Id in Comitibus Tridentinis inter Dominicanos, atque Franciscanos Theologos acerrime disputatum est, utrum panis, & vini substantia ipsa commutetur, seu transeat in corpus Christi, ejusque sanguinem, ut Dominicani contendebant; an vero in nihilum redacta substantia panis & vini, sub panis & vini speciebus substantia corporis Christi succedat, quod volebant Franciscani. Cum sibi non convenirent Theologi isti, Patres noluerunt eorum ullam damnare sententiam, altera admissa; sed verbis rem explicuerunt generalibus, quæ in utramque doctrinam trahi possent, ut Paulus Sarpus retulit in Historia Concilii Tridentini. Interim si conjecturæ

locus dandus est, verisimiliorem putaverim Franciscanorum sententiam. Non enim satis dignum majestate divina videtur efficere, ut panis, & vinum evadant corpus, & sanguis Christi; & Franciscanorum præterea sententia Scripturis, & Patrum verbis conformior est. Docent enim Patres, idem corpus Christi esse in Eucharisticis symbolis, quod est in cælo. At id verum non esset, si ipsum subjectum vini, & panis evaderet corpus Christi.

§. 14. Pauca nunc de Unctione Extrema, quam esse Sacramentum negant Novatores. Sententia Ecclesiæ nostræ probatur ex apertissimo loco Jacobi in Epistol. Cathol. cap. 5. *Infirmatur, inquit, quis in vobis? Inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini; & oratio Fidei salvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus: & si in peccatis sit, remittentur ei.* Habes hic in Scriptura ritum sacrum in re sensibili cum promissione gratiæ, Christi Domini nomine & auctoritate usurpatum a Sacerdotibus Ecclesiæ, quo detur ægrotis sanitas animæ, & corporis. Quid amplius esse debet ad Sacramenti rationem? Nec minus certa est ea de re Traditio. De hoc enim Sacramento mentio fit apud SS. Patres antiquissimos, Origenem, Chrysostomum, Innocentium I. Cyrillum Alexandrinum, Augustinum, Gregorium Magnum. Accedit ad hæc & cætera hujusmodi testimonia auctoritas

Conciliorum, præcipue Florentini, & Tridentini, & perpetuus, nec unquam interruptus usus Ecclesiæ ab Apostolorum tempore ad nostram usque ætatem serie continuata perductus, ad ægrotorum solatium.

CAPUT XIV.

De sacra Ordinatione, & Ecclesiastica Hierarchia.

§. 1. **D**E Ecclesia, & Regno Christi differuimus & in 1. libro, & in præcedenti: ea hoc in loco recollenda sunt. Nunc de Ordinatione sacra, & Ecclesiastica Hierarchia, quæ illis in locis desunt, disputandum est. Patres Tridentini inter cætera de Ecclesiastica Hierarchia sic definiunt: *Si quis dixerit, in Ecclesia Catholica non esse Hierarchiam divina ordinatione institutam, quæ constet ex Episcopis, Presbyteris, & Ministris, anathema sit.* Refert Paulus Sarpus in historia Concilii Tridentini lib. 8. huic Canoni responsum a Germanis fuisse, vocem hanc *Hierarchiam*, & ejus notionem a Sacris literis, & consuetudine primitivæ Ecclesiæ non modo alienam esse; verum etiam esse illi contrariam, vocemque inventam a Scriptore aliquo hyperbolico (innuit Pseudo-Dionysium ob librum inscriptum de Cœlesti Hierarchia, quem nec in illius vocabuli usu, nec in aliis ab ipso excogitatis quisquam antiquorum imitetur). Quod si stylum dicendi, & modum operandi

randi Christi Servatoris nostri, & Sanctorum Apostolorum, & antiquæ Ecclesiæ sequi voluissent, non Hierarchiam, verum Hierodiam quamdam, aut Hieroduliam statuendam fuisse; quippe verbum *Hierarchia* imperiosum est. Huic Sarpi narrationi belle plaudit Buddeus.

§. 2. Sed nihil magis ineptum unquam Sarpius in historia illa descripsit, quam hoc Germanorum iudicium. Nempe nec Sarpius, nec Germani illi intellexerunt, quid sibi hac censura vellet. Quandoquidem si recte dicitur, esse in Ecclesia Hierodiam, idest Sacrum Ministerium, quod constat ex iis, qui Religionem Christianam & prædicare, & custodire debent, quid prohibet dicere, esse in Ecclesia Hierarchiam? Nam nulla alia notio vocabulo illi a Patribus Tridentinisungi potuit, quam hæc, esse in Ecclesia homines a Christo peculiari quadam ratione statutos, ut Religionis, & Ecclesiæ curam haberent, non ut dominarentur gentibus, aut imperium in Reges ipsos exercerent, quod fortassis suspicabantur Germani ob incepta quadam Romanorum Pontificum minus æqua. Itaque esse in Ecclesia Hierarchiam hanc, non Rerum publicarum, & Regnorum; sed Religionis facile demonstramus.

§. 3. Christum fuisse Sacerdotem, & caput, atque legem Ecclesiæ suæ statuisse (Actor. 5. vers. 31. *Hunc principem, & salvatorem Deus exaltavit dextera sua, ad dandam poenitentiam Israeli, & re-*

missionem peccatorum. Apocalypsis 19. v. 16. *Et habet in vestimento, & in femore suo scriptum: Rex regum, & Dominus dominantium*), quam idcirco passim regnum Dei, & Christi vocant Scripturæ Evangelicæ, nemo inficiatur, qui Christianæ Religionis nomen dederit. Porro Ecclesiæ suæ Christum præesse, ut Regem, & fundatorem, Scripturæ doceant, cum tradant, datam ei esse omnem potestatem a Patre in cælo (idest in Ecclesia triumphante) & in terra (idest in militante Ecclesia), Matth. 28. vers. 18. *Et accedens Jesus locutus est eis, dicens: Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra.* Et quod pertinet ad Ecclesiam militantem, is promisit, se nobiscum adfuturum usque ad sæculi consummationem. Cum autem huic Ecclesiæ non præsit visibili præsentia, sed invisibili, necesse fuit, ut & Ministros præficeret visibiles. Hi primum fuerunt Apostoli, qui pari potestate a Christo missi sunt, qua ipse a Patre, Joann. 20. 21. *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos; at decedentibus Apostolis, iis Episcopi successerunt in Ecclesiæ regimine. Quibus si addantur Sacerdotes, & Ministri, conficietur Hierarchia illa, de qua Patres Tridentini loquuntur.*

§. 4. Sed opponunt Novatores: Ecclesia non facit societatem distinctam a societate Civili; ergo cum Principes, alique Summi Imperantes rite Rempubliam gubernent, Ecclesiæ Ministri non

sunt

sunt appellandi supercilioso illo Principum sacrorum nomine, quod Hierarchia sonat, ne Rempubliam duorum capitum monstrum efficiamus. Respondemus, nos non constituere duo independentia capita in eadem Republica, ad earumdem rerum gubernationem. Nam ut Principes, & summi alii Imperantes naturali, & divino jure reipublicæ præfunt Civili, atque in eo munere a Deo tantum pendent; ita Ecclesiæ Ministri divina dispensatione, atque jure rebus præfunt Religionis, atque in eo Ministerio a Deo tantum pendent. Sed ut Principes in Religionis negotio Ecclesiæ sunt subiecti; ita Ecclesiæ Ministri in Politicis Summis Imperantibus. Ita hoc nexu alteri alteros fovent, ut Respublica pacatior sit, & beatior. Consuli possunt, quæ copiosius ea de re dicta sunt in lib. 1.

§. 5. Videamus nunc, qua tandem ratione in Hierarchiam istam homines sint initiati, aut nunc initientur. Primum spectandi veniunt Apostoli, cum duodecim illi majores, tum alii septuaginta duo minores: hos nullo ritu externo a Christo ordinatos, & consecratos legimus, sed tantum vocatione, seu electione; erat enim Christus Summus Ecclesiæ Princeps, nec ullis ritibus externis indigebat, ut Episcopos, & Sacerdotes faceret: sat erat velle. Itaque merito eos imperitiæ arguere possis, qui docent, & ipsum Christum in singulis Ordinibus sacris singillatim ordinatum

a Patre, & sic quoque ipsum Apostolos ordinasse. Nam nec Scripturæ Evangelicæ ullibi hæc memorant, nec veteris Ecclesiæ traditio uspiam id docet. Nempe Scholastici, qui id in Congregationibus Concilii Tridentini produxerunt, cum essent Ecclesiasticarum antiquitatum egregie ignari, ex temporibus suis vetera metiebantur. Caterum cum Christus ad Patrem reverteretur, ut omnia ordine in Ecclesia fierent, instituit, ut Episcopi, & Sacerdotes certis quibusdam ritibus initiarentur; quod & Apostolicis Scripturis, & Ecclesiæ vetustissima praxi probamus.

§. 6. Et primum potestatem consecrandi alios Ministros, quos Ecclesia probasset, habuisse Apostolos, non est quod dubitemus; nam alioquin extinctis Apostolis sine Ministris Ecclesia jacuisset. Præterea cum Christus Apostolis dederit facultatem baptizandi, & docendi (Matth. 28. vers. 19. 20. *Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos* &c.), & remittendi, vel retinendi peccata (Joan. 20. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt*), eosque creaverit suos Ministros, & dispensatores mysteriorum Dei (1. ad Corint. 4. vers. 1. *Sic nos existimet homo, ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei*) sequitur, Apostolos hanc eandem potestatem Ministris illis, quos illi elegerant, & consecrassent, dedisse.

§. 7. Jam vero hanc consecrationem ritu

situ externo, nempe per impositionem manuum factam esse, Scripturæ, & vetus omnis Ecclesia docent. Paulus epistol. 1. ad Timoth. cap. 4. vers. 14. *Noli, inquit, negligere gratiam, quæ est in te, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum Presbyterii.* Idem ritus memoratur epistol. ad Timoth. 2. cap. 1. *Propter quam causam admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum.* Et Actuum cap. 14. vers. 22. narratur, quod Paulus, & Barnabas creaverint in singulis Ecclesiis Presbyteros per impositionem manuum: *Et cum constituisent illis per singulas Ecclesias Presbyteros, & orassent cum jejunationibus, commendaverunt eos Domino, in quem crediderunt.* Scio, Græcum vocabulum *χρηστονιστας* verti a Beza cum suis creare per suffragia populi; quæ suffragia indicarentur per manuum elevationem. Concedunt nempe isti, *χρηστονιστας*, idest elevationem manuum esse eam, non quæ fiebat ab Episcopis super iis, quos initiabant; sed quæ fiebat a populo, a quo Sacerdotes, & Episcopi eligebantur. Sed hæc interpretatio puerilis est ipso Salmasio viro nasutissimo, & adversæ partis auctore. Eadem refellitur ex auctoritate omnium Patrum Græcorum, qui Apostolis ipsis viciniore erant, quosque ignorasse, quid *χρηστονιστας* illa significaret, qui dicit, is impudentissimus sit oportet. Qua de re legatur Photius in Nomo-Canone tit. 1. cap. 28.

§. 8. Eundem ritum omnis vetus Ecclesia tenuit, uti auctoritate Patrum plurimorum sæculorum demonstrat Belarminus; quod negare, est veteris historiæ Ecclesiasticæ imperitiam prodere. Cum autem huic ritui respondeat ex promissione Spiritus Sanctus, idest gratia sanctificans, quemadmodum ex Pauli locis superius prolatis, & ex veteri consecrationis formula ab Apostolis procul dubio derivata: *Accipite Spiritum Sanctum &c.* patet; sequitur, eum ritum, idest sacram ordinationem esse veri nominis Sacramentum. Sed & ipsum agnovere Patres Chalcedonenses in Comitiis. Œcumenicis. Luculentum quoque est ea de re Augustini testimonium in lib. contra Parmenianum cap. 19. quo in loco sic de Donatistis scribit: *Id si explicant, quomodo Sacramentum Baptizati non possit amitti, & Sacramentum Ordinati possit amitti? Si enim utrumque Sacramentum est, quod nemo dubitat, cur illud non amittitur, & istud amittitur? Ex quo loco concludimus, Augustini tempore sacram Ordinationem ita Sacramentum habitum fuisse, ut Sacramentum erat Baptisma; ut discere possint Novatores, non id demum recenter in Ecclesia Catholica inventum. Sed bene habet, quod Lutherani ipsi sacram Ordinationem, uti ritum in Ecclesia antiquissimum, agnoscunt, in primis Joannes Franciscus Buddeus in Theologia dogmatica lib. ult. cap. 4. §. 10.*

§. 9. Cæterum hunc ritum esse proprium

sus Judaicum scribit Huetius in Alnetanis lib. 2. cap. 20. §. 6. Nam & inter Judæos secundi Templi excidio recentiores selecti viri ad judiciariam potestatem obtinendam, & exercendam, atque locum inter Synedrii assessores consequendum, per impositionem manuum creabantur. Et apud vetustiores quoque Hebræos Josua ad regendum Israeliticum populum per impositionem manuum consecratus est a Mose; & Septuaginta illi viri, quibus de spiritu suo partem dedit Moyse, itidem per manuum impositionem consecrati sunt. Judaicæ quoque originis est manuum unctio, quæ ut Sacramenti hujus materia quædam, non quidem essentialis, sed integrans habetur a Theologis. Nam & Sacerdotes, & Reges Hebræorum, quod ungerentur oleo Sacro, Christi, idest uncti appellati sunt.

§. 10. De Ministro sacre Ordinationis acerrime nobis altercantur Lutherani. Negant enim esse Episcopos, ut Episcopos, negant incommutabilem jure divino gere Episcopatum, atque esse vel Laicis, vel Presbyteris superiores. Itaque ajunt, Ecclesiam, seu coetum credentium habere jus eligendi Ministros, atque in Ordinem Sacrum recipiendi, quæ est consecratio. Addunt, hoc jus eligendi, & ordinandi esse donum Ecclesiæ proprium, quod nulla ei humana potentia eripi potest. Apud veteres Christianos enim ii Episcopi, & Sacerdotes erant, qui fuissent a populo electi ex Seniori-

bus, & probatoribus; & statim atque electi essent, Sacerdotes habebantur, & Episcopi: & si quid in Ecclesiam peccassent, exauctorabantur, idest in ordinem redigebantur popularem, non ullis caeremoniis, quæ sero tandem in degradationibus inductæ sunt, sed sola Ecclesiæ voluntate; & qui ita exauctorati essent, habebantur, & erant Laici. Sic Lutherani in articulis Smachaldicis de potestate, & jurisdictione Episcoporum. Itaque cum audiunt, apud nos Episcopos esse titulares, idest sine ulla Ecclesia, cui præsent, rident; quasi, inquit, Episcopus non sit, qui præest Ecclesiæ, quam statim atque amittit, non desinat esse Episcopus! Quamquam & Thomasinus in antiqua Ecclesiæ disciplina non raro subirasceatur titularibus istis Episcopis.

§. 11. Utrumque hoc dogma Patres Tridentini sess. 23. can. 7. damnarunt: *Si quis dixerit, Episcopos non esse Presbyteris superiores, vel non habere potestatem Confirmandi, & Ordinandi, vel eam, quam habent, illis esse cum Presbyteris communem, anathema sit.* Sane distinguenda est Ministrorum electio a consecratione. Ministri apud veteres a Populo eligebantur, non vero consecrabantur, nisi a solis Episcopis. Nullum exemplum ex veteri historia proferri potest, quo demonstretur, Ministros consecratos fuisse vel a populo, vel a presbyteris simplicibus. Quæ cum ita sint, probari non potest, aut ordinem Episcoporum, &

Pres-

Presbyterorum non esse aliud, nisi electionem, aut Presbyteros pares esse Episcopis.

§. 12. Sed opponunt nobis auctoritatem Hieronymi. Hic enim Sanctus Episcopus. 101. ad Evangelium scripta, tom. 4. operum parte 2. pag. 802. editionis Martianzi sic scribit: *Apostolus perspicue docet, eosdem esse Presbyteros, quos Episcopos Queris auctoritatem? Audi testimonium: Paulus, & Timotheus servi Jesu Christi omnibus Sanctis in Christo Jesu, qui sunt Philippis, cum Episcopis, & Diaconis. Vis & aliud exemplum? In Actibus Apostolorum ad unius Ecclesie Sacerdotes ita Paulus loquitur: Attendite vobis, & cuncto gregi, in quo vos Spiritus Sanctus posuit Episcopos, ut regeretis Ecclesiam Domini, quam acquisivit sanguine suo. Ac ne quis contentiose in una Ecclesia plures fuisse Episcopos contendat, audiet aliud testimonium, in quo manifestissime comprobatur, eundem esse Episcopum, & Presbyterum: Propter hoc reliqui te in Creta, ut quæ deerant, corrigeres, & constitueres Presbyteros per Civitates Oportet enim Episcopum sine crimine esse. Quod autem postea unus electus est, qui ceteris præponeretur, in Schismatis remedium factum est, ne unusquisque ad se trahens Christi Ecclesiam rumperet. Hæc Hieronymus. Laudari etiam solent pro hac sententia Clemens Romanus, Irenæus, Theodoretus, alique. Hoc argumentum confirmant ex vetustæ Ecclesie praxi. In illa enim si*

quis aut crimine aliquo, aut defectu, aut alterius causæ occasione desineret esse Episcopus, idest cessaret a regimine Ecclesie sibi commissæ, aut etiam voluntarie renunciaret, non amplius in ordine habebatur Episcoporum. Apud Veteres enim Ordines omnes cum officiis erant conjuncti, ita ut si officia cessarent, ordinati non tantum Episcopi; sed Sacerdotes alii, & Diaconi ab ordine cessabant, nihilque præterea habere censebantur supra Laicos. Hæc videri possunt prolixè enarrata apud ipsum Thomasinum in libris de antiqua, & nova Ecclesie disciplina.

§. 13. Respondemus quod ad auctoritatem Hieronymi spectat, ignoscendum esse aliquibus primorum sæculorum Scriptoribus, qui cum eas res attingerent, quæ nondum essent ab universa Ecclesia definitæ, singulares quasdam sententias tenuerunt. Enimvero scimus, sub exitum 4. sæculi, cum Acrius Arianus doceret, Episcopos non esse Presbyteris superiores, ab universa Ecclesia damnatum esse, nec eam sententiam, quam tenuit Hieronymus, ab ullo esse præterea defensam, qui nominis alicujus sit inter Ecclesiasticos Scriptores. Legi potest Bellarm. lib. 1. de Cler. cap. 15. & Natalis Alexander in dissertatione adversus Blondellum. Quod spectat ad objectionis confirmationem, distinguendum est inter Ordinem, & officium Ordinis, vel jurisdictionem. Verum est, apud Veteres nec Episcopos sine Eccle-

sia,

sia, nec Sacerdotes alios sine cura, nec Diaconos sine officio creatos fuisse. At non idcirco de substantia Ordinis est jurisdictio, cura, aut officium. Fatemur, sanctissimum fuisse vetus illud institutum: dolemus a disciplina illa jamdudum nos descivisse: agnoscimus, tot Episcopos titulares, tot Sacerdotes sine cura inutiles esse Ecclesie; sed non propterea verum erit minus, esse illos Episcopos, hos Sacerdotes.

§. 14. Quæritur hoc in loco, utrum Episcoporum institutio Juris sit divini; atque utrum Episcopi immediatam habeant potestatem a Christo. Fuit hæc quæstio magna animorum contentione in Comitibus Tridentinis agitata; partem affirmantem tuebantur Hispani, Gallis, Germanis, negantem Italici, ut pluribus enarrat in histor. Concilii Tridentini Paulus Sarpus. Et quidem Italorum plerique contendebant, totam plenitudinem Episcopatus Petro, atque hinc Papis a Christo datam; dehinc a Papis communicari Episcopis. At ea sententia & Scripturis minime est conformis, & certe contraria veterum Patrum testimoniis; nam Episcopos institutos ab Apostolis eadem auctoritate, qua Apostoli a Christo, & præpositos a Christo Ecclesie suæ, docent aperte Scripturæ. Præterea Episcopatum Ecclesie unum esse, cujus singulas partes singuli Episcopi in solidum teneant, disertis verbis docet Cyprianus in lib. aureo de unitate Ecclesie,

Tom. II.

eique Doctores omnes veteris Ecclesie consonant. Ea de re consulatur Juveninus in Commentario de Sacramentis, disertat. de Ordine. Bene autem habet, quod hodie nemo est, qui alicujus sit inter Theologos notæ, qui veterum illam Italorum sententiam tueatur. Quin imo Patres Tridentini Hierarchiam Ecclesiasticam divina ordinatione institutam docent.

§. 15. Altera quæstio est, quo jure Episcopi residere teneantur. Et hæc agitatissima fuit in Concilio Tridentino, ut idem auctor retulit. Hispani, Galli, & Germani, alique probatissimi Theologi juris esse divini Episcoporum residentiam censebant, plerique Itali contrariam tuebantur sententiam; alii nihil ea de re definiendum esse contendebant: quæ opinio rem naviter agentibus Apostolicis Legatis obtinuit. Sed gravissimi quique a Comitibus Tridentinis Theologi priorem magnis argumentis demonstrarunt veriorē esse doctrinam. Ea de re ut accuratius disputetur, paulo altius repetendum est. Et omnium primum heic statuo, munus esse Episcopi essentiale, Religionem Christianam docere & custodire, Ecclesiam pascere: ea de re in primo libro actum est. Præterea hoc munus juris est divini, cum divina sit Episcoporum institutio, ut in superiori §. demonstravimus. Ex his conficitur manifesto, Episcopos jure divino, ipsos teneri pascere Ecclesiam

T

Dei,

bovem aratorem, velut instrumentum bonorum, quibus sustentatur familia. Tres hos iustarum nuptiarum fines ipsi Ethnici Philosophi agnoverunt, quemadmodum pluribus demonstrant Grotius, & Puffendorffius.

§. 2. Plurima essent hoc in loco disputanda: nos præcipua attingemus, ne elementorum terminos prætergrediamur. Nuptiæ apud Christianos spectari solent, vel ut contractus, vel ut Sacramentum: ex utroque adpectu plurimæ natæ sunt controversiæ. Prima, an liceat uni viro plures uxores esse? An liceat una extincta alteram ducere, adeoque secundas, tertias, & sic deinceps nuptias contrahere. Veteres quidam Christiani in dubium vocarunt. Enimvero Montanus, Tertullianus, Athenagoras, alique negarunt, Christiano homini secundas nuptias licere. Athenagoras in Apologia secundas nuptias vocat permixtum adulterium. Ipse B. Hieronymus, ut moribus erat paulo severior, in eandem proclivis sententiam, quamquam ea de re accusatus a plurimis, secundas nuptias licere non negavit, parum honestas esse voluit. Enimvero licere huiusmodi nuptias, aperte docet Paulus in 1. ad Corinth. cap. 7. vers. 39. *Mulier, inquit, alligata est legi, quanto tempore vir ejus vivit; quod si dormierit vir ejus, liberata est; cui vult, nubat.* Et 1. ad Timotheum 5. vers. 14. *Volo, inquit, juniores viduas nubere,*

filios procreare. Quod opponunt Montanistæ, & Tertullianistæ, id esse nimis carnale, & incontinentiæ argumentum, id ineptum est; est enim Veneris appetitus lex naturæ mechanica a Deo naturæ auctore cunctis animantibus indita, ut crescerent, & replerent terram. Quoniam ergo una nuptiarum ratio, & via licita est in Christiana Religione, ut hæc lex mechanica rite observetur, nemo damnari potest, si secundas, & tertias contrahat nuptias. Cæterum cum ex instituto Christianæ Religionis debent homines æterna magis, quam præsentia spectare, & contemplari, sanctissimum consilium est, non tantum a secundis, verum etiam a primis abstinere nuptiis. Hujusmodi enim res homines præsentibus voluptatibus mancipant, sollicitosque efficiunt terrenarum rerum magis, quam cœlestium. Itaque providentissime Ecclesia Latina Sacerdotibus, qui ad res cœlestes curandas vocati sunt, nuptias inhibuit.

§. 3. Porro an liceat plures simul habere uxores, idque saltem per jus naturæ, est inter Doctos controversum. Polygamiam hanc simultaneam jure divino prohibitam esse, inficiari non possumus; patet enim ex initio Geneseos, per nuptias fieri duos in carne una (Genes. 2. v. 24. *Quamobrem relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit uxori suæ; & erunt duo in carne una.*); quod pluralitatem uxorum non obscure

damnat. Clarius id confirmavit Servator noster Matth. 19. vers. 9. quo in loco vetuit etiam repudium, nisi excepta fornicationis causa: *Dico autem vobis (Pharisæis) quia quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur; & qui dimissam duxerit, mœchatur:* ea de re inter Theologos convenit. Sed an etiam jure naturæ hæc Polygamia vetita sit, non constat. Quidam affirmant, atque hunc in modum causam suam tuentur: Quoniam inter cæteros Matrimonii fines, quos natura spectat, est concors & pacifica cohabitatio, prolisque educatio sancte instituta, & uxorum multitudo non tantum familiæ pacem, & unitatem rumpit; sed bonæ filiorum educationi impedimento est, sequitur, juri naturæ adversari Polygamiam istam. Sane, inquit, qui res Gentilium, & Muhammedanorum narrant, apud quos hæc connubia in usu sunt, testantur, ob hanc uxorum multitudinem continuas esse in domibus nobilium, & divitum discordias ex zelotypia ortas. Pater Conti Jesuita cum hoc exprobrasset Sinensi cuidam, non aliud ille respondere potuit, quam satius esse discordias istas pati, quam vel invitum cum una cohabitare.

§. 4. Sed hæc mihi ratio minime facit satis. Enimvero si id esset verum, atque ratum, necesse quoque esset, ut qui ducit uxorem, matrem, patrem, & sorores domo ejiceret, cum quibus

uxor continuas serit lites. Præterea & ipsa uxor ejicienda esset, si paulo arrogantiore esset, atque domum perturbaret. Quod addunt de educatione prolis, manifesto falsum est; videmus enim in toto Regno Turcico, Persico, & Sinensi, ubi hæc Polygamia regnat, recte filios educari, & melius fortassis, quam apud plerasque Christianorum familias. Ad hæc Abrahamus, qui duas; Jacobus, qui quatuor; David, qui septem; Salomon, qui mille habuit uxores, & recte filios educaverunt, & id Deo non improbante fecerunt, cum essent Sanctissimi viri. Nec reponant, id factum ob generis Judaici multiplicationem; nam id concedi potest in Abrahamo, & Jacobo, non in Davide, & Salomone, quorum tempore populatissima erat Hebræorum natio. Vero igitur similis est divino jure positivo, non etiam naturali primario hanc Polygamiam vetari.

§. 5. Illud etiam controvertitur, an liceat per jus naturæ unam uxorem plures simul habere viros. Videtur Plato censuisse, id per naturæ leges non vetari; quippe qui in Republica sua uxores voluit communes, quod fieri non potuit, nisi ut uxores viris, ita viros uxoribus communicaret, Puffendorffius de jure Naturæ, & Gentium plerasque recenset nationes, quæ mulieres habere promiscuas; sed certe politiores nationes, ut olim, ita hodie ab hujusmodi abstinent. Aristoteles vero gravissi-

me ea in re Platonem redarguit, qui ut Civitatem faceret magis unam, non sit veritus ex Civitate familiam facere, & in hac familia perpetuarum discordiarum semina jacere. Itaque velut monstrosum habitum est in Romana Republica, Catonem illum Censorem gravissimum uxorem Cæsari communicasse, ut retulit Plutarchus in Catone. Enimvero huiusmodi nuptiæ adversantur familiæ unitati. Unitas familiæ ex capite uno proficiscitur, qui est vir; plures vero viri plura sunt ejusdem familiæ capita. Accedit eodem, quod cum incertum sit, cujus sit proles, nullo paterno affectu educatur. Addunt alii, nullam prolem ex huiusmodi nuptiis nascituram, propter feminum commixtionem, ex qua generatio perturbatur, ut veteres docebant Medici. In ejus rei probationem profertur exemplum meretricum. Sed id argumentum recentiores Medici dubium fecerunt, qui demonstrant, hanc feminum commixtionem nullo modo esse generationi impedimento. Quod spectat ad meretrices, & concipiunt eæ aliquando, & si non generant, aut exturbant immaturos foetus; aut certe, quoniam consuetudine illa nullo affectu coeunt, id vetat quominus concipiant. Quicquid sit, perspicuum est, huiusmodi communionem a natura abhorreere.

§. 6. Sed & hoc disputatur, an veteræ sint nuptiæ inter Consanguineos? Et distinguendum est: inter parentes,

& filios haud dubium jus naturæ conubia vetat. Nam quoniam per conubia ipso naturæ jure uxor æquatur viro, & filii æquari parentibus non possunt, adversus naturæ jura sunt huiusmodi nuptiæ. Quam ob rem apud nullam Gentem ferinæ istæ conjunctiones usurpatæ unquam sunt. Consulatur Samuel Puffendorffius de jure Naturæ, & Gentium lib. 6. cap. 1. §. 28. Inter fratres vero, & sorores honestas quædam naturalis consortii videtur nuptias improbare; sed non ita tamen, ut primis ipsis juris naturalis capitibus sit contrarium. Enimvero scimus, huiusmodi nuptias usurpatas ab Adæ filiis, atque a filiis Noemi, a Persis, ab Ægyptiis Principibus, ut Herodotus, & Diodorus narrant; nec refert, damnatas esse velut incestuosas a Philosophis Græcis: mores illi suos spectabant, ut plurimum juris regulam. Proferri solet ab huiusmodi sententiæ patronis exemplum Ammonis, & Thamar, cui hæc ut violentum congressum vitaret, dixit, ut Patri Davidi rem aperiret, atque ab eo se uxorem peteret; quod non dixisset, nisi putaret, posse Regem has nuptias licitas facere. Sed subleptum argumentum; non enim attendendum est, quid puella illa dixerit in tanta perturbatione. Cæterum prohibitæ sunt hæ nuptiæ jure divino positivo Levitici 8. vers. 6. & seqq. Omnis homo ad proximum sanguinis sui non accedet, ut revelet turpitudinem ejus. Ego Dominus; ut & jure

Ca-

Canonico, & jure civili Romano.

§. 7. Jure divino quoque sancitum est, ut nuptiæ, quæ semel ratæ, & consummatæ fuerunt, nulla ratione dissolvantur: *Quod Deus conjunxit, homo non separet* (Matth. 19. 1.) quo jure cum non tenerentur Gentiles, ut nec veteres Hebræi, passim divortia faciebant, aliasque inducebant uxores. Sed & Neronis ævo in tantum Romanorum libido crevit, ut mulieres ipsæ levissimis de causis viros repudiarent. Omnium impudentiam supergressa fuit Messalina Claudii uxor, de qua legatur Tacitus, & Suetonius. Jam vero cum Servator noster illi legi exceptionem addiderit, nisi ob fornicationis causam; orta hinc est gravissima controversia, an si alter conjugum in adulterium lapsus sit, liceat solvi Matrimonium, & ad alias transire nuptias. Per leges Civiles, potissimum per Rescripta Valentini, atque Valentiniani videtur quinto sæculo permixtum fuisse. Itaque Puffendorffius loco citato §. 1. id magnis argumentis confirmare nititur post Lutheranos omnes, & Calvinianos. At Patres Tridentini longa super ea re habita consultatione, anathematis damnarunt eos, qui affirmant (sess. 24. Can. 7. *Si quis dixerit, Ecclesiam errare, cum docuit & docet, juxta Evangelium, & Apostolicam doctrinam, propter adulterium alterius conjugum matrimonii vinculum non posse dissolvi; & utrumque, vel etiam innocentem, qui causam adulterio non*

dedit, non posse, altero conjuge vivente, aliud matrimonium contrahere: mœchari-que eum, qui dimisso adulteri nupsit, anathema sit). Verba igitur illa Christi Theologi de Divortio, quod ad thorum tantum intelligunt.

§. 8. Jam Matrimonium esse vere, & proprie unum ex septem Evangelicis Sacramentis a Christo Domino institutum dogma est in Comitibus Tridentinis sess. 24. can. 1. statutum. Hoc dogma Scripturis, & traditione comprobatur. Et Scripturæ quidem docent, nuptias a Deo statutas, benedictas, easque gratiis ornatas; & Ecclesia semper docuit, nuptias saltem a Sacerdote benedictas, gratiis conjugum cumulare. Legatur Bellarminus, & Juveninus.

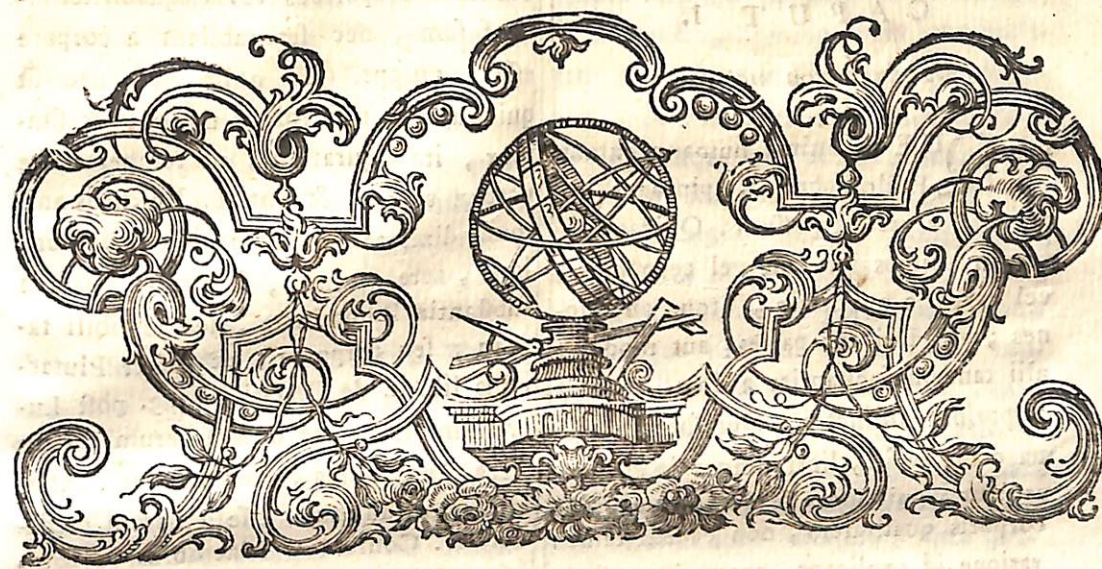
§. 9. De Ministro Sacramenti Matrimonii accerrime disputatur, sint ne ipsi contrahentes, ut Theologorum turba contendit; an Sacerdos, qui nuptiis benedicit? Ego in posteriorem sententiam concedo, quam propugnat Melchior Canus lib. 8. de locis cap. 5. Scio, Bellarminum hanc opinionem uti novam, & singularem traduxisse lib. 1. de Matrimonio cap. 6. Sed quisquis legerit Viudicias Jacobi Serry in Canum cap. 7., is discet, eandem fuisse opinionem Guillelmi Parisiensis, Petri Paludani, Simonis Vigorii, Beati Thomæ in quartum sententiarum, distinctione 1. questione 2. articulo tertio ad quintum, Synodi Colonienfis anno 1536. celebratæ, aliorumque; eam vero nuper gravissi-

me

me propugnavit Juveninus. Ratio, quæ potissimum moventur, est, quod Sacramentorum Ministri ordinarii sint Sacerdotes; extraordinarii vero nulli admittendi sint, nisi aut ex Scriptura, aut ex traditione de eo privilegio constet. Quod quoniam in hoc Sacramento non constat, relinquitur, Ministros esse Sacerdotes. Quocirca nuptiæ nisi benedicantur a Sacerdote, ratæ quidem sunt, ut contractus, non vero ut Sacramentum.

§. 9. Sed & ea non mediocris controversia est, cujusnam sit impedimenta Matrimonium dirimentia statuere, Summi Imperantis, an Ecclesiæ? Cum Matrimonium primo sit contractus, ad-

eoque Summi Imperantis arbitrio subiectus, procul dubio si e Republica sit, possunt Summi Imperantes novis legibus hunc contractum regere. At quod pertinet ad Sacramentum, nec ii, nec Ecclesia quidquam in ejus substantiam possunt. Legatur Juveninus. Itaque impedimenta, quæ Ecclesia circa Matrimonium statuit, sunt impedimenta juris ipsius naturalis, & divini, quia Ecclesia non tam statuit, quam interpretatur; idest cum Ecclesia sit Juris divini interpret, definit, quibus in casibus ex præscriptis Juris divini, & naturalis Matrimonium non sit validum.

ELEMENTORUM CHRISTIANÆ THEOLOGIÆ

LIBER VII.

DE ALTERA VITA.

IN extrema parte operis mei liceat mihi præfari, me de rebus longe difficillimis, longeque necessariis, quam huc usque, dissertaturum. Restat enim, ut natura animorum, eorum post mortem status, resurrectio corporum, extremum judicium, pœnæ infernæ, & beatitudo mentium æterna, explicentur. Quæ res adeo sunt & intellectu difficiles, & arduæ explicatu, ut Viri docti, atque eruditi singulas

separatim pertractare maluerint (quasi onus totius corporis veriti), quam simul omnes complecti. Ita factum est, ut infiniti pene de unaquaque earum libri ederentur, quos nedum legere, sed vel numerare molestum sit. Quas ego partes omnes ausus extremo hoc libro jungere, prope infinitum laborem mihi prospicio, & ipsa cogitatione suscepti muneris fatigor. Sed durandum est, quia cœpimus.

CAPUT I.

De Animorum natura.

§. 1. QUÆ de animo humano extant Philosophorum opiniones, ad tres classes referri possunt. Quidam mirum animos fecerunt vel corporeos, vel corporis qualitates, atque affectiones; alii Dei aut partes, aut modos; alii tandem substantias a Deo, atque a corporibus distinctas. Qui sunt in prima classe positi, licet omnes in eo conveniant, animum esse aut corpus, aut corporis qualitatem, non eadem tamen ratione id explicant, neque inter se satis conveniunt. Aliis cor ipsum animus videtur (sunt verba Tullii lib. 1. quæst. Tuscul.) ex quo excordes, vecordes, concordesque dicuntur. Empedocles animum esse censet cordi suffusum sanguinem, eumque conflatum ex quatuor vulgaribus elementis (ut narrat Aristoteles de Anima lib. 1. cap. 2.). Aliis pars quædam cerebri visa est animi principatum tenere. Zenoni Stoico animus ignis videtur. Sed & idem visum Democrito, Leucippo, Parmenidi, Hippaso, Hipparcho; idem docet Aristoteles. Aristoxenus Musicus, idemque Philosophus intensionem ipsius corporis quamdam, quæ Harmonia dicitur, animum vocabat. Dicæarchus nihil esse omnino animum, vel animam, & hoc esse nomen totum inane, vimque omnem eam, quæ vel agamus quid, vel sentiamus, in-

omnibus corporibus vivis æquabiliter esse fusam, nec separabilem a corpore esse; quippe quæ nulla sit, nec sit quidquam, nisi corpus unum, & simplex, ita figuratum, ut temperatione naturæ vigeat, & sentiat. Epicurus animum dixit temperamentum ex quatuor, igne, aere, vento, & quarta quadam substantia innominata, sed sensibili tamen, seu corporea, ut refert Plutarchus lib. 4. de Placitis cap. 3. post Lucretium lib. 3. de natura rerum. Præterea Anaxagoras, Anaximanes, Anaximander animum esse ætherem crediderunt. Conferatur Macrobius in somnium Scipionis lib. 1. cap. 14.

§. 2. Sed post veteres illos Græcos Philosophos plures alii, cum Ethnici, tum etiam Christiani, eandem ingressi sunt classem. Toranus Medicus, qui Trajani, & Adriani tempore vivebat, quatuor volumina de anima scripsit, in quibus corpoream esse conatus est demonstrare, ut narrat Tertullianus de Anima cap. 6. Beatus Irenæus, qui sæculo 2. florebat lib. 2. cap. 34. animam comparatione ad crassiora corpora tantum dici posse incorpoream scripsit. Porro Tertullianus apertissime animam corpoream facit de carne Christi c. 11. Cum autem sit (anima) habeat necesse aliquid, per quod est; si habeat aliquid, per quod est, hoc erit corpus ejus. Omne, quod est corpus, est sui generis: nihil est incorporeale, nisi quod non est; idque & bonis Philosophis, & Scripturis esse conforme con-

ten-

tendit (in lib. de anima cap. 7.). Uterque animæ humanæ effigiem quamdam dat corpoream, qualis anima Anticlae dicitur *οὐκ ἰκελὸν ἢ καὶ ὅτε ἴσῃ ἰνσταν ὑμῶν*, & somni avolare: quem locum Virgilius, ut solet, transtulit: ei enim Anchisæ anima describitur:

Par levibus ventis, volucrique simillima somno.

Compositam esse animam docet Tatianus orat. adversus Græcos pagin. 153. Quamquam is videtur animam a spiritu distinguere, illamque facere corpoream, & mortalem, cum utrumque immortale scribat Irenæus. Jam Patres Græci, qui Angelos ipsos tenuissimis corporibus circumvestiri docuerunt, idem opinantur de animis humanis, quamquam immortales faciant. Præterea idem ex Latinis censuit Ambrosius de Abraham lib. 2. cap. 8. & Cassianus collat. 7. cap. 13. & Gennadius de Ecclesiasticis dogmatibus cap. 11. & Methodius apud Photium codice 234.

§. 3. Ad hæc, recentiores integræ quædam nationes Asiaticæ in eadem versantur opinione, ut scribit Luberus de regno Siamensi to. 1. p. 361. Vide etiam Andream Kolbi in descriptione Capitis Bonæ spei. Sed & Theologi quidam Christiani eandem doctrinam complexi sunt, in primis Sociniani omnes, Thomas Hobbesius in Leviathane cap. 24. & Hobbesiani. Hi omnes Dicæarchi doctrinam in scenam revocarunt. Codwardus quoque Medicus Londinensis ex in-

stituto idipsum aggressus est confirmare. Is contendit, opinionem de immortalitate animorum e Philosophia Pythagorica, & Platonica in Ecclesiam invasisse, eamque nec rectæ rationi, nec Scripturæ Sacræ esse conformem. Et quod pertinet ad Sacram Scripturam, putat juxta illam, animam nihil esse aliud, quam vitam corporis, idest unam, eandemque virtutem, qua homo movetur, vivit, sentit, ratiocinatur, quæque in corpore reperiatur, quamdiu vivit; cesset vero prorsus, quamprimum illud interit, rursus in universali corporum resurrectione extatura; quæ quorundam Arabum fuit opinio. Is addit, opinionem hanc de immortalitate, & incorporalitate animorum ignotam fuisse veteribus Hebræis, nec apud illos usurpatam, nisi post cognitos Græcos, importatam a Græcis; quod & censuerat doctus Theologus Lovaniensis Lucas Brugenensis commentariis in Matth. cap. 3. vers. 7. "Quum, inquit, tempore Machabæorum plures florent Scribæ, quorum collegium ab Esdra exordium sumpserat, qui sapientiæ studerent, & ut jugo Græcorum subjacebant, nonnunquam audirent Græcorum de his rebus (animæ humanæ immortalitate, corporis resurrectione, æternis bonorum præmiis, & malorum suppliciis) fabulas, factum est, ut cœperint quæstiones de his rebus in medium afferre, & inter se ventilare, atque a se mutuo diffidere, aliis ista

V 2

,, ad-

„ adfruentibus, qui vocati sunt Phari-
 „ sæi, aliis negantibus, qui Sadducæi.
 „ Ante hæc tempora non videtur popu-
 „ lus Israel quidquam de his rebus do-
 „ ctus fuisse, aut quidquam de his pu-
 „ blice prædicatum, eo quod lex harum
 „ rerum disertam mentionem non face-
 „ ret, terrenas dumtaxat spes, minas-
 „ quæ bonis, malisque ob oculos po-
 „ nens. Fuit quidem Patriarcharum,
 „ & Prophetarum non dubia hic fides,
 „ quod vel undecimum caput Epistolæ
 „ ad Hebræos testatum facit. Sed mul-
 „ ta a Patriarchis, & Prophetis credi-
 „ ta, prædictaque fuere, quæ ut non
 „ proposita, atque enarrata, ita nec cre-
 „ denda necessaria populo fuerunt; ut
 „ Virginitas Matris Messiae, paupertas,
 „ passio, mors, resurrectio Messiae. Vi-
 „ detur clara, publica hujusmodi re-
 „ rum æternarum doctrina Messiae re-
 „ servata fuisse. Revera (pergunt) inter
 „ præmia veteris Hebraicæ legis nun-
 „ quam legitur memorata vita æterna;
 „ qua ex re factum est, ut Christiani Pa-
 „ tres, in primis Beatus Augustinus, id-
 „ circo legem Mosaicam carnalem vocita-
 „ verint, agnoverintque pœnas omnes, &
 „ præmia hujus legis temporaria esse. Vi-
 „ de Becanum in Nomologia.

§. 4. Altera Philosophorum classis est
 eorum, qui animas faciunt Dei vel par-
 tes, vel modificationes; in qua fuere
 veteres, & nobilissimi Philosophi, nec
 pauci primitivæ Ecclesiæ Hæretici, qui
 animas per essentialem emanationem a

Deo provenire censuerunt. Hac ratio-
 ne Pythagorici post Chaldaeos Deum ani-
 morum fontem appellabant. Cicero sa-
 ne Pythagoræ diserte tribuit, quod Deum
 censuerit per naturam rerum intentum,
 & commeantem, ex quo animi nostri
 caperentur (de nat. Deor. lib. 1.). Sed
 & Theodoretus de Pythagora, & Pla-
 tone scribit, eos animam fecisse Dei
 partem; quanquam quod ad Platonem
 spectat, Plutarchus testificatur, positos
 ab eo animos creatos a Deo. Plerique
 sunt, qui eundem Aristoteli errorem
 tribuunt. Walchius in dissert. de Atheis-
 mo Aristotelis, quæ extat in Parergis
 Academicis editis Lipsiæ anno 1721.
 censet, secundum Aristotelem, Deum es-
 se *Animam Mundi informantem*. Stoicos
 quoque hoc docuisse, non est quod du-
 bitemus; nam Deum esse docebant na-
 tura igneum omnia permeantem, atque
 animantem. Legi potest Jacobus Tho-
 masius de exustione Mundi Stoica. Idem
 docent Pantheistæ omnes, cum veteres
 Eleatenses, tum recentes Spinozistæ, at-
 que Tolandistæ. Spinoza mentem huma-
 nam aperte facit modificationem Dei in
 corpore peculiari. Cum dicimus, (in-
 quit in Ethica parte 2. propos. 11. Co-
 rollar.) *mentem humanam hoc, vel illud*
percipere, nihil aliud dicimus, quam quod
Deus, non quatenus infinitus est, sed
quatenus per naturam humanæ mentis ex-
plicatur, sive quatenus humanæ mentis es-
sentiam constituit, hanc, vel illam habet
ideam. De Tolando dictum est in lib.

2. horum Elementorum, ubi de Pan-
 theistis differuimus. Sunt quidam, qui-
 bus placet eidem doctrinæ accedere,
 quam Cartesius, Malebranchius, & Poy-
 retus docent de Mente humana. Joanes
 Regis Architectum Spinozismi fe-
 cit Cartesium. Jesuita Harduinus ad eam-
 dem classem retulit Malebranchium;
 quin imo Thomasinum in lib. *Athei de-*
recti. Buddeus his accenset & Poyretum.
 Ego non dubito, quin Cartesii, Male-
 branchii, & Poyreti doctrina, si pau-
 lo urgeatur, eodem vergat; sed intel-
 ligo, per summam calumniam Viros do-
 ctos in eas consequentias traduci.

§. 5. Ad tertiam classem referimus,
 ut dictum est, eos, quibus persuasum
 est, & mentes humanas incorporeas es-
 se, & a Deo distinctas. Est hæc opinio
 antiquissima. Nam esse mentem pror-
 sus ἀσφατικήν, idest incorpoream, vi-
 tæ ipsam principium totius corporis, &
 Thales, & Pherecides Syrus, & Pytha-
 goras docuerunt: Cudworthus Syst. In-
 tell. cap. 1. Incorpoream esse, & im-
 mortalem simul, distinctam a Deo, &
 tantum Dei consortio beatam, Plato in
 Phædone gravissimis argumentis demon-
 strat; in quo eum sectati sunt Tullius
 in 1. Tuscul. libro, & nobilissimi illi
 Platonici, Alcynous, Ammonius, Ha-
 melius, Jamblicus, Plotinus. Cicero in
 quæstionibus Tusculanis lib. 1. hunc in
 modum mentem explicat suam: „ Nec
 „ vero, inquit, Deus ipse, qui intel-
 „ ligitur a nobis, alio modo intelligi

potest, nisi mens soluta quædam, &
 „ libera, segregata ab omni concretio-
 „ ne mortali, omnia sentiens, & mo-
 „ vens, ipsaque prædita motu sempiter-
 „ no. Hoc e genere, & eadem e na-
 „ tura est mens humana. . . . In ani-
 „ mi igitur cognitione dubitare non pos-
 „ sumus, nisi in Physicis plane plum-
 „ bei sumus, quin nihil sit animis ad-
 „ mixtum, nihil concretum, nihil co-
 „ pulatum, nihil coagmentatum, nihil
 „ duplex. Non recte igitur affirmare
 mihi videtur Huetius in Origenianis,
 substantias prorsus incorporeas ignotas
 Veteribus fuisse, cum ex hoc Tullii lo-
 co aperte pateat, Platonicos istos diser-
 tissime illas explicuisse. Fateor tamen,
 sententiam de incorporalitate animorum
 paucorum tantum fuisse Philosophorum;
 sed fuit tamen aliquorum. Cæterum sen-
 tentia de immortalitate bene vetus est,
 & popularis. Quando igitur Macrobius
 in somnium Scipionis lib. 1. cap. 14.
 audacter affirmat: *obtinuisse jam non mi-*
nus de incorporalitate animi, quam de
immortalitate sententiam; de prima as-
 sertionis parte minus accurate scribit;
 recte de altera.

§. 6. Jam utrumque hoc dogma, in-
 corporalitatis nimirum, & immortali-
 tatis animorum, quod palmare est inter
 Christianos, pluribus argumentis com-
 probari potest; quorum quæ sunt præ-
 cipua, in medium proferam. Beatus Au-
 gustinus in libris de quantitate, & im-
 mortalitate animi, in libris Soliloquio-
 rum,

rum, atque alibi complures ducit rationes, quibus probet, animos esse incorporeos. I. Est huiusmodi: Animus subiectum est veritatis; neque enim veritas, nisi puro animo, intelligitur. Est autem veritas incorporea, & immortalis; ergo incorporeus, & immortalis animus. II. Animus incorporea noscit; incorporeus ergo est. III. Animus corporis, & sensuum errores detegit, idque etiam cum sensus in errore persistunt; veluti cum oculis rectum remum in aqua curvum videmus, quod efficere non posset, nisi esset a corpore distinctus. IV. Dum in amœna planitie versamur, auribus pastorum sonos audimus, oculis plantas, atque virentia prætata, floribusque variis distincta, & rivulis irrigua videmus; naribus odores percipimus. Hæc simul percipimus. Interim est in nobis vis quædam, qua sonos a coloribus, colores ab odoribus distinguimus, cum id efficere nequeant sensus ipsi: nam ut aures nequeunt iudicare de coloribus, ita nec oculi de sonis; itaque sequitur, id, quo hæc omnia inter se conferimus, & ab invicem distinguimus, distinctum esse a corpore, & sensibus. Est autem hoc mens; mens ergo incorporea est.

§. 7. Venio ad Cartesium, qui meditatus. 6. de prima Philosophia novam se demonstrationem reperisse gloriatur. Ea autem est huiusmodi: Mens est res cogitans; corpus res extensa: nihil autem est extensionis in cogitatione, cum

non possimus dimidiam partem, aut tertiam, aut quartam cogitationis imaginari. Cogitatio ergo, & res cogitans inextensa est, adeoque incorporea, indissolubilis, & immortalis. Sed cum cogitatio sit actio quædam, non vero substantia, non ex eo, quod cogitatio non sit extensa, sequitur, extensam non esse substantiam ipsam cogitantem. Quocirca hoc Cartesii argumentum probat quidem, cogitationem, & extensionem esse duo distincta attributa; at non probat, duas esse distinctas substantias, rem cogitantem, & rem extensam. Veteres sane Epicurei cogitationem & ipsi ab extensione distinguebant, interim rem cogitantem corpoream faciebant.

§. 8. Christianus Wolfius in Psychologia rationali incorporalitatem animi ex perceptionibus hunc in modum demonstrat: si anima corporea est, perceptiones nihil aliud esse possunt, nisi mutationes figurarum, particularum cerebri, situs, magnitudinis; uno verbo motiones cerebri: at impossibile est tali modo partes materiæ movere, ut per mutationem figurarum, situs, quantitatis nascatur perceptio, & conscientia perceptionis; quippe cuius nulla ratio sufficiens est in hac mutatione: incorporea igitur est anima. Sed hoc argumentum hypotheticum est; supponit enim, posita anima corporea, perceptiones esse non posse, nisi motiones cerebri; quod cum non omnes ii, contra quos disputat, concedant, argumentum invi-

etum

etum non est. Respondere enim potest Lockius, vim percipiendi esse quidem proprietatem corporis, sed diversi generis a vi motrice, adeoque perceptiones esse actiones diversas a motionibus cerebri.

§. 9. His omnibus accedit argumentum desumptum a libertate. Ea nos donati sumus, qua novos motus in corpore nostro, aut novas motuum directiones producere, productas continuare, aut statim cohibere possimus. Cum autem hæc libertas corpori convenire nequeat, quippe quod suapte natura iners est, sequitur, esse in nobis rem a corpore nostro distinctam. Est hoc argumentum Platonium. Plato namque sic ratiocinabatur: Continuo experimento discimus, esse in nobis duas res, unam, qua utimur, & in qua dominamur: alteram, quæ utitur, & dominatur. Est autem ea, qua utimur, & in qua dominamur, corpus, ut patet: ergo quæ utitur, & dominatur, qui est animus, incorporea est. Cæterum hoc argumentum adversus eos, qui omnia in nobis provenire putant per motiones mechanicas corporis nostri sine ulla libertate, adhibendum non est.

§. 10. Nos & hoc addimus argumentum: Soliditatem esse corporis attributum essenziale, nulli dubium est. Ratiocinatio autem soliditatem destruit; ergo non potest pertinere ad eandem substantiam, ad quam pertinet soliditas; idest ad substantiam corpoream. Minor

propositio hunc in modum demonstrari potest: Ratiocinatio est actio, qua plures ideæ in unum conferuntur. Vocetur hæc actio X. ideæ vero, quæ conferuntur, sint B. C. D. E. H. si ideæ istæ ponantur motiones extensi solidi, tum quinque saltem partes huius extensi, nempe B. C. D. E. H. in una X. convenient, & penetrabuntur; quod soliditatem extensi solidi evertit. Ponantur vero B. C. D. E. H. actiones incorporeæ, certe eæ sine ulla substantia existere nequeunt. Si substantia harum actionum sit corpus, iterum quinque partes corporis B. C. D. E. H. compenetrabuntur cum X.; aut quinque perceptiones, & ideæ B. C. D. E. H. in indivisibili extensi solidi parte fient; quod demonstrat, perceptiones istas non pertinere ad extensum solidum. Omni modo ratiocinatio, & soliditas in eadem substantia esse nequeunt. Cum ergo soliditas sit attributum essenziale corporis, non poterit ejusdem esse attributum & ratiocinatio. Pertinet vero ratiocinatio ad mentem; ergo pertinet ad substantiam diversam a corpore.

§. 11. Quod spectat ad immortalitatem animi, sic eam demonstrabat Plato in Phædone: Quod non extrinsecus movetur, sed habet in se principium motus, & vitæ, id se nunquam movere desinit, adeoque est immortale. Talis autem est animus humanus, qui totius vitæ hominis fons est; immortalis ergo est. Vocat hoc argumentum Cicero invi-

invictum: libeat ejus verba audire. „ Nam (*inquit in somno Scipionis*) quod „ semper movetur, æternum est: quod „ autem motum affert alicui, quodque „ ipsum agitur aliunde, quando finem „ habet motus, vivendi finem habeat „ necesse est. Solum igitur quod sese „ movet, quia numquam deseritur a „ se, numquam ne moveri quidem de- „ sinit, quin etiam cæteris, quæ moven- „ tur, hic fons, hoc principium est mo- „ vendi: principio autem nulla est ori- „ go; nam ex principio oriuntur omnia; „ ipsum autem nulla ex re alia nasci „ potest: nec enim id esset principium, „ quod gigneretur aliunde. Quod si num- „ quam oritur, ne occidit quidem um- „ quam; nam principium extinctum „ nec ipsum ab alio renascetur, nec ex „ se aliud creabit: siquidem necesse est „ a principio oriri omnia. Ita fit, ut „ motus principium ex eo sit, quod ip- „ sum a se movetur: id autem nec na- „ sci potest, nec mori. . . . Quum pa- „ teat igitur, æternum id esse, quod a „ seipso moveatur, quis est, qui hanc „ naturam animi esse tributam neget? „ Inanime est enim omne, quod pulsu „ agitur externo: quod autem animal „ est, id motu cietur interiore, & suo; „ nam hæc est naturæ propria anima, „ atque vis. Quæ si est una ex omni- „ bus, quæ sese moveat, neque nata est „ certe, & æterna est. Vossius vero „ lib. 1. Theol. Gentilis observat, hoc ar- „ gumento probari, & animas brutorum ef-

se immortales: quandoquidem ergo ni- „ mis probat, nihil probat, ut Scholastici „ loquuntur. Sed his missis, major argu- „ menti propositio falsa est; nam id tantum „ nunquam desinit se movere, quod æter- „ num est, & independens, ut Deus; non „ quod factum, & dependens, ut animus. „ Cartesiani Philosophi ex incorporalitate „ animi ejus concludunt immortalitatem; „ nam incorporeum dissolvi non potest, „ & interire. Sed quanquam incorporeum „ non potest dissolvi, & sic interire, non „ video tamen, cur incorporeum non pos- „ sit cessare ab actione, qua vivebat, & „ hoc saltem modo interire. Itaque argu- „ mentum non est apodicticum. Addunt „ alii: animus natura sua desiderat im- „ mortalitatem, quod argumento est, ef- „ se immortalē. Deinde cum in hac vi- „ ta plerumque viri boni miseriis oppri- „ mantur, mali latentur in bonis, ut Dei „ salvetur providentia, debet esse altera „ vita æterna, in qua boni bonis, mali „ malis cumulentur. Itaque plures fuisse „ reperio e Scholæ Philosophis, qui, quod „ animi immortalitatem spectat, in ea fue- „ re opinione, credere eam divina reve- „ latione oportere, velut rem supra hu- „ manum captum positam, & quam nul- „ lis naturæ rationibus demonstrare possi- „ mus. Nam naturæ rationes, quas Bea- „ tus Thomas protulit, Henricus Morus, „ & Scotus probabiliter suadere, non neces- „ sario demonstrare censuerunt, ut Canus „ agnoscit (*de Locis lib. 12. cap. 1.*) & „ Cajetanus. Addit idem, quod: *sui val-*

de

de dissimilis scripserit, se credere quidem „ animam rationalem incorruptibilem esse; „ at nescire tamen. In eandem sententiam „ ingressi sunt & alii, in primis Nicolaus „ Perrotus (*apud Belium in Diction. art. „ Perrot. Remarq. L.*) & Joannes Lockius „ (*3. Replique a Mr. Stilling.*). Nempe, „ inquit, tandiu res creatæ vivunt, „ quamdiu eas esse, & vivere animas „ vult Deus: at quousque esse, & vive- „ re animas velit Deus, id scire nequi- „ mus, nisi divina revelatione, seu ma- „ nifestatione divinæ voluntatis. Atque „ pluribus hos refellit eodem in loco Ca- „ nus: ego paucis. Nempe divina volun- „ tas, non omnis quidem, & adæquate; sed „ ex parte ab hominibus intelligitur, non „ revelatione tantum, sed ipsa quoque na- „ turali ratione, quum & revelatio, & ra- „ tio naturalis duo quasi radii ejusdem Dei „ luminis æterni sint. Itaque vulgatum „ est apud Philosophos omnes: *& natura „ via, & via prophetia Deum nos alloqui;* „ & Augustinus elegantissime Philosophos „ appellat *Vates naturæ* (*lib. 2. de ordine*). „ Nihil impedit igitur, quominus inter „ alia, quæ de divina voluntate cognosci- „ mus naturæ via, & hoc sit, animos ef- „ se immortales. Etenim quum divina vo- „ luntas æternæ Dei sapientiæ esse contra- „ ria nequeat, possintque ex rerum natu- „ ra plures divinæ sapientiæ rationes a nobis „ intelligi; etiam voluntates, quæ adens „ rationes pertinent, intelligi a nobis „ posse, equidem nemini ambiguum ef- „ se puto. Ut ecce: Deum velle mun-

dum existere, quem conservat tanto or- „ dine, ac providentia; item velle, om- „ nia ex æterno ordine in eo fieri; tum „ homines & se conservare, ac mutuo se „ fovere, & amare, ac plura ejusdem ge- „ neris, perspicua ego esse ajo ex naturæ „ ipsius contemplatione. Itaque quamquam „ divinam homines sapientiam, & volun- „ tatem plene, & adæquate nullo pacto „ comprehendere possunt; sunt tamen plu- „ rima, quæ naturæ res spectant, in qui- „ bus liquido rationes, ac voluntatem Dei „ intelligimus. Ad id nos genus referre „ hoc possumus, de quo disputamus, men- „ tem humanam esse, quum ex natura „ sua, tum etiam ex divina voluntate non „ indestructibilem modo, sed immortalem „ quoque. Quid enim attinisset & sim- „ plicem illam creare, & essentialiter in- „ telligentem, ac viventem, & æterni cu- „ pidam, atque sempiternum spectantem, „ ubi tota ejus existentia non brevi solum „ unius sæculi ambitu, sed plerumque unius „ mensis, ac nonnunquam etiam unius „ diei contineatur? Artifices inter homi- „ nes machinarum naturam, quas con- „ struunt, ei tempori aptare solent, cui „ destinant; ita ex iis intelligere facile „ possumus, perpetuo ne ut essent, volue- „ rint auctores sui, an mensuræ, annuæ, „ sæculares. Nemo ignorat, æternitati Æ- „ gyptios Pyramides suas ædificare volu- „ isse, qui tantas moles molibus aggerra- „ runt. Cur non idem ego ex Dei ope- „ ribus conjiciam? Præsertim cui nec ef- „ ficiendi scientia, nec potentia desit, cui-

X

que

Tom. II.

que res subjectæ non, ut homini, resistunt; sed parent, ut sit in iis, quod Scholæ more suo dicunt, *potentia obedientialis* Dei activæ potentiæ, ejusque imperio æqualis. Accedit, quod quædam humanæ mentis aut facultates, aut propensiones sunt, quæ suapte natura in infinitum tempus feruntur, qualis intelligentia, voluntas, providentia, quæ in iis animantibus, quorum tota vita heic absolvitur, nullum est vestigium. Hinc futuri providentia in homine, quæ nulla in Brutis:

Serit arbores, quæ alteri saculo profint.

Quid autem causæ dicemus, quod ex omnibus animantibus solus homo curam, ac providentiam suam ultra vitam porrigat longissime? Hæc me monere videntur, me ad æternitatem generari, cui ego vel imprudens studeo, & ad quam natura ipsa rapior.

§. 12. Jam veniamus ad argumenta Theologiæ propria. Plurima Veteris Testamenti loca pro incorporalitate, & immortalitate animorum proferri solent, in primis sub initium Genes. quo in loco animæ creatio describitur. Cum Deus corpus humanum ex argilla molliori conformasset: *inspiravit in faciem ejus spiraculum vite, & factus est homo in animam viventem*; idest factus est vivens, cum antea non esset nisi pura machina. Patet hinc origo Animæ divina. Sed locus non est adeo manifestus, ut sit ab omni exceptione immu-

nis; nihil enim in eo loco aliud dicitur, nisi Deum dedisse machinæ illi vim vitalem, quæ stare etiam potest in Dæarchi sententia. Itaque Grotius, & Calmetus agnoscunt, infirmum esse ex hoc loco adversus Socinianos petatum argumentum. Addi solet argumentum desumptum ex Mosaica lege, quæ extat in Levitico contra eos, qui animas mortuorum consulunt. Ex qua lege patet, persuasum fuisse Hebræis, animas corporibus superstites esse; sed nec hoc argumentum liquidum est, quippe non explicat Moyses, vera ne fuerit illa populi persuasio, an falsa; nec licet ex populari persuasionem solide argumentari. Accedit argumentum ex facto Pythonisse Endoræ, quæ Samuelis animam revocavit; sed non consentiunt Interpretes, nec perspicuum est, animamne Samuelis, an spectrum aliquod exciverit Pythonissa illa. Quocirca ex vetustis libris Veteris Testamenti non admodum perspicue adversus Socinianos argumentari possumus. In recentioribus Veteris Testamenti libris, ut in libro Sapientiæ, in libris Machabæorum clariora sunt hujus rei exempla; sed hos libros non admittunt Sociniani.

§. 13. Præstat igitur Novi Testamenti loca, quæ sunt apertiora, urgere. Primum Matth. 10. vers. 28. Servator noster aperte dicit: *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: sed potius timete eum, qui potest & animam, & corpus perdere*

in

in gehennam. In hoc loco animus a corpore, illius vita a vita corporis manifestissime distinguitur. Non solum ergo hinc probatur, animos esse incorporeos; verum etiam corporibus extinctis superesse. Accedit, quod Matt. 17. v. 3. apparuerunt cum Christo Moyses, & Elias: *Et ecce apparuerunt illis* (Apostolis, Petro, Jacobo, & Joanni) *Moyses, & Elias cum eo loquentes*; supererant igitur animæ Moysis, & Eliæ, postquam ii mortui fuerant. Tum Paulus in epist. ad Philipp. inquit: *Cupio dissolvi, & esse cum Christo*. Ex Pauli igitur sententia animus dissolvi potest a corpore, & superesse. Quod argumento est, incorpoream esse, & immortalem. His omnibus adde consensum omnium Christianorum ab Apostolis usque ad nos continuatum, qui locus est Theologicus, ex quo certissima petuntur argumenta.

§. 14. Superest, ut Epicureos, & Socinianos audiamus: neque enim licet quemquam inaudita causa damnare. Quæcunque adversus incorporalitatem, & immortalitatem animorum depravata supeditat ratio, unus complexus est Lucretius in 3. de natura rerum. Hic Philosophus primum animum esse corporeum sic probare conatur: Cum videamus, magnam esse corpus inter, & animum harmoniam, ita ut quæcumque animo accidunt, corpus etiam afficiant, & quæ corpori, animum, sequitur, eadem natura præditos esse animum, & corpus; alioquin iisdem cau-

sis non afficerentur. Deinde animus movet corpus, corpus animum afficit, ita ut nihil animus percipere, aut sentire possit, nisi per excitatas in cerebro commotiones: id autem esse nequiret, nisi animus, & corpus simili constarent natura; eo vel maxime, quod tangere, & tangi nulla res nisi corpus possit. Fatendum igitur est, concludit Epicureus iste:

Corporea natura animum constare, animamque.

§. 15. Accedit inde ad animi mortalitatem. A versu igitur 418. ad ver. 842. animos nasci, & interire cum corporibus viginti octo argumentis demonstrare conatur. Præcipua sunt hujusmodi:

Principio, quoniam tenuem constare minutis

Corporibus docui, multoque minoribus esse

Principiis factam, quam liquidus humor aquai est,

Aut nebula, aut fumus: nam longe mobilitate

Præstat, & a tenui causa magis icta movetur.

Nunc igitur quoniam quassatis undique vasis

Diffluere humorem, & laticem discedere cernis,

Et nebula, aut fumus quoniam discedit in auras,

Crede animam quoque diffundi, multoque perire

X 2

Ocyus,

Ocyus, & citius dissolvi corpora prima,
Cum semel omnibus e membris ablata recessit.
Præterea gigni pariter cum corpore, & una
Crescere sentimus, pariterque senescere mentem.
Nam velut infirmo pueri, teneroque vagantur
Corpore, sic animi sequitur sententia tenuis.
Inde ubi robustis adolevit viribus atas,
Consilium quoque majus, & auctior est animi vis.
Post ubi jam validis quassatum est viribus ævi
Corpus, & obtusis ceciderunt viribus artus,
Claudicat ingenium, delirat lingua-que, mensque;
Omnia deficiunt, atque uno tempore defunt.
Ergo dissolvi quoque convenit omnem animam
Naturam, ceu fumus in altis aeris auras.
Huc accedit, uti videamus corpus ut ipsum
Suscipere immane morbos, durum-que dolorem,
Sic animum curas acris, luctumque, metumque;
Quare participem lethi quoque convenit esse.

Huic argumento aliud adjungit ab animi dementia, quæ medicinis corporeis sanatur:

Et quoniam mentem sanari corpus ut agrum

Cernimus, & flecti medicina posse videmus,

Id quoque præfagit, mortalem vivere mentem.

§. 16. Ad hæc, si animus esset immortalis, quid doleret, cum e corpore dissolutum it? Lætari enim potius deberet. Sane rogant ii, qui huic argumento coronidem addunt: animæ lubentes ne in corpus intrarunt, an coactæ? Si primum, postquam corporis mala sunt expertæ, & lubentes exire deberent. Si coactæ, quid tantum mali commeruere? Vide sis hoc argumentum magna verborum pompa, & sententiarum pondere tractatum ab Arnobio lib. 2. adversus Gentes.

§. 17. Et hæc quidem Epicureorum Nepotes. At Sociniani negant, ullo modo doctrinam de incorporalitate, & immortalitate animorum in Scripturis Sacris haberi; imo illarum dogmatibus adversari pronunciant; ajuntque cum Pythagorica, atque Platonica Philosophia in Christianam Religionem mansisse. Sane, inquiunt, in toto Mosis Pentateucho neque vestigium est hujus dogmatis, neque vola. Quin oppositum, inquiunt, reperitur. Cum Deus facit hominem ex argilla, ei inspirat vitam, quam nephesch, bhajach, & nischmath bhajim passim

passim Hebræi vocant, quæ vocabula halitum, flatum, respirationem significant, ut interpretes Hebraicarum rerum consentiunt. Quod autem nullam animam a corpore distinctam explicent vocabula ista, patet ex eo, quod promiscue etiam adhibentur ad animas brutorum significandas, quas ipsa Scriptura docet esse corporeas. Præterea ex his verbis, quibus Moyses describit hominis creationem, patet, inquiunt, hominem purum esse corpus animatum: *Formavit Deus hominem pulverem ex terra*; sic enim, inquiunt, legendum est, non *ex pulvere terre*, ut vulgo legunt. Nam Hebraica propositio *Min* non præponitur pulveri, sed terræ. Jam post peccatum nulla animi facta mentione, Deus sic Adæ minatur: *Pulvis es, & in pulverem reverteris*. Ad hæc, Scripturæ de anima hominis non alia ratione loquuntur, quam de animabus bestiarum. Genes. 7. v. 22. eodem illo vocabulo *nischmath bhajim* vocatur hominum, & brutorum anima, ut observat Scherzerus in systemate Theologiæ loco 5. Genes. 9. patet Deus paciscitur nedum cum homine, sed cum omni anima vivente, quæ est nobiscum, tam in volucibus, quam in jumentis, & pecudibus terræ. Requirit etiam rationem vitæ hominis, & de manu hominum, & de manu bestiarum. In his ita se Deus gerit cum homine, tanquam qui nihil majus habeat cum brutis. Præterea Salomon in Ecclesiaste cap. 3. rem omnem definit

clarissimis verbis: "Dixi in corde meo, de filiis hominum, ut probaret eos Deus, & ostenderet similes esse bestiis, idcirco unus interitus est hominum, & jumentorum, & æqua utriusque conditio. Sicut moritur homo, sic & illa moriuntur. Similiter spirant omnia, & nihil habet homo jumento amplius; cuncta subjacent vanitati, & omnia pergunt ad unum locum: de terra facta sunt, & in terram pariter revertuntur. Quis novit, si spiritus filiorum Adam ascendat sursum, & spiritus jumentorum descendat deorsum?" Hæc Salomon.

§. 18. Tandem urgent locum Pauli in 1. ad Corint. cap. 15. Eo in loco Paulus ostendit, Christum resurrexisse, idque testimoniis eorum, qui illum resuscitatum viderant. Probat 2. & nos olim resurrecturos, tum quia resurrectio mortuorum possibilis est, ut patet ex Christo, qui resurrexit; tum etiam quia vanæ essent omnes nostræ afflictiones, & labores, nisi resurgere deberemus: *Si in hac vita tantum, inquit, in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus..... si (secundum hominem) ad bestias pugnavi Ephesi, quid mihi prodest, si mortui non resurgunt? Manducemus, & bibamus; cras enim moriemur. Nolite seduci. Qui hunc in modum loquitur, persuasum sibi habere debet, animas corporibus superstitas non esse; nam si animæ supersunt, etiam si non resurgant corpora, vir-*
tu-

tutum præmia obtinere possunt. Itaque dogma immortalitatis animorum, pergunt Sociniani, evertit necessitatem resurrectionis corporum. Si enim animæ immortales sunt, esseque possunt beatæ sine corporibus, quid attinet eas iterum in corpora, velut in tetros carceres detrudere? Certe animæ horrere debent conjunctionem cum corporibus, in quibus tot mala sunt perpessæ. Hæc Sociniani.

§. 19. Nunc his paucis respondebimus. Et primum quidem Lucretii argumentum, quo probare nititur, animum esse corporeum ex corporis, & animi consensu, ineptum est. Scilicet cum Deus hominem ex animo, & corpore constare voluisset, efficere debuit, ut inter utrumque harmonia esset perpetua; alioquin monstrum biceps fecisset. Sed qua ratione, inquiunt, incorporeum afficit corporeum, & hoc illud? Corporeum ab incorporeo affici, & moveri clare percipio; cum omnes vires motrices sint incorporeæ; rationem, & viam ignoro. At id non efficit, quominus primum cognoscam. Interim quoniam ex hoc capite omnia alia Lucretiana argumenta pendent, explicemus in antecessum paulo fufius mentis, & corporis unionem.

§. 20. Silvanus Regis in aureo opere de usu Rationis, & Fidei lib. 1. parte 1. cap. 3. decem ponit leges unionis mentis, & corporis, quas perpetua experientia veras esse discimus. Prima est,

ut quousque mens unitur corpori, habeat ideam extensionis corporeæ ex occasione motionum ab externis corporibus in sensus nostros excitatarum. Hinc fit, ut omnes mentis perceptiones cum phantasmatibus corporeis conjunctæ sint, nec possibilis sit in anima conjuncta corpori pura intellectio. II. Ut omnis motio cerebri excitet similem in animo sensationem, quæ tamdiu duret, quamdiu hæc cerebri motio. III. Ut quousque anima corpori conjuncta est, habeat notionem alicujus corporis peculiaris in sensus agentis. IV. Ut anima, excitata motione in cerebro ab aliquo peculiari objecto externo, statim convertatur ad id objectum, & eam motionem referat ad objectum suum cum circumstantiis temporis, & loci. V. Ut si iterum excitetur motio aliqua in cerebro, quæ alias fuerit ab objecto externo facta, nascatur in anima ejusdem objecti reminiscencia. VI. Ut excitata motione qualibet in corpore, qua corporis harmonia conservatur, aut destruitur, nascatur in anima voluptas, vel dolor. VII. Ut quæ ideæ cum voluptate conjunctæ sunt, determinent animam ad objecta harum idearum persequenda; quæ cum dolore, ad fugienda. VIII. Ut omnes ideæ animæ, seu notiones, quæ pertinent, aut ad corpus nostrum, aut ad animum, aut ad bona utriusque, vel mala, conjunctæ sint cum motionibus excitatis in cerebro. Hinc fit, ut ad notionem rei terribilis contremiscat

cor-

corpus; ad notionem rei amabilis oculi, & vultus rideant. IX. Ut quamdiu anima cum corpore unita est, nulla de re cogitare possit, nisi ex alicujus motionis occasione in cerebro, vel sensibus excitatæ. X. Ut perceptiones animi sint magis, aut minus expeditæ, prout magis, vel minus expediti fuerint motus cerebri, & sensuum. Hanc decimam legem substituimus Silvano Regio.

§. 21. Cæterum non consentiunt Philosophi circa modum unionis animæ, & corporis, ex quo hujusmodi sequuntur leges, quas perpetuo experimento discimus. Sunt, quibus placet, animam physice in corpus influere, corpus in animam, quemadmodum Scholastici ferme omnes. Hoc systema vix defendi potest, salva animi incorporeitate. Alii adsciverunt substantiam quamdam mediam inter mentem, & corpus, qualem induxerat post veteres quosdam Philosophos Athenagoras, de quo supra: ita Gassendus, Cudworthus, & Clericus. Cartesiani Deum faciunt auctorem immediatum hujusmodi legum, qui nempe immediate producat cogitationes in anima, ex occasione motionum corporearum; & motiones in corpore, ex occasione cogitationum animi. Leibnitiani ex natura animi, & corporis per harmoniam præstabilitam hæc explicant. Ex posterioribus systematibus possunt facillime argumenta Lucretiana refelli. Sed si mavis modum unionis mentis,

& corporis inter ignota referre, non idcirco Lucretii argumenta illa minus erunt solubilia.

§. 22. Postremis Lucretii argumentis facillime responderetur, si recoluerimus leges illas unionis mentis, & corporis. Juxta illas leges mens cogitat secundum motiones cerebri, & sensuum, & secundum easdem afficitur. At inde non sequitur, eam esse corpoream, & mortalem; sed tantum ita esse a Deo factam, ut non possit, quamdiu in corpore est, alio modo operari. Objectiones igitur omnes Lucretianæ non sunt, nisi phænomena hominis, quæ ex legibus unionis mentis, & corporis nascuntur. Quod vero anima timeat a corpore separari, & doleat, id fit, aut cogitatione futura vitæ, quæ vita anceps est, ut respondet Lipsius; aut quia cum per diuturnum usum mancipata sit bonis hujus vitæ, dolet, quod illa sit relictura. Alioquin scimus, eos homines, qui præsentia bona præ æternis contemnunt, cupere etiam dissolvi, ut de se loquebatur Paulus. Sed quærunt: lubentesne, an invitæ animæ corpus subeunt? Neutrum fortassis: nam si animæ in corpore creantur, neque unquam corpus præcesserunt, ridiculum est quærere, lubentesne, an invitæ corpus intrent?

§. 23. Restant nunc Sociniani. Primum eorum argumentum ex silentio Veteris Scripturæ desumptum est. Sed hoc argumentum non magis probat, animos humanos esse corporeos, & mortales, quam

quam silentium incorporealis Dei in ipsis vetustis Scripturis probet, Deum esse corporeum. Quod autem veteres illi Scriptores de homine semper ita locuti sint, ut de prorsus corporeo, & mortali, mirum non est, cum & de Deo tanquam de natura corporea perpetuo verba faciant. Indulgendum igitur est hoc rusticitati Hebræorum, qui nisi corpora, nihil præterea intelligere poterant. Quemadmodum igitur Thomas Hobbesius ex hujusmodi Veteris Testamenti phrasibus non recte deduceret, Deum esse corporeum; ita ex similibus non recte Sociniani concludunt animorum corporalitatem. Quod porro Moyse non ita aperte de altera vita monuerit in suis legibus Hebræos, factum est ex arcanis Providentiæ divinæ, quæ magnum hoc dogma clare explicandum Christo reservaverit, ut ratiocinatur B. Augustinus. Sane Deus non omnia simul homines docuit; sed præfinitis quædam temporibus explicanda distulit, ut ex parenni Scripturarum œconomia patet.

§. 24. Quod spectat ad Salomonis locum, primum non is sensus est, in nulla prorsus re hominem a bestiis differre; sed simillimum illis esse in omnibus, cum Salomon alibi præstantiam animi super bruta aperte doceat: verum ortu, vita animali, & interitum bestis esse simillimos quod ad corpus pertinet, & ex eadem tellure cum brutis genitos in eandem redire. Quod

addit: *Quis novit, utrum spiritus filiorum Adam adscendat sursum, spiritus juveniorum descendat deorsum?* rationem spectat naturalem, cujus ope nequeunt homines clare, & distincte cognoscere discrimen mortalitatis animarum brutorum, & hominum. Hanc mentis brevitate, imbecillitate, obscuritate, passim notare solent Scriptores sacri, in primis auctor libri Jobi, Salomon ipse in Ecclesiaste; & ut cæteros mittam, Paulus in epist. ad Rom. Sunt, quibus placet, Salomonem in hoc loco ex persona impiorum loqui. Ita Gregorius Magnus, & Beatus Thomas. Sed Scripturæ contextus ei opinioni refragatur. Alii censent, hæc narrare Salomonem, velut a se cogitata, dum juvenis esset; quod item rerum series non patitur.

§. 25. Ad Pauli auctoritatem, post Beatum Chrysostomum ita respondent Theologi, quod quoniam Paulus sciebat plenam beatitudinem nemini contingere ante corporum resurrectionem, idcirco scripserit, inanes esse labores nostros, nisi corporum futura esset resurrectio. Primi tamen aliquot Christiani ita hæc intelligebant, ut animæ separatæ usque ad corporum resurrectionem censerentur esse in statu quodam dormitionis, a quo tandem essent excitandæ in die extremi judicii. Eam ob rem Christianorum mortem *somnum*, & *requiem* appellabant. Sed ea de re inferius. Quid autem attineat, corpora resur-

furgere, cum animæ sint immortales, is querere potest, qui æterna Dei consilia in numero habeat. His in rebus, quod sæpe dixi, quæ clare in Scripturis positæ sunt, fas non est homini, qui tenuitatis suæ sit sibi conscius, Dei æternas rationes, & fines investigare. Ex his igitur concludimus, mentes humanas & incorporeas esse, & superesse post corporum dissolutionem.

CAPUT II.

De statu Animorum post mortem.

§. 1. **A**nimorum vita in cogitatione sita est, quemadmodum docent Philosophi. Cogitationis autem nomine intelligo quaslibet perceptiones, imaginationes, & sensationes animi. Cum mentes humanæ corporibus superstitæ sint, ut ex superioribus patet, quærendum hoc in loco censent Theologi, vivantne post dissolutionem a corporibus, & qua ratione? Cartesiani Philosophi, qui mentis essentiam ponunt in cogitatione, atque contendunt, mentes jugiter cogitare, hi non vident, qui possint mentes superesse a morte corporum, nec tamen cogitare. At Scholastici, & qui hoc tempore eorum complexi sunt doctrinam, cum essentiam, & vitam animi non in ipsa actuali, ut vocant, sed in æstudininali cogitatione ponant, profecto intelligunt, posse remanere animas, nec interim actualiter cogitare, qui esset status dormitionis, in quo esse,

Tom. II.

animas usque ad resurrectionem corporum veteres quidam Theologi putabant. Sed hæc doctrina vix unum, aut alterum in hoc sæculo patronum nacta est: ea quoque, ut postea videbimus, germanæ Theologiæ adversatur.

§. 2. Qua autem ratione animi a corporibus separati, & quibus de rebus cogitent, id mortalibus omnibus ignotum est. Scimus, quemadmodum in superiori cap. dictum est, animos humanos, dum in corpore sunt, ope sensuum, & motionum cerebri cogitare; sed an, cum a corpore abscesserint crassiore, corpus aliud tenuius induant, cujus ope res externas percipiant (in quam sententiam plerique Veterum, & nonnulli etiam Recentiorum inclinant) divinari quidem possumus, demonstrare non possumus. An in unione cum Deo res cognoscant, id est in Verbo, ut loquuntur Theologi? Sed hoc beatarum tantum mentium fuerit, non omnium. An Deus illis continue rerum ideas pandat? Omnia æque incerta. Videri potest Beatus Thomas, qui ex instituto hac de re disputat sub finem primæ partis Summæ. Enimvero omnia media nos deficiunt, quibus possit hæc quaestio definiri. Nam ratio nostra ad loca illa non pertingit, & in Scripturis, omnique revelatione altum est ea de resilentium. Sed & de lingua, qua inter se loquuntur animæ separatæ, quaestionem moverunt curiosi Theologi. Sunt, quibus placet lingua Hebraica loqui,

Y

quod

quod sit & antiquissima, & divina. Ita Rabbinii plurimi. Sed cum hujus sententiæ nulla alia sit ratio, nisi arbitrium auctorum, qui aliam linguam præferret, æque probabilem sententiam inverteret. Aliis placuit, singulas animas loqui linguis nativis, Romanas Romana, Græcas Græca. Quæ sententia ex anticipatione rerum nostrarum originem habet. At si id verum sit, non omnes animæ cum omnibus colloqui poterunt, aut grammaticam, & interpretem consulere debent. Sed nā ii despiciunt egregie, qui hæc nimis curiose perquirunt; quod idcirco Thomas Burnetius in lib. *de statu mortuorum, & resurgentium* cap. 5. ridet. Id videtur probabilius, loqui animas separatas, quemadmodum inter se loquuntur Angeli, voluntate scilicet sibi notiones communicantes reciproce. Nisi & hoc valde esset incertum. Nam unde sciunt Theologi, qui id affirmant, eo modo se Angelos alloqui? Scilicet præter consensum Scholasticorum, aut conjecturas levissimas, nullum præterea est ejus argumentum solidum.

§. 3. Illa gravissima quæstio est, & quæ nostra maximopere refert, quid contingat animis separatis? Ecclesia nostra docet, tria esse loca pro animabus separatis præstabilita, Paradisum, Purgatorium, & Infernum. Quæ animæ moriuntur in caritate sanctificante, ita ut omnem pœnam peccatis debitam solverint, recta in Paradisum abeunt. Quæ vero moriuntur in hac caritate, ita ta-

men, ut non satisfecerint omni pœnæ, demittuntur in Purgatorium. Tandem eæ, quæ cum peccatis lethalibus moriuntur, detruduntur in Infernum sempiternum. Sunt quidam Theologi, qui quartum addunt locum, quem vocant Limbum, in quem conjiciunt animos morientium ante usum rationis sine Baptismo. In hoc loco animulæ istæ nullam pœnam sensus patiuntur, licet beatitudine æterna priventur. Posterior hic locus a gravissimis Theologis refellitur. Tria priora dogmata sunt Fidei in Ecclesia nostra. De singulis pauca.

§. 4. Argumenta, quibus probari potest, animas Sanctorum statim e corpore solutas in Paradisum ad beatitudinem, quæ sit posita in Dei fruitione, admitti, sunt sequentia: Lucæ 23. v. 43. Latroni dicit Christus: *Hodie mecum eris in paradiso*. Apostolus ad Philipp. 1. v. 23. *optat dissolvi, & esse cum Christo*. Idem 2. ad Corint. cap. 5. v. 1. *Scimus enim, inquit, quoniam si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam in cælis*. Ex quibus concludimus, animos Sanctorum non expectare judicium extremum, ut admittantur in beatitudinem, sed statim ad illam convolare.

§. 5. Novatores, qui in hoc capite a nobis dissentiant, respondent: *esse in Paradiso cum Deo, & Christo*, non significare frui plena illa gloria, ac beata illa visione in cælis; sed esse in sta-

tu quodam fereno, & pro ratione conditionis suæ beato, atque in eo ita conservari a Deo, ut a nemine inde deturbari queant, aut ullo modo promissa felicitate fraudari. Duplici ergo ratione animæ in hoc statu existentes sunt cum Deo: prima, quia vivunt in Dei caritate; altera, quia vivunt in spe plenæ felicitatis. At Sociniani respondent, Latronem illum fortassis resurrexisse cum vetustis Patriarchis, & in regnum Christi translatum fuisse; Paulum vero eandem opinionem habuisse, fore ut resurgeret statim a morte, quod Grotius notis in epist. 1. ad Thess. cap. 4. agnoscit, atque idcirco eum in modum scripsisse.

§. 6. Sed omnes istæ interpretationes manifesto confutantur ex veteris Ecclesiæ traditione, & sensu, quam veram Scripturarum interpretationem ab ipsis Apostolis accepisse, in 1. lib. demonstratum est. Operose, & docte hanc provinciam executus est vir clarissimus Antonius Muratorius in lib. *de Paradiso* adversus Burnetium nuper scripto. Nos in pauca conferemus verba. Clemens Romanus Apostolis suppar in epistol. 1. ad Corint. cap. 5. scribit, Apostolum Paulum Martyrium passum e mundo migrasse, atque in locum sanctum (τὸν ἀγιον τόπον) abiisse: sic enim appellant Patres cœlestem gloriam. Capite item 5. vers. 50. addit, eos, qui per Christi gratiam consummati sunt in caritate, habere *χώραν δεσφών*, locum pio-

rum. Locum autem piorum, & sanctum tota hac epistola vocat Clemens debitum gloriæ locum, præmium gloriæ, & honoris hæreditatem. Quin imo ne quid reponendi occasio sit, scribit, hos beatos factos esse *in sæcula sæculorum*. Præterea Ignatius Martyr, qui & ipse Apostolorum discipulus fuit, quippe qui anno 116. pro Fide Christi necatus est, in epist. ad Rom. & in ea ad Trallianos passim repetit, se cum ad Martyrium pergeret, ire, ut Deum adipiscatur, atque sentire in se spiritum, quo vocetur: *Veni ad Patrem*. Quæ Ignatius ex publica profecto persuasionem dicebat. Eandem hanc fidem de Ignatio habuisse ejus ætatis Christianos, patet ex actis Martyrii illius ab Usserio editis. At publica hæc persuasio procul dubio Apostolica erat. Jam animas Martyrum cum æterno Rege vitam æternam frui in cælis docent Acta Symphorose, quæ vetustissima sunt, & Felicitatis, quorum loca idem Muratorius in laudato opere cap. 10. Post tertium sæculum Justorum beatitudinem agnoscunt Sanctus Basilus Magnus, Gregorius Nyssenus, Ephrem Syrus, Gregorius Nazianzenus, Cyrillus Jerosolymitanus, Damasus Papa, Hieronymus, Paulinus Nolanus, Leo Papa I. Petrus Chrysologus, alique 4. & 5. sæculi auctores celeberrimi. Quorum verba vide sis apud Muratorium. Et quidem quod plurimum refert, Patres isti ita hac de re loquuntur, tanquam de tradita, non tanquam de nu-

per inventa. Eam ob rem in Comitibus Florentinis magna totius Ecclesiæ confessione hæc doctrina, velut dogma Fidei Catholicæ, est definita; nam stabiliti decreto firmatum tunc fuit, Græcis ipsis consentientibus: *Illorum animas, qui post Baptisma susceptum, nullam omnino peccati maculam incurrerunt; illas etiam, quæ post contractam peccati maculam, vel suis corporibus, vel exutis corporibus, sunt purgata, in cælum mox recipi, & intueri clare ipsum Deum Trinum & Unum, sicuti est, pro meritum tamen diversitate alium alio perfectius.*

§. 7. Cum partem Novatorum copiosissime egerit Thomas Burnetius in libro de Statu mortuorum, & resurgentium, videamus quid adversus hæc. Primum omnium clamat, sententiam nostram nullo fundamento niti, sed esse inanem spem: nam etsi Matthæi 5. v. 8. Mundi corde Deum visuri dicantur, & 1. ad Corint. cap. 13. v. 12. Visio Dei facie ad faciem nobis promittatur; id tamen futurum esse contendit post corporum resurrectionem; quandoquidem tum, & non antea Petrus Apostolus epist. 1. cap. 5. v. 4. coronam fidei pastoribus pollicetur. Paulus quoque epist. 2. ad Timot. cap. 4. v. 8. Coronam justitiæ sibi in illa die repositam scribit; & cap. 1. vers. 12. *Certus sum, quia potens est depositum meum servare in illum diem justus Judex.* Hinc mortui in Scripturis dormire dicuntur, & expergeri in die judicii. Sed locus, in quo maxime trium-

phat Burnetius, est in epist. 1. ad Thesal. cap. 4. *Nolumus autem, inquit, vos ignorare fratres de dormientibus, ut non contristemini, sicuti & ceteri, qui spem non habent. Si enim credimus, quod Jesus mortuus est, & resurrexit; ita & Deus eos, qui dormierunt per Jesum, adducet cum eo.* Loquitur autem de die extremi judicii. Totam pariter spem nostram ex resurrectione pendere scribit idem Apostolus Corinthiis epist. 1. cap. 15. v. 19. *Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiles sumus omnibus hominibus. Nunc autem Christus resurrexit a mortuis primitiæ dormientium.* Tandem in epist. ad Rom. cap. 8. v. 18. *Non sunt, inquit, condignæ passionibus hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. Quando autem? Nempe in resurrectione corporis nostri.* Ex quibus concludit Burnetius, sententiam Romanæ Ecclesiæ contrariam esse Scripturis.

§. 8. Deinde pergit Burnetius, atque nubem Patrum priorum trium sæculorum pro sententia sua proferre spondet. Laudat igitur ea in re Justinum Martyrem, Irenæum, atque Tertullianum. Deinde profert Origenem, Victorinum Martyrem, Lactantium, Macarium Hierosolymitanum, Eustathium Antiochenum, Andream, & Aretam Cæsarienses Episcopos. Addit Polycarpum, Clementem Romanum, & Ignatium. Tandem citat Chrysostomum, Theodoretum, Ecumenium, Theophylactum,

Ea-

Eutymium, Hilarium, Ambrosium, Augustinum, & Bernardum, quorum omnium verba prolixè enarrat. In his autem principio observat Angelus iste Theologus, hoc dogma: animas Piorum statim a morte advolare ad sedes beatas eorum fuisse proprium, qui resurrectionem negabant, quos in Christianorum numero non esse censendos, scribunt veteres Patres. Sic enim Justinus in Dialogo cum Triphone Judæo: *Qui dicunt, mortuorum non esse resurrectionem; verum simul atque moriuntur, animas ipsorum recipi in cælum, ne existimetis, eos esse Christianos.* Irenæus quoque lib. 5. cap. 31. sic narrat: *Quoniam autem quidam ex his, qui putantur recte credidisse, supergrediuntur ordinem promotionis justorum..... hereticos sensus in se habentes..... contemnentes autem repromissionem Dei, simul atque mortui fuerint, dicunt, se supergredi cælos..... qui ergo universam reprobant resurrectionem, quid mirum, si nec ordinem resurrectionis sciunt, nolentes intelligere? Quoniam si hæc ita essent, ut dicunt, ipse utique Dominus non in tertia die fecisset resurrectionem.* Hæc Irenæus. Loquuntur autem Justinus, & Irenæus de Gnosticis, Basilidianis, Valentinianis, Marcionitis. Sententia ergo nostra inter hæreses recensetur & a Justino, & Irenæo.

§. 9. Explicat porro Burnetius, quo in loco detineantur animæ istæ usque ad rerum excidium. Dicit, eas ex Patrum

sententia contineri, pias quidem in loco meliore, & amœniore, impias in tristiori expectantes judicii tempus, ut Justinus, & Irenæus citatis locis scribunt. *Manifestum est* (inquit Irenæus) *quia & discipulorum Christi animæ abibunt in invisibilem locum definitum eis a Deo, & ibi usque ad resurrectionem commorantur.* Tertullianus quoque de Anima cap. 45. *Nulli quidem patet Cælum, terra adhuc salva, dixerim clausa. Cum transactione enim Mundi referabuntur regna cælorum.* In Apologetico autem cap. 48. locum istum, in quo detinentur animæ justorum, *Paradisum propter amœnitatem vocat.* Origenes homil. 7. in Leviticum sic scribit: *Nondum receperunt letitiam suam, ne Apostoli quidem; sed & ipsi expectant, ut & ego letitiæ eorum particeps fiam.* Chrysostomus ad caput 15. prioris ad Corinth. epistolæ sic loquitur: *Licet maneat Anima, bona illa ineffabilia non reportat, quemadmodum nec unitur. Omnia enim manifestabuntur ante Tribunal Christi.... nisi enim resurgat corpus, incoronata manet anima extra illam beatitudinem, quæ est in cælis.* Augustinus animas in secretis receptaculis detineri usque ad diem judicii passim scribit; veluti Enchyridion cap. 118. *Hæc sunt tertia bona spei hominis: in quibus si pia perseverantia quisque proficiat, postrema pax restat, quæ post hanc vitam in requie spiritus, deinde etiam in resurrectione carnis implebitur.* Et de Civitat. lib. 12. cap. 9. *Retractatio-*

num

num lib. 1. cap. 14. Confess. lib. 9. cap. 3. In his omnibus triumphat Burnetius.

§. 10. Stapletonus doctissimus noster Theologus in defens. auctor. Ecclesiæ lib. 1. cap. 2. ingenue fatetur, tot illos, & tam celebres antiquos Patres, Tertullianum, Irenæum, Origenem, Chrysostomum, Theodoretum, Ecumenium, Theophylactum, Ambrosium, & Bernardum in hanc Millenariorum sententiam ivisse. Sed cum istis alii æque docti, & eruditi refragentur, argumentum ex eorum auctoritate desumptum non est nec certum, nec ab omni exceptione immune. Muratorius ipse fatetur, aliquot Patres in Burnetii esse sententia, sed non tot, quot ille laudat: aliorum enim intorquet verba, & sententias. Addit, hos deceptos esse a Papæ libello, in quo error iste primum vulgatus est. Cæterum, inquit, Patres isti præjudicium toti Ecclesiæ nullum afferunt; scripserunt enim eo tempore, quo nondum Ecclesia hac de re quidquam definiverat. Jam Irenæus, & Justinus non censent inter Hæreticos, Gnosticos, quod crederent animas piorum statim avolare in cælum; sed quod cum hoc dogmate conjungebant errorem manifestarium, nullam futuram corporum resurrectionem. Quod spectat ad Chrysostomum, & Augustinum, ait, eos intelligendos esse de plena beatitudine, quam nemo habiturus est, nisi post corporum resurrectionem. Eodem

modo intelligenda esse docet loca Novi Testamenti, quæ pro causa sua laudat Burnetius. Sed ipse Muratorius consulendus est in quæstione, quam per omnia latera versat, atque expendit.

§. 11. Gradum faciamus ad Purgatorium. Dici nequit, quantopere hanc Ecclesiæ nostræ doctrinam exagitent Novatores. Nullum esse in Scripturis hujus dogmatis vestigium, prædicant. "Miseret me (inquit Dalleus in lib. Fides ex Scripturis demonstrata cap. 6.) adversariorum in conquirendis Scripturæ locis frustra sudantium, quibus fabulosus hic eorum ignis suscitari, accendi, foverique possit. Tantum eos dogmatis studium cœpit, ut se id videre imaginentur, ubicumque lacus, carcer, custodia, vel ignis occurrat. Neque unquam conflatorii, vel camini, vel purgandi, conflandique mentio sit, quin statim de illo suo Purgatorio somnient". Ex Platonica Philosophia manasse in Ecclesiam scribunt Limborchius, & Buddeus. Philosophi enim isti purgationem quamdam animarum admittebant, ut videre est apud Virgilium lib. 6. Æneid. & Eusebium in præparat. lib. 2. cap. ultimo. Cum post Apostolorum discessum (inquit Buddeus in Theol. dogm. lib. 2. cap. 3. §. 30.) "Scripta quædam apocrypha sub nomine Jacobi, Hermæ, Andree, procuderentur, inter alia Platonica dogmata Judæis etiam probata, Purgationis hujusmodi semina in iis spar-

sa.

sa sunt. Hæc deinceps a Patribus quibusdam eo facilius arrepta, quo majore illi honore Platonem prosequerentur. Quod certum de Origene, cui non aliæ infernæ pœnæ, quam Purgatoriæ, ut ex Huetio discimus in Origenianis lib. 2. cap. 2. quæst. 2. §. 17. Eandem Origenis doctrinam secuti postea sunt in Ecclesia Latina (pergit Buddeus) "Lactantius, Ambrosius, Hieronymus, aliique". "Sensim vero" (sunt verba Limborchii) quæstus gratia Pontificiorum ille ignis excogitatus est, & effectæ indulgentiæ, quas Papa numerata pecunia vendit. Utque speciem aliquam habeat fraus, loca quædam Scripturæ alio spectantia huc per vim contra Sacrorum Scriptorum mentem conquistata, rationesque adinventæ, quod fictitius ille ignis credulis mentibus, utcumque persuaderi possit. Hæc ille. §. 12. "Jam" (sequitur Buddeus) ea de re in Ecclesia usque ad Florentina Comititia varie disputatum est. In his vero Comititiis anno 1439. celebratis, cum unio inter Græcos, & Latinos tentaretur, illi hoc agebant, ut errorem de Purgatorio Græcis obtruderent; quippe a quo Græci semper alieni fuerant. Et subscribere plerumque Græci, alii vero Patriæ disciplinæ, & fidei tenaciores renuerunt. In Tridentinis tandem Comititiis aliqui ex Patribus (sunt verba Pauli Sarpii in hist. Concil. Trident. lib. 8.) "de loco

& igne purgatorio, sicut in Concilio Florentino, mentionem factam cupiebant: alii, quod ea res non careret difficultate, nec facili negotio verba invenire possent ad id exprimendum, quod omnibus satisfaceret, putabant, nihil aliud dicendum, quam bona opera Fidelium mortuis ad pœnarum remissionem conducere". Hæc Heterodoxi.

§. 13. Sed cum Protestantes omnes ex doctrina de Indulgentiis, & Purgatorio occasionem schismatis arripuerint, mirum non est, tam adversus hæc dogmata debacchari. Bene autem est, quod isti ipsi ingenue fatentur, ut vidimus, doctrinam Purgatorii vel a II. sæculo in Ecclesia obtinuisse. Ipse id agnovit Calvinus lib. 3. Institut. cap. 5. §. 10. Ante mille, & trecentos annos, inquit, usu receptum fuit, ut preces fierent pro defunctis. Dicere autem, eam doctrinam a Gentilibus manasse, est ignorare imperitissime Christianorum primorum sæculorum indolem, & mores. Primi Christiani Gentilismum, velut foedam colluviam superscriptionum, & Atheismi spectabant, quemadmodum ex libris Iustini, Athenagoræ, Tertulliani, & Eusebii potissimum Præparat. apparet. Non alios doctrinæ suæ auctores cognoscebant, quam Prophetas, & Apostolos, quorum aut traditiones, aut scripta studiose perscrutabantur. Sanctus Joannes Chrysostomus homil. 69. ad Populum hanc traditionem, quæ spectat Pur-